

سانجھي سمنڊ سڀون

سند ادبي اڪيڊمي - ڪراچي

سانجھي سمنڊ سپورن

ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو	:	سانجهي، سمنڊ سپون
ليکڪ	:	شيخ اياز
ڳاڻيٽو	:	هڪ هزار
ڇاپو	:	پهريون
سال	:	جون ۱۹۹۶ع
ڇپائيندڙ	:	سنڌ ادبي اڪيڊمي
ڏس	:	۵۴۲-سي، بلاڪ-۲
		پي-اي-سي-ايڇ-ايس
		ڪراچي-۷۵۴۰۰
		فون: ۴۵۵۴۱۸۸
قيمت	:	۱۲۵ روپيا
ڪمپوزرس	:	پيس ڪمپوزرس، ۱۱/۵ آفيس ٽاور، رمپا پلازه، بندر روڊ، ڪراچي.
		فون: ۷۷۶۲۲۷۲
ڇاپيندڙ	:	وئل پرنٽرس، ڪراچي
آرٽسٽ	:	شعيب ڪيڙو

انتساب

سنت جي
عظيم انسان
حشو ڪيولر امائيءَ
جي نالي

شيخ اياز

سٽاءُ

7	ستار	سرجڻهار
9	شيخ اياز	مهاڳ
19		وائيون
47		غزل
55		ترائيل
65		آزاد نظر
79		بيت
113		دوها
163		نوٽ بوڪ جا ٽڪرا

سرجهڙهار

ڪرڪٽا لاهي، سڪد نه ستا ڪڏهين

ٻوليءَ جي جهولي تيسين خالي رهندي آهي، جيسين ان ٻوليءَ جا ڳالهائيندڙ ان کي ادب سان مالا مال نه ڪندا آهن. ادب جا سرچيندڙ، قلم جا ڌڻي ٿيندا آهن، پر اهو ادب ماڻهن تائين پهچائڻ جو به ڪنهن کي پڪو پَهَ ڪرڻو پوندو آهي. ان پڪي پَهَ کي توڙ تائين رسائيندڙ، ڇاپيندڙ ۽ ڇپائيندڙ ٿيندا آهن.

اسان جي سنڌي ٻوليءَ ۾ قلم ڌڻين جي ڪوٽ نه اڳ رهي هئي ۽ نه هاڻ ئي ڪا ڪوٽ آهي. اڃا به انهن ۾ اڳ جي پيٽ ۾ واڌ ٿي آهي ۽ واڌارو ٿيندو رهي ٿو. اها پنهنجي جاءِ تي ٻوليءَ لاءِ چڱي ڳالهه ضرور آهي. پر اسان وٽ ايترا ادارا آهن ئي ڪونه جيڪي انهن جي ڇنڊ ڇاڻ ڪري، وقت سارو ڇپرائي، ماڻهن لاءِ لکيل، ماڻهن جي امانت، ماڻهن تائين باسلامت رسائي سگهن.

سنڌي ادبي ادارن جي ڪوٽ اڳ به محسوس ڪئي ويندي هئي، اڄ ويهين صديءَ جي پڇاڙي ۾ به اهائي حالت جيئن جو ٿيڻ ڄاڻي وڃي ٿي.

اسان اهڙين نڪور لکڻين کي، ڪڏهن ڪنهن عالمي ادب جي شهڪار کي پوءِ ان ۾ ادب سان لاڳاپيل هر صنف کي، ڇاپي، ماڻهن تائين پهچائڻ جو پڪو ڪيو آهي. ان لاءِ اسان شروعات ڪرڻ لاءِ شيخ اياز

جي لکڻيءَ کي اهميت ڏني آهي. شيخ اياز هن وقت نه صرف سنڌي ٻوليءَ جو وڏو شاعر، اديب ۽ ڏاهو آهي پر اک وڻائي ڏسبو ته ننڍي کنڊ جي ڳاڻ ڳائين اديبن مان هڪ آهي. اها اسان جي ٻوليءَ ۽ ڌرتيءَ جي خوش قسمتي آهي جو هن جهڙو شاعر، لڳ ڀڳ اڍائي سؤ سال، يعني شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ کان پوءِ، نصيب ٿيو آهي. اسان سندس قدر ڪندي، سندس نڪور شاعريءَ جو هي ڪتاب، ”سانجهي سمنڊ سڀون“ سنڌ ادبي اڪيڊمي پاران ڇپرائي پڌرو ڪري، اوهان تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا. اها ڪوشش ڪيتري حد تائين ڪامياب وئي آهي، ان جا پارڪو اوهين پڙهندڙ آهيو، هن اداري کي سنڌ جي هر سڃاڻ، ادب دوست ۽ پڙهندڙ جي سهڪار جي بيحد ضرورت آهي. پڙهندڙ جي سهڪار کانسواءِ ڪوبه ادارو پاڻ ڀرو ٿي نه ٿو سگهي. اسان اوهان ۾ چڱي اميد رکي. هن ميدان ۾ وڪون ڪڍڻ جي شروعات ڪريون ٿا. آس اٿئون ته سنڌ ۽ سنڌي ٻوليءَ جا ۽ ادب دوست ساڻي اسان کي مايوس نه ڪندا. اسان به اوهان سان اقرار ٿا ڪريون ته پنهنجي وٽ آهر قدم کي اڳتي وڌائيندا رهنداسون.

آخر ۾ اسان لکندڙ، پڙهندڙ، پارڪو ۽ ادب جي ساڃاهه رکندڙن کي ويڻي ڪرڻ گهرون ٿا ته هو اسان جي وڪ سان وڪ ملائين، ۽ پنهنجي راءِ ۽ مشورن سان اداري کي وڌيڪ سنوارڻ ۽ سڌارڻ جون صلاحون ڏيندا، جيئن اسان پنهنجي سفر ۾ ساڻين کي ساڻ ڪڍي هلي سگهون. اسان اهڙن دوستن کي نيند ٿا ڏيون، جن وٽ معياري ڪتابن جا مسودا هجن ته اسان سان لاڳاپي ۾ اچن.

اسان اميد جا ڏيئا

گل ته ڪندا ئي ناهيون.

ستار

مئٽرڪ تائين مون کي عمر خيام جون اڪثر رباعيون ياد هونديون هيون، جن مان هيٺين رباعي منهن جي دماغ ۾، ٻي ڪنهن رباعيءَ کان وڌيڪ ڪنهن گهٽ وائڳر گونجندي هئي ۽ وڌيڪ جهجهوڙيندي هئي:

دنيا به مراد رانده گير آخرچـ

وين نامـ ، خوانده گير آخرچـ

گيرم ڪم بڪام دل به ماندي صد سال،

صد سال دگر به مانده گير آخرچـ

(ترجمو:- دنيا تو مراد موجب هلائي پر آخر ڇا؟)

هن زندگيءَ جو پيغام تو پڙهيو پر آخر ڇا؟

مون مڃيو ته تون سو سالن تائين جيئرو رهيو آهين،

سو سال ٻيا به جيءَ پر آخر ڇا؟)

اهو آخر ڇا وارو سوال، ساري زندگي منهن جو پيڇو ڪندو رهيو آهي،

۽ منهن جي روح کي بيچين ڪندو رهيو آهي. پر مان ان جو جواب ڏئي نه

سگهيو آهيان. جڏهن جدلياتي ماديت ۾ اعتبار هو تڏهن مان اشتراڪي حلقي

جو همسفر هوس. ان وقت منهن جو ڌيان ڪجهه وقت لاءِ انهيءَ سوال تان

هتي ويندو هو ۽ دنيا جي گوناگون مسائل ۾ رڌو رهيس، پر اشتراڪيت جي ناڪاميءَ کانپوءِ مان ان تي سوچڻ لاءِ مجبور ٿي ويس ته ادب جي سياست سان وابستگي ڇا معنيٰ رکي ٿي؟

مان ”شاه، سچل، سامي“ سيمينار تي صدارت لاءِ ڀارت ويو هوس، تڏهن بمبئيءَ ۾ قيام جي دروان ڀارتيه ساهتيه اڪادمي جي آفيس ۾ به ويو هوس، جتي منهن جو دوست، سنڌيءَ جو مشهور ناول نويس ۽ نثري نظم جو شاعر شيام جئسنگهائي ڪنهن اهم عهدي تي فائز هيو. اتي مون هن کي ساهتيه اڪادميءَ جي چيپل اردو ڪتاب ڏيکارڻ جي فرمائش ڪئي. هن ٻين ڪتابن سان گڏ قوم پرست شاعر چڪبست جي نظمن جو مجموعو به ڏيکاريو ۽ چيو ته تون ڏهون ماڻهو آهين جو هي ڪتاب خريد ڪري رهيو آهي. جيتوڻيڪ هن ڪتاب جون ڏهه هزار ڪاپيون ڇپيون آهن. چڪ بست ڪانگريس تحريڪ سان وابسته هو ۽ هن نه ٿي ڄاتو ته هندستان جي آزاديءَ کان پوءِ ڪانگريس جا اڳواڻ نهروءَ کان پوءِ ايترا چور، رشوت خور ۽ بدديانت ماڻهو ٿيندا. ڀڳت سنگهه ۽ چندر شيڪر آزاد جي موت وانگر هن جي شاعري به اجايو موت مري وئي.

هڪ ڀيري مان حيدرآباد مان ريل رستي سکر وڃي رهيو هوس ۽ وقت گذارڻ لاءِ مان ويٽنگ روم جي ڀرسان ريلوي جي بوڪ اسٽال تي وڃي بيٺس. مون ڏٺو ته مولانا ظفر علي خان جي شاعريءَ جا چار حصا ڪٽ ۾ پيا ها ۽ انهن تي بيشمار مڪين جا نشان ها. مولانا ظفر علي خان لاهور جو مشهور شاعر ۽ صحافي هو ۽ هن جو نالو نهايت ادب سان ورتو ويندو هو. هن جي شاعري مسلم ليگ سان واڳيل هئي، پر پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ اها بي معنيٰ ٿي وئي. منهنجي پڇا تي بڪ اسٽال واري ٻڌايو ته هي ڪتاب چئن سالن کان منهنجي الماريءَ ۾ پيو آهي. رڳو اوهان ان جي پڇا ڪئي آهي. بمخالف ان جي ٽئگور جي شاعريءَ ۾ هڪ به نظم وطن پرستيءَ تي آهن. علامه اقبال جي شاعري فقط اسلام جي احياءَ تائين محدود آهي.

ڀٽائيءَ جي ساري رسالي ۾ فقط هڪ ست سند جي باري ۾ آهي؛ ”سائينر سدائين، ڪرين مٿي سنڌ سڪار.“ ساري رسالي ۾ سنڌي عوام جي دڪ درد جي عڪاسي ته آهي، پر ڪاٺي نعري بازي نه آهي ۽ رسالي ۾ ان

مٿئين ذڪر ڪيل عمر خيام جي رباعيءَ واري ڪيفيت آهي. ”آءُ نه گڏي پرينءَ کي، تون ٿو لهين سج“ واري ڪيفيت جا روح کي لرزائي ڇڏي ٿي. اشتراڪي انقلاب جي ناڪاميءَ کان پوءِ روس جي ماڻڪو وسڪي يوگو سلاويا جي اٽيلا جوزف ۽ چيڪو سلوواڪيا جي سيفرت جهڙا شاعر انقلاب سان گڏ لڙهي ويا. آڊن ۽ اسٽيفن اسپينڊر جي ان دؤر جا شاعر ها، ۽ ڪنهن وقت اسپين ۾ بين الاقوامي برگيڊ کي همٿائي رهيا ها پر جنرل فرانڪو جي اقتدار جي طويل عرصي سبب هنن جي شاعري معنيٰ وڃائي ويئي. يا سر عرفات جڏهن اسرائيل سان ٺاهه ڪيو ته محمود درويش جي شاعريءَ کي ڪير اهميت ڏيندو؟ انٽر نيشنل برگيڊ جي ساري دانشور لڏي مان فقط هيمنگ وي ۽ آندري، مالرو کي پائندگي حاصل ٿي. ڇو ته انهن جي ڪجهه ناولن ۾ اسپين جي خانہ جنگيءَ جو پس منظر ته هيو پر زندگيءَ جي گهڻ رخي مسئلن تي به گهري نگاهه هئي. آندري مالرو آرٽ جو وڏو نقاد ۽ هيمنگ وي هڪ عظيم افسانہ نويس به هو.

آئرلينڊ جي انقلابي شاعرن جي شاعري، آزادي ۽ امن جي اعلان کان پوءِ ڪهڙي کاتي ۾ آئي، جن فقط نفرت ڦهلائي هئي. اهڙي طرح اهڙن فلسطيني شاعرن جي حریت پسند شاعري جنهن جو بڻ بڻياد اسرائيل لاءِ نفرت ۾ هو، اها شاعري ياسر عرفات جي اسرائيل سان ٺاهه کان پوءِ ڪهڙي اهميت جي حامل آهي.

شاعريءَ جي سياسي وابستگي انت شاعريءَ لاءِ خودڪشي ثابت ٿئي ٿي. اسان کي جيئي سنڌ تحريڪ مان ڇا حاصل ٿيو؟ اڄوڪي ذهني افراتفري ۽ ڪشاکش ڏسي، شاعريءَ جي وابستگيءَ تان ئي ارواح کڄي ويو آهي. ها، جي شاعر ڪنهن به سياسي تحريڪ سان ڪاڻي وابستگي، بحیثیت انسان جي ڏيکاري ته اها هن جي مرضي، پر پوءِ ڀل ته هن جي شاعري چڪمست ۽ ظفر علي خان وارو موت مري وڃي.

شاعر جي پنهنجي حسنِ تخليق کي ابدیت بخشي ته اها انسان ذات جي لاءِ فرحت بخش ٿي ۽ دنيا جي هر رنج و صحن ۾ ڇپر چانو ٿئي ٿي جيئن هو تازم دم ٿي اڳتي وڌي.

هاڻي انهن استالن پرائيز حاصل ڪندڙ ڪتابن تي منهن جي لٽيريءَ ۾

مٽي چڙهي وئي آهي. اڄڪلهه ”ڊان وهندي رهي“ جي مصنف ۽ ٻين ڪتابن ”ان ڪيڙيل زمين“ ۽ ”ماڻهو“ جي مصنف کي ڪير ٿو پڙهي؟ اهو ڪتاب سائبريا ۾ بالشويڪن جي انڌير نگريءَ جي ظاهر ٿيڻ کان پوءِ اجهامي ويو ۽ پنهنجي معنيٰ وڃائي ويٺو، پاسٽرنڪ جي ناول ”ڊاڪٽر زواگو، توڙي ان دؤر جي تاريخ آهي، پر اهو ناول تاريخ جي ازلي حقيقت جي جستجو ۾ نظر اچي ٿو. هو لکي ٿو: ”اسان ڪنهن زندگي، عشق، حسن، موت، ازل ۽ ابد، دنيا کي بدلائڻ جو ڪم اسان جو نه آهي.“

مان انساني برابريءَ جي بلڪل خلاف نه آهيان ۽ استحصال جي خلاف جيتري نفرت مون کي آهي اوتري ورلي ڪنهن اديب کي هوندي، معاشي انصاف هر ڪنهن جو حق آهي، اهو ئي هڪ فلاحي مملڪت جو نصب العين آهي. منهنجو اسڪئنڊي نيوي ۾ فلاحي مملڪت تي هڪ ڊگهي مضمون لکڻ جو ارادو آهي. مون کي علم، ادب ۽ آرٽ تي پابنديءَ کان بيحد نفرت آهي، ڇو ته اهائي منهنجي زندگي آهي. انساني اقدار، سچ، محبت، ديانت داريءَ، عزت نفسيءَ، دوستيءَ وفا وغيره مستقل آهن. مستقل اقدار مون کي پيارا آهن جي سياست جي نالي ۾ انقلاب آڻڻو هجي ته اديب سڌو سياست ۾ اچي ۽ ادب ۽ آرٽ کي عارضي واقعن ۾ نه وڇڙائي. ڇو ته انهن واقعن جي گذري وڃڻ سان هن جي تخليق جي اهميت نه ٿي رهي. جي هو پنهنجي چوڌاري ماحول کي نظرانداز نه ٻه ڪري ته هن جي تخليقي ڪارنامي کي هسپانوي مصور گويا وانگر حسن جي تخليق کي اوليت هئڻ گهرجي. انگري ميراجيءَ جا گيت ۽ فيض جي شاعري دؤر جديد ۾ اردوءَ جي بهترين حاصلات آهي. پهريون هر سماجي مسئلي کان پري رهيو ۽ خوبصورت شاعري ڪيائين ۽ ٻيو قومي ۽ بين الاقوامي سياسي وڳوڙ ۾ وڇڙيل رهيو پر پنهنجي آرٽ کي اوليت ڏنائين. هن جي ساري شاعريءَ ۾ حافظ جو ترنم آهي ۽ هن جي علامتن جو هڪ پنهنجو خوبصورت تاجي پيٽو آهي.

منهنجي مرحوم بزرگ دوست ڊاڪٽر مهڪري مئي ۱۹۴۸ع ۾ مون کي همبرگ جي خلاصي يونين جي سيڪريٽري جنرل جي آٽر ڪهاڻي ”رات مان ٻاهر“ (Out of the night) ڏني هئي. جنهن ۾ اسٽالن جي دؤر ۾ هن ۽ سندس زال تي ڪيل ظلم جا لرزه خير داستان ها. هر اشتراڪيءَ جي اها

روايت رهي آهي ته جڏهن هو پارٽيءَ کي بيزار ٿي ڇڏيندو آهي ته هڪ آتم-
 ڪهاڻي پنهنجي ردِ عمل لاءِ جواز پيدا ڪرڻ لاءِ ضرور لکندو آهي. مون اهڙو
 ٻيو ڪتاب ڪافي سال اڳ ”خدا جو ناڪامياب ٿيو“ (God That Failed)
 پڙهيو هو. جنهن ۾ اهم اشتراڪيت پسند اديبن، اشتراڪيت لاءِ مايوسي
 ڏيکاري هئي. انهن اديبن ۾ رومين رولان ۽ آندري بيد جهڙا عظيم ناول نگار
 ها. مون انگلينڊ جي ڪميونسٽ پارٽيءَ جي اخبار ”روزانو مزور“ (Daily
 Worker) جي ايڊيٽر ڊگلس هائيڊ، آمريڪا جي مشهور اشتراڪي ناول
 نويس هاورڊ فاسٽ جي آتم ڪهاڻي به پڙهي، اهڙيءَ طرح پاسٽرنڪ ۽
 سولزي نٽسن جا ڪتاب به پڙهيا آهن، سولزي نٽسن روسي سماج تي ڪاري
 وار ڪيو ۽ يو-ايس-ايس آر جي ڊهن ۾ هن جو به وڏو هٿ هيو، پر انهن
 مان ڪيترائي اديب جي اشتراڪيت مان بيزار ٿي پيا، انهن عيسائيت جي
 اخلاقي اقدار ۾ پناهه ورتي، رڳو انگريزي شاعر اسٽيفن اسپينڊر ڪجهه وقت
 کان پوءِ آمريڪا وڃي ”هري ڪرشنا هري راما“ تحريڪ ۾ شامل ٿيو.

هندستان جي مشهور ناول نگار ۽ شاعر امرتا پريتم ۽ ”مئن آڪان
 وارث شاهه نون“ جهڙي عظيم نظر جي خالق نه رڳو اشتراڪيت کان ڪناره
 ڪش ٿي وئي پر جوتش ۽ پئرجنم ۾ فرار ڳوليائين.

اشتراڪيت جي بنيادي فلسفي جا جڏهن ڪچا بنياد ظاهر ٿيا ۽ ساري
 عمارت ڊهي ڍير ٿي پئي ۽ جڏهن گوربچوف پنهنجي ڪتاب پيرسٽروئڪا ۾
 مڃيو ته ٻيو ته ٺهيو پر هو اقتصادي طرح به ناڪام ٿيا آهن، تڏهن منهنجي
 پيرن هيٺان زمين ٿي نڪري وئي ۽ مون کي هڪ زلزلي وانگر ڌوڏي وڌائين.
 هاڻي جڏهن روس ۾ ڪميونسٽ پارٽي اليڪشن ذريعي اقتدار ۾ آئي آهي ته
 ڏسجي ته ان جو به ڪانگريس ۽ مسلم ليگ وارو حال ٿئي ٿو يا نه؟ لينن ۽
 هن جي معاصر ۾ ڪوئي آدرش شعل افروز هيو. هاڻي ته چئنگ وڃي رهي
 آهي، ڏسجي ته اها ڦوڪ سان ٻري ٿي يا نه!

ان کانپوءِ مان واري واري سان بيمار ٿيندو رهيس ۽ دل جا دورا پيا، پر
 قدرت منهنجي روح کي ايتري بي پروائي ڏني جو هر دل جي دوري وقت مان
 ائين سمجهندو هوس ته مان واڳونءَ جي وات ۾ آرام ڪرسيءَ تي ليٽيو پيو

آهيان. بيمارين دوران منهنجو دماغ، بقول ووزني سينسڪي هڪ اليڪٽرڪ شيور (Electric Shaver) وانگر هلندو هو ۽ خدا، ڪائنات ۽ مذهبي اقتدار تي غور فڪر لاءِ مون کي ڪافي وقت مليو. مون خدا جو پنهنجو تصور روزاني برسات ۾ ڇپيل هيٺينءَ دعا ۾ ڏنو هو:

تون جو ازل کان ابد تائين روان دوان به آهين ۽ چرين پرين به نه ٿو.

تون جو ڪهڪشان کان دور به آهين ۽ رڳو گردن کان به ويجهو آهين

تون جو هن ڪائنات ۾ آهين ۽ ان کان ٻاهر به آهين

تون جو منهنجي حياتيءَ جي فلسفي جو نچوڙ آهين

۽ منهنجي محبت جي انتها به آهين

مان توکي فلسفي جي تخيل تائين

محدود رکڻ نه ٿو چاهيان

۽ تنهنجي اڳيان سر بسجود ٿيڻ ٿو چاهيان

مون کي ايتري ڏات ڏي ته مان تنهن جي وحدت الشهود

۽ وحدت الوجود جي شعور ۾ تضاد مٽائي سگهان!

مان فلسفيءَ، عام آدميءَ ۽ صوفيءَ جي سوچ ۾ خاتمو آڻي سگهان

جا مونجهارا پيدا ڪري رهي آهي!

اهو تخيل ته سڀ تو ۾ آهي ۽ سڀ ۾ تون آهين

۽ پوءِ به سڀ کان الڳ آهين،

آءٌ ملائي سگهان،

۽ تو اڳيان دست بدعا ٿي

مشڪلات ۾ مدد گهري سگهان

يا رب! تو اها ڏاهپ ڪنهن ڪنهن کي ڏني آهي

مون کي ٻيو ڪجهه نه گهرجي.

مون اسپتال جي ڪمري ۾، انسان، ڪائنات، انساني اقدار ۽ تقدير تي

ڪافي سوچيو ۽ اشتراڪيت کان مايوس ٿي، منهن جو مذهبي اقتدار ڏانهن

لاڙو لازمي هو. پر خدا جي تصور ۾ مستغرق رهڻ جي باوجود مون ۾ ڪنهن

لاءِ به نفرت نه آهي، منهن جي دعائن جي ڪتاب مان ظاهر آهي ته دعائن

لکڻ وقت مون پوريءَ انسان ذات کي ڌيان ۾ رکيو آهي. هن ڪتاب ۾ منهنجا بيت ”آتي اور الله سان“، ڪنهن به ساڃي ڌر جي سياست سان واسطو نه ٿا رکن نه مون اهڙي ڪنهن پارٽيءَ ۾ شموليت اختيار ڪئي آهي ۽ نه ايئن ڪرڻ جو ارادو اٿم. دراصل مان سياست کان هميشه جي لاءِ ڪناره ڪش ٿي چڪو آهيان ۽ سنڌ کي فقط ادب جو لوڙهو ڏئي رهيو آهيان، جيڪو ڪوبه غير يا غنيمر ٿي نه سگهندو.

مون علي هجوڀريءَ جي ڪتاب ”ڪشف المحجوب“ ۾ ڪٿي پڙهيو هو ته ڪوئي جاگيردار پنهنجي جاگير تي آيو ته پنهنجي هڪ هاريءَ ۽ ان جي خوبصورت زال تي نظر پيس. هاريائي هن جي دل ۾ تير وانگر ڪپي وئي، ته هن هاريءَ کي ڪنهن بهاني زمين کان پري موڪلي ڇڏيو ۽ جڏهن هن جي زال کي اڪيلو ڏٺائين تڏهن هن کي چيائين ته ”پنهنجي گهر هل.“ پوءِ هن ان عورت کي چيو ته: ”سارا دروازا بند ڪر.“ ان تي هن عورت جواب ڏنس ته مان ”سارا دروازا ته بند ڪري سگهان ٿي سواءِ هڪ دروازي جي ۽ اهو تون به بند ڪري نه ٿو سگهين.“ جاگيردار حيرت ۾ اچي هن کان پڇيو ته: ”اهو ڪهڙو دروازو آهي جيڪو مان به بند ڪري نه ٿو سگهان؟“ ان تي ان عورت ورائيس ته: ”منهنجي ۽ الله جي وچ وارو دروازو جيڪو ڪوئي به بند ڪري نٿو سگهي.“ جاگيردار شرمسار ٿي پٺ تي موٽي ويو. جڏهن اهو دروازو ڪنهن تي کلي ٿو پوي ته هن کان دنيا ۽ مافيا وسري وڃي ٿي، ان استغراق جو اظهار منهنجي شاعريءَ ۾ آهي. مان هڪ ڪمزور انسان آهيان، پر اها ازلي قوت جا منهنجي شاعريءَ ۾ سرايت ڪري وئي آهي، مون کي وري وري نئين زندگي ڏئي رهي آهي. ڇو، اهو مان ڪيئن چوان! منهنجا دوست ان کي ذهني الجهاڻ چوندا آهن پر دراصل اهو ذهني سلجهاڻ آهي. مڪافاتِ عمل جو خوف، ڪائنات جي پٺيان ڪنهن ابدي شعور ۾ اعتبار ڪنهن به انساني قدر جي منافي نه آهي، اٽلو انهن ۾ يقين پختو ڪري ٿو، اهو اعتبار پٺاڻيءَ ۾ به هو، ڪبير ۾ به هو، حافظ ۽ ايران جي ٻين عظيم شاعرن ۾ به هو. عربي شاعر المتنبي ۾ به هو ۽ انگريزيءَ جي شاعر ۽ وليم بليڪ ۽ ٽئگور ۾ به هو ۽ اهي شايد حافظ جي انهيءَ شعر واري ڪيفيت جا قائل ها ته:

فاش مي گويم واز گفتم، خود دلشادم
 بنده، عشقم وازهر دو جهان آزادم
 ترجمو: (مان کلمر کلا چئي رهيو آهيان ۽ پنهنجي چوڻ تي خوش آهيان،
 ته مان عشق جو بندو آهيان ۽ پنهني جهانن کان آزاد آهيان.)
 ان پر شڪ نه آهي ته شاعريءَ کي پنهنجا لوازمات آهن، غالب چيو آهي:

هر چند هو هو مشاهده حق کی گفتگو
 بنفتی نهیں ہے ساغر و مینا کہنے بغیر۔
 مولانا شبلي نعمانيءَ جي ڪتاب ”الغزالي“ ۾ صفحي ۴۲ ۽ ۴۳ تي آهي:
 ”امام غزاليءَ جي زماني ۾ سلجوقين جي ڪري فارسي شاعري پنهنجي شباب
 تي پهچي ويئي هئي ۽ شاعريءَ جو مذاق قوم جي رڳ رڳ ۾ رچي ويو هو.
 امام صاحب شاعر ته نه هو پر چاڪاڻ ته وقت جي تقاضا ۽ طبيعت جو لطف
 ٻئي ڪنا ٿي ويا ها، هو چپ به رهي نه ٿي سگهيو. ان زماني ۾ شاعريءَ جي
 ٻن صنفن ڏاڍي ترقي ڪئي هئي. قصيدو ۽ رباعي، پر قصيدو ۽ مدح خوشامد
 لاءِ مخصوص ٿي ويا ها. ان ڪري امام صاحب جي شايان شان نه هئا.
 جيتوڻيڪ رباعي هن جي مزاج جي مطابق هئي، حضرت سلطان ابوالخير
 رباعيءَ کي حقائق ۽ معارف جي اظهار جو ذريعو سمجهيو هو. عمر خيام
 خود امام صاحب جو همعصر هو ۽ هن جو ان درٻار سان تعلق هو جنهن سان
 امام صاحب وابسته هو. امام صاحب ڪڏهن ڪجهه چوندو هو ته رباعي
 چوندو هو. هن جون ڪجهه رباعيون ”مجمع الفصحا“ ۽ ”روزات الجنات“ مان
 نقل ڪيون ٿا. امام صاحب هڪ رباعيءَ ۾ هي خيال ادا ڪيو آهي ته ارباب
 ظاهر کي حقائق جو پتو نه آهي:

باجامم نمازي بسرِ خر کردیم،
 روز آبِ خرابات تیسرُ کردیم۔
 شاید کم دراین میکده ها دریابیم
 آن یار کم در صومعه ها گر کوذیر۔
 ترجمو: (جماعت سان نماز ۾ سرجهڪايو سين
 ۽ خرابات جي پاڻيءَ سان تيمم ڪيوسين،
 شايد هن مئڪدي ۾ ملي وڃي.
 اهو يار جو خانقاهن ۾ گر ڪيوسين.)

”منهنجي خيال ۾ فقط عشق ئي موت جي شڪست آهي. ٻيو سڀ خاڪ آهي، خواب و خيال آهي، پاڇا آهي، دونھون آهي، هر شيءِ اڏامي ويندي ۽ اسان موت اڳيان هٿيار ڦٽا ڪري بيوس بيٺا هوندا سين.“ ياد نہ ٿو اچي تہ مٿين ڳالھ ڪنھن چئي آهي، منھن جي اڻ ڇڀيل پنجن ڇهن ڪتابن ۾ انهيءَ فنا پذيريءَ جو ڀرپور اظهار ملي ٿو. مون کان منھنجا اڳيان ڪجهه پيارا دوست اختلاف جي ڪري چڄي ويا آهن، پر انھن ۾ بہ انسانيت لاءِ احترام جو ڀرپور اظهار آهي. هنن کي فقط پٽائيءَ جي عظيم ترين ست، ”جان جو ويهي پاڻ ۾، ڪير روح رهاڻ“، واري جھاتيءَ جي ضرورت آهي.

آخر ۾ مان فقط اھو چونڊس تہ هي شاعريءَ جو ڪتاب آهي ۽ ان کي فقط شاعريءَ جي ڪسوٽيءَ تي پرکي ڏسجي، پر نظر ئي جي عينڪ سان نہ ڏسجي، شاعري انسان ۾ ولھار ٿي ايندي آهي ۽ سدا سائي رهندي آهي. نظريا سڪل ڪڪ پڻ ٿي ويندا آهن. ٽراٽسڪيءَ جي مٿي تي واھولي جي ھڪ ڌڪ هن جي نظر ئي کي چٽي وڌو، جيتوڻيڪ هن جي نظر ئي جا ڪجهه ديوانا مداح اڃا بہ آهن جي ڪالھ هن کي سراسر غلط ۽ ترميم پسند (Revisionist) ۽ انقلاب جو غدار چوندا ھا.

اھا ٻي ڳالھ آهي تہ شاعريءَ مون لاءِ هر لا حل مسئلو حل ڪيو آهي، ۽ اھا ”خيال واريءَ آخر ڇا“ جو جواب آهي ۽ منھنجي زندگي ھڪ سوال بہ نشان تي پوري نہ ٿيندي. شاعريءَ لاءِ مون ۾ جنون جي حد تائين لڳاءُ آهي، جيئن مائیکل اينجلو ۾ مصوريءَ لاءِ هوندو هو ۽ سسٽين چٽيل ۾ ڪروڀين، بي بي مرير ۾ حضرت عيسيٰ جون ۽ انجيل مان ٻيون تصويرون ڪڍندو هو ۽ صنم تراشي بہ ڪندو هو يا ونسيت وان گوگ وانگر آهي جو ڀون وچ سمنڊ جي ڪنھن ٻيٽ ۾ سورج مڪيءَ جا کيت چٽيندو هو جڏهن سج ٽامڻي هڻي ويندو هو.

شاعر لاءِ شاعريءَ ۾ ئي نجات آهي، پوءِ هو بقول غالب ”رسوم و قيود“ جي حدن اندر هجي يا نہ، شاعري مقصد بالذات آهي پر ذريعو نہ آهي. ڪنھن بہ سياستدان کي ان سان ھٿ چراند جي وٿي نہ ڇڏي وڃي. شاھ جهان ڪنھن درويش ڏانھن قاصد ھٿ چورائي موڪليو هو تہ هو سندس درٻار ۾ اچي، جواب ۾ درويش کيس پنھنجو ھڪ شعر لکي موڪليو هو:

دنيا اڪر دهنڊ نه خيزم زجائي خويش
 من بس۽ ام حنائِي توڪل به پائي خويش-
 ترجمو:- (جيڪڏهن دنيا ڏين ته به مان پنهنجي جاءِ تان نه اٿان.
 مون پنهنجي پيرن تي توڪل جي ميندي لائي ڇڏي آهي.)
 اها آهي شاعريءَ جي دين، انا، سرمستي، خود اعتمادي ۽ پنهنجي
 ذات ۾ اعتبار جو تخليق جو سرچشمو آهي ۽ شاعريءَ جي آزاديءَ جو ڀرپور
 اظهار آهي ۽ جنهن کان سوا آرٽ روح جو فالج آهي. شاعر سياست دان کان
 گهڻو اڳي سماجي ڦير گهير ڏسي سگهندا آهن. غالب چيو آهي:
 راه زين ديدہ وران پُرس ڪم در گرم روي،
 جاده چون نبض تپان در تن صحرا بينند.

(راه انهن ڏاهن کان پڇ جي پنهنجي گرم رفتاريءَ ۾
 رستو صحرا جي تن بدن ۾ ڪنهن ٽپندڙ نبض وانگر ٿا ڏسن)
 رڳو شاعر کي بحيت شاعر جي ڪنهن تحريڪ يا سياسي تنظيم سان
 پنهنجي شاعريءَ کي وابستہ ڪرڻ نه گهرجي.

شيخ اياز

۷ مئي ۱۹۹۶

۲۷-اي، پرنس ڪامپليڪس

ڪلفٽن روڊ- ڪراچي

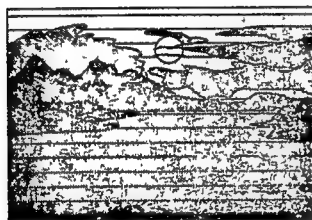

ترائیل

ڪا ته ٻي نوري ڏني مون ڪالهه ڪينجهر جي ڪناري،
چانوري ۾ شام ٿي وئي.
ڪئن تماچي تڙ ڏئيءَ جي تات کي ڪا منڌ ٿاري.
سج ڪينجهر ۾ لهي ٿو ڄڻ ته وڻ جا ڌار ڌاري،
دوشني جنهن جي پئي ٿي هيٺ پاڻيءَ مان نهاري،
پيار لئ ته ٿو پيار ٿاڙي سار کي سار ساري.
چاند (۽) ۾ شام ٿي وئي.

تِرِ مِرائِي تِي ندي:

سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!
چيٽ ۾ ٿا ڇهڇائڻ، پاٽ تي اُڏري پکي!
سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!
جن تہ سائي پَن وانگر آه، ساري زندگي،
سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!
تون اڃا ڇو بستري ۾، صبح ٿيو آهي، اٿي!
سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!
رات جا گذري وئي، سا موت جي کاتي وئي،
سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!
ننڊ ڪيئي گهنڊ آهي، لارَ توڻي ٻڏي؟
سجُ جا تَرَڪا پون ٿا!

مي سرءُ جو وائرو.

ڪانو ڪان ڪان ڪن پيا.

هي هوا جو سرد جهونڪو، ڄڻ ته ڇاتيءَ ۾ چُرُو!

ڪانو ڪان ڪان ڪن پيا.

ڇن ۾ مون کي ڇپائي، ڪاش ڪوئي گهڻگهرو!

ڪانو ڪان ڪان ڪن پيا.

چنڊ مان ڪيڙا ڪرن، اڻا وقت ڪيڏو آبرو!

ڪانو ڪان ڪان ڪن پيا.

پنڌ اڳتي هڪونہ ٿو ٿئي، آه پٿر ڄڻ مَرُو.

ڪانو ڪان ڪان ڪن پيا.

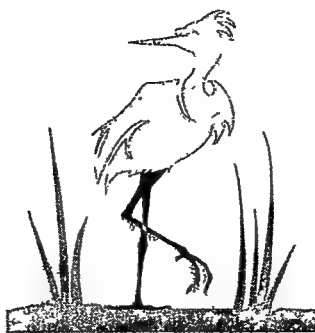

پنڇي پڇرن ۾.

روز وڪامن ٿا!

گيت ٻُڙن ٿا ڄڻ ته اڃا ڪي، تِن جا پن پن ۾!
ٻوليندا ها ٻولڙيون سي، لڙڪي لامن ۾.
ڪوئي ڳولي ٿو پيو تِن ڪي، پٽڪي بن بن ۾.
ڇا جي لاءِ ڇڻي ويا آهن هي، پنهنجي من ۾؟
ڇڻ چوڌاري ڇانئئي آهي، تِن بن ڄڻ گن ۾!

ڳاڙهو هيڊو آسمان،

ڪٿائون لئون ٿا.

ڪڪري نر انهيءَ جي هيٺيان آه سرءُ سنسان،

پن ڇڻن ٿا.

واءِ اتر جو، ڦيرائون ڏي جنهن ۾ جڳ جهان،

وڻ لڏن ٿا.

رت جو ڦيرو، مٽيءَ گهيرو، سارو ڪوڻ مڪان،

سڀاڻ ڦرن ٿا.

ها، حياتي! موت ڇڏيو آ ڪنهن جو نانءُ نشان؟

ڏينهن ڪٿن ٿا.

ڪي ڪيئن مرن، ڪي ڪيئن مرن سڀ نيٺ ٿن ٿا،

سڀ نيٺ ٿن ٿا.

ٲا اڏامن ڪوڪڙاٽ.

فيـرَڪـنَ ٿا.

ٻڌ تـمَ ڍوري تيَ هوا جا سيسرات.

فيـرَڪـنَ ٿا.

لڙڪ پـنَ پـنَ جي مٿان آ ڇڻ تـمَ مبات.

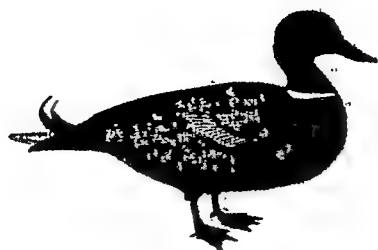
فيـرَڪـنَ ٿا.

رَتَ پاڻيءَ پاڻ تي آ، رَتَ گهاٽ.

فيـرَڪـنَ ٿا.

جـهـڙَ ڪـئي آ آڀَ ۾ ڪيڏي لڙاٽَ

فيـرَڪـنَ ٿا.

★ اندلبه جن تي گئي ٿي، سي پهر قلڙيون ته ڏس!
وَن ڏس وٿراهم جا!
اٿن اٿي جو واءِ تن تي، جس ڳولي جيئن جس.
وَن ڏس وٿراهم جا!
اوچتو ڪڪريون هٽائي آه نڪتو سچ سس.
وَن ڏس وٿراهم جا!
لڙڪ اٿي سار ڪنهنجي، ٿي چوي من کي ته ڏس.
وَن ڏس وٿراهم جا!

★ انگريزي مصور ڪنستيل جي پينٽنگ "Land scape and Rain bow"
کان متاثر ٿي.

آه آه منجه پاڻي، آءُ گهوڙي کني پيار،
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!
هان لسيءَ جو ڏک ۽ ڏوڏي ڳيو، ڪجهه ڏيرُ ڌار،
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!
آه گهاٽي ڇانوڙ جي، ليٽُ هيٺان، ڏينهن ناري،
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!
آگ ناري کي لڳي آ، پل تري تائين بهار،
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!
جهڙ جهمن سو ڪيئن چئجي آه اونهارو آپار،
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!
تڪُ لاهي پوءِ وڃ!!

آسمانو اِنْدَلَتِ،

ٻانهن ڪنهنجيءَ وانگيان!

هي نهاريون ناز واريون، مون پڄاڻان تون نه پَٽِ!

اي زمانا مون ڪڏهن، تنهنجي نه چيتي آهه جَٽِ،

عمر مون جئن آهه آندي، شعر ۾ ڪا گاسِ گُٽِ؟

پاڻ ۾ پيهي ڏنو، يا منهن وڌو مون ڪالهه مَٽِ!

پيرون پتن ٿيون نينگريون،

پندا پرينديون ٿيون وڃن!

ڏس لوھ ڪڍي ٿي لڳي، پر ڪونہ ٿيون ڪنھنجي مڃن.

پندا پرينديون ٿيون وڃن!

ٿا تير سڄ جا ترورا، تر مر ڪري، تن تي سڃن.

پندا پرينديون ٿيون وڃن!

آ تيز ٿي ويئي تپت پر، ڪونہ ٿيون پيرو پڃن.

پندا پرينديون ٿيون وڃن!

چوري هي آيسون،

ائين گهاء نه ٿون.

ويهي هن جي واٽ تي.

ڳوٺي ڳالهون ڪن پيا،

گهر گهر ۾ تنهنجون.

چوري هي آيون.

پریت ڪبي جي وائي،

پون پون ٿيندي پون.

چوري هي آيون.

ايندي ويندي ٽوٽڪ ڪي،

ڪيسين لنوايون؟

چوري هي آيون.

چٽي ڪولي مينهن ۾، ڪاڏي وڃين ٿي؟
ڪاڏي وڃين ٿي؟
پيڙو پنهنجي پيسار سان ورتي پڇين ٿي؟
ڪاڏي وڃين ٿي؟
پنهنجون نظرون تير جان سامهون سڃين ٿي،
ڪاڏي وڃين ٿي؟
لوڪ گلائون پيو ڪري تون ڪٿ مڃين ٿي؟
ڪاڏي وڃين ٿي؟
چٽي ڪولي مينهن ۾، ڪاڏي وڃين ٿي؟
ڪاڏي وڃين ٿي؟

پيءُ پوڙهو، ماءُ، ڌيءُ،

سڀ اُٻهرا پاٽِ تي.

وله چوڌاري وڙهي ٿي، سر سڪايا ڪالهه سڀيءَ.

سڀ اُٻهرا پاٽِ تي.

هي به آ آجيو ڪا، منهنجا ڌڻي ڇا هي به جيءَ!

سڀ اُٻهرا پاٽِ تي.

ڪير چونڊو ڳوٺ ۾، آهن لڳا مانيءَ مڇيءَ!

سڀ اُٻهرا پاٽِ تي.

هوء آئيني اڳيان،

چا آڇا ڳولي پئسي؟

چا چوي ٿي اي جواني، تون وٺي ناهين اڃان!

”اڄ به هي رخسار آهن، موٽي مگري جيان.“

”دل ته چاهي ٿي ته پنهنجي، اولڙي کي مان چمان.“

”پر کان هي ڇپ پنهنجا، آنء آئيني مٿان.“

ڪيترو خاموش بيٺي آ، سندس پيري پٺيان!

آڳ اجهائين اهي، چَر ۾ گيت پيا چَر ڪن،
 عمر پئي گذري.
 پيار پتنگا ڪيئي اڏري تن ۾ ڪامي ويا،
 پوي ڪتن ٿا ڪونه پيا ٿا ڦيرا وَر وَر ڪن.
 عمر پئي گذري.
 چنڊ چڪور ڪهاڻي ساڳي پوري ٿيئي ناه،
 ڪيئي ٿا آڪاس اڏارون ٻيهر ٻيهر ڪن.
 عمر پئي گذري.
 هنج اچن ٿا هنج وڃن ٿا نيرَ ولوڙا ڏئي،
 راتيون آڳ جان آهن پيئون ڪونجون ڪَر ڪَر ڪن.
 عمر پئي گذري.
 من ۾ ڍانڍ وساڻا ناهن، ڀنڀت پڙڪن ٿا،
 سَر تي سيءُ تَه آهي، پيئون سيروَن سَر سَر ڪن.
 عمر پئي گذري.
 گيت امرتا آهن جن کي موت نٿو ماري،
 جهر ٿا بڻجي ڪيئي شاعر مون جئن جهر جهر ڪن.
 عمر پئي گذري.
 آڳ اجهائي ناهي، چَر ۾ گيت پيا چَر ڪن،
 عمر پئي گذري.

★★

آ ويو كيڏانهن خسرو، روز ڳولي ٿي ستار،
چا رڳو حيرت رهي ٿي؟
تون لتاڙيندو وڃين ٿو، سر هزارين شهسوار.
پوئتي عبرت رهي ٿي؟
ڪام ڪنديءَ جي ٿئي، يا ٻانهن ڌڙ کان آه ڌار!
هو بهو صورت رهي ٿي!
رنگ وبو ڪئي آجيان، ”مون گهر پلي آئين بهار!“
رت ۾ راحت رهي ٿي.
ماڪ گل تي لڙڪ لاڙيا، بان ڪري بي اختيار.
مرڪ ڪا مدت رهي ٿي!

مستان سُرندي کي،

تون کنهن جي سر تي هٿين!

بيهر ٻڌين کينکي، متان ٻُرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

متان چاٽ سان ڏسين، چُرندي ٻُرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

ڦٽ اُکيلي ٿو ڇهين تون، کڻ کُرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

ڪوشل ڪاٺيارو نه ٿئي، گهورُ نه گهرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

ڳهلا! ڳنيءَ کي ڏسي پو، ڏس ٿرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

★ شال ڪروٽا سان ڏسين، جيون جهرندي کي!

تون کنهن جي سر تي هٿين!

★★

★ ڪروٽا: (هندي) رحر.

هيءَ ساڪِيتَ زندگي،

ايتري ساڪِيتَ به ناهي!

ڪاغذي تصوير ۾، فرياد ڪنهن ايڏي پري؟

ٿا اُفق ڏي گل اڏامن، آشفق ۾ شاعري!

ڪنهن مصور آبد ۾، قيد ڪئي ڪائي گهڙي!

رات ٿي آ، ڪنهن جلائي آ، ڪٿين جي ڦل جهڙي؟

ڪنهن ڏني آزل کان، اوچتي پائيندگي؟

هيءَ ساڪِيتَ زندگي،

ايتري ساڪِيتَ به ناهي!

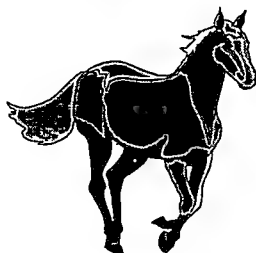

★ موت جو گهوڙي سوار،

پَر ڪري پالا هڻي ٿو.
 راهه هُن جي آهه چڻ شاخ انار.
 پَر ڪري پالا هڻي ٿو.
 وائرو جنهن تي لڳي ٿو موتمار.
 پَر ڪري پالا هڻي ٿو.
 جنهن طرف ڏس شعله زن آلاله زار.
 پَر ڪري پالا هڻي ٿو.
 جنگ جي ميدان ۾ ڪنهن کي قرار.
 پَر ڪري پالا هڻي ٿو.

★★

★ نوٽ: بروگل جي تصوير "Triumph of death" کان متاثر لکي وئي.

هي به گهرجي هُو به گهرجي، هي هُڏا چوڌارِ ڏس،

آءُ هي هڪوارِ ڏس.

اَسَ ۾ پنيرو جي تون، سڄَ جي ديوارِ ڏس.

آءُ هي هڪوارِ ڏس.

بي طرف اونڌاهه لهرون ٿي هڻي، بي پارِ ڏس.

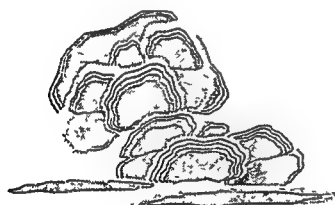
آءُ هي هڪوارِ ڏس.

تيرگي ڪائي ازل کان، آه تارئون تارِ ڏس!

آءُ هي هڪوارِ ڏس.

وڃُ ڇڻ چمڪي پئي ڪا، وڃ ڪارونيوارِ ڏس.

آءُ هي هڪوارِ ڏس.

هي به گهرجي هُو به گهرجي.

ڪيسـتائين؟

ڪجهه ته هن سنسار کان اڳتي به سرجي!

هي به گهرجي، هُو به گهرجي!

زندگيءَ کان ٿي ڪڏهن هر چيز ڦرجي!

هي به گهرجي هُو به گهرجي.

ملهم ڪٿي ٿو موت ڇا؟ ٿر جي نه ٿر جي!

هي به گهرجي هُو به گهرجي.

ڪاش واڙيءَ ڦل جيان هر هر اسرجي.

هي به گهرجي هُو به گهرجي!

انت پنهنجي تي به ڪر جي.

ڪيسـتائين؟

هي به گهرجي هُو به گهرجي.

ڪيسـتائين؟

★★

نوٽ:- مٿين وائي مغربي مصور بزوگل (Brugel) جي هڪ تصوير کان متاثر ٿي لکي وئي.

ساڙ پنهنجي ۾ اڳيئي ٿو سڙي،

ڇو پيو تيلي وڃائين!

ڇا نظر توکي آڃائي آ، لکي ٿو هُو لڙي!

ڇانوري ۾ ٿو ٿڌو پاڻي ٿئي هر ڪنهن گهڙي!

ريت ڇو هُن کي رلايو آ، نه سمجهو وائڙي؟

رُجَ جو راهي، پٺيان نڪتو ٽرائيءَ کي تڙي.

کیر خالی کرسیون،

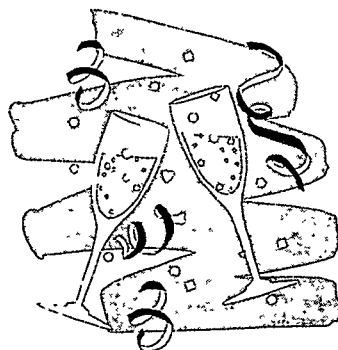
ویا کري تَن تان اُتي؟

جام و مینا میکدي یر، کَن پیا کجھ ڳالھڙیون!

میز تي ڇا کجھ ٻڌین تو، ڏئي مٿي کي هٿ تون؟

ڇواکیلو ٿو پئین، کھڙیون اٿي سارو ٿيون؟

گھگھ کیڏو آ گھٽيءَ یر، گم ٿيون سڀ روشنیون!

ڪيترا خيما ڳپي ويا،

چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
ڪير ٿو دفنائجي، جو ڳوٺ سارو هُن مڙيو آ.
چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
واٽ تي گهاٽن وڻن ۾، ڪو ته ٽڪجي ٿاڀڙيو آ.
چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
ڏس ته پيلي گل جيان، سنسار سارو ئي ٽڙيو آ!
چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
وڪُ هن جي اٿن وڌي ٿي، چنڊ ڪڙيءَ ۾ گل ڪَڙيو آ.
چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
ٿو وڃي ڪيڏانهن اوچتو، ڪير وسڻيءَ تي چڙيو آ.
چَنڊُ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!
چنڊ اٿن آڪاس ۾ آ، چنڊ ته ڪوئي ڦٽُ مڙيو آ،
ڪير اهڙو گامڙيو آ.
چنڊ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ،
چنڊ ٽڪريءَ تي ڪَڙيو آ!

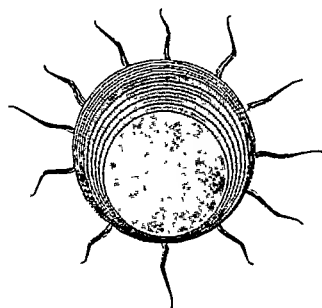
★★

سڀني ۾ سنسار ڏٺو سي،

رات وهامي وئي،
 جيون پنهنجو آهي جر تي، جڳ مڳ جڳ مڳ تارا،
 ڇا ڇا ۾ جهڙ ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،
 جڻ ڪوئل جي ڪوڪ، ڪويتا ايئن ٿي ويئي،
 اک چنپ ۾ ٻيو پار ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،
 ڪيئي چنڊ چڪور ڏٺا سي، ڄڻ ته پروليون ها،
 پهچ انهن جي پار ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،
 هن جيون جي وهندي نديءَ ڪن هيا ڪيڏا!
 ڪيڏو ڪارونپار ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،
 سهڻي سير تري ويئي، ميهار ملي آخر،
 سنسوهڙ سيسار ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،
 جهونجهڪڙي جي جهرمر تائين، ڪيڏو تڙگياسين،
 آر ڏٺو سي پار ڏٺو سي.
 رات وهامي وئي،

پڻ ڀڻ گيت رهياسين ڪيئي لهر لهر وانگر،
 مڻ ڪي تارئون تار ڏٺوسِي،
 رات وهامي وئي.
 باڪ ڦٽيءَ جو ننڊ ڪئي جنهن وقت ڦٽا ها گل،
 رنگ وڻو جو چار ڏٺوسِي،
 رات وهامي وئي.
 پوپت جيئن پراهون ويا سي ڪيڏو واس وئي!
 ول ول سان وهنوار ڏٺوسِي،
 رات وهامي وئي.
 اک لڳي ته اڏامي وياسين دور هوائن ۾،
 پٺ تي هاما ڪار ڏٺوسِي،
 رات وهامي وئي.
 سڀني ۾ سنسار ڏٺوسِي،
 رات وهامي وئي.

غزل

غور سان مون هو جواني، رنگ گوري ۾ ڏٺي.
ڪالهه سيمل ٿي لڳي، جئن ڄامشوري ۾ ڏٺي.

ڪيئن چئجي ڪير آ؟ تقدير وانگر ٿي چڪي،
انءُ ڀانيان ٿو ته مون، ڪنهن وقت موري ۾ ڏٺي.

هئن ڇپر مون ڇانو وانگر، اڳ ڏٺا ناهن ڪڏهن،
سادگي ڪيڏي نه تنهنجي، منهن سدوري ۾ ڏٺي.

ڪيئن چئجي چنگ سارا، گرم ٿيا ميهار سان،
لار سنجهيءَ جهنگ جي، مون ڳالهه ڏوري ۾ ڏٺي.

هوءَ جا ساڃاهه آهي، ساهه سر جنهن تان فدا،
سا پري ۾ ڪانه آهي، ۽ نه اوري ۾ ڏٺي.

اڃا اها آوي ڪٿي جا، ڪلهه هئي هن ۾ اياز،
انءُ ننڊڪ اڃا اُلهيءَ جي، ٿانو ڪوري ۾ ڏٺي.

★★

سَحيون راتيون عبادت ۾ گذارين ٿو. جڏهن محبوب سارين ٿو.
اڪين جا ڏيئڙا هن جي، جڏهن چائنٽ تي ٻارين ٿو.

خبر ناهي ته ڇا آهين؟ ڪٿان آئين ڪٿي ويندين؟
مٿي منهن تون ڪري اٿن، رهگذر پنهنجا نهارين ٿو.

نه مسجد ۾، نه مندر ۾، نه ديول ۾ ڏسين هن کي،
افق کان تون افق تائين، ڏسي هن کي پڪارين ٿو.

خدا آهي، خدا آهي، اڙي نٿنشي! خدا آهي،
اگر اي فلسفي مون کان، پڇين تون جڪ مارين ٿو.

ڪڏهن تون لڙڪ ۾ ڪنهنجي، ڪڏهن تون ماڪ آن گل تي،
هزارين پوش پهرين ٿو، هزارين ويس ڌارين ٿو.

جڏهن ويساهه ۾ آهين، تڏهن تون ساهه ۾ آهين،
وڌي ٿي تيرگي جنهن دم، چراغ اشڪ ٻارين ٿو.

ڪڏهن آهوءَ جيان آهين، رميده تون بيابان ۾،
ڪڏهن خوشبوءَ جيان ٿلهي، پيو دل کي ڌٿارن ٿو.

اياز آهي ٿيو جنهن ڏينهن کان، ڪجهه آشنا توسان،
خبر ناهي ته هن کي، در وٽان ڇالاءِ ٿارين ٿو.

★★

ڪئن اُڀري ٿو ڪئن آلهي ٿو، ڪئين پيئي عمر تمام ٿئي،
مان سوچان ٿو ڪيسين تائين، ٿو صبح ٿئي ۽ شام ٿئي.

خمر ڪيئي خالي ٿي ويا، پر ٿو منهنجو جام پري ڪوئي،
ڪائي به گهڙي اهڙي ناهي، جو خالي منهنجو جام ٿئي.

تون دير ۾ ويهي قشقي ڪي، چو مير ڏسين ٿو حيرت مان،
اي مير! ڪٿي ان حربي سان، ٿو ٽوڪان ترڪ اسلام ٿئي.

هو روس هيو فانوس جيان، سو آهه وسائو جي هاڻي،
آپو به طريقو جنهن سان ٿو، اڄ ڪالهن فلاح عالم ٿئي.

ٿي تڪڙي ميزائيل اچي، ڇڻ سڀ لئڙ ڳڙائيل اچي،
ڇا اهڙو وقت به اچڻو، آهر چيز خيال خام ٿئي؟

آسپ کان بهتر آزادي، ڪنهن جي به سلامتي ناهه چڱي،
جي غور ڪريو اي انسانو، ٿو دام تي سڀ لئم دام ٿئي.

پت ڪوھ اياز آڻي جيون، تون ڪوپو ڪوڙي ويهه نه ڪٽ،
اڳتي آهي نند ازل جي، اڳتي ٿو آرام ٿئي.

★★

ڏس ته گڏجي هُو پڪي سڀ، ڪئن نه ڍوري تي لهن ٿا،
ڪو حسد تن ۾ نه آهي، ڪئن نه هڪ ٻئي کي سهڻ ٿا!

پريت ڪيڏي آ پسن ۾، واءِ آدم ذات تي!
مٺ محبت سان نه چو هي، آدمي گڏجي رهن ٿا؟

رنگ رليون ڪجهه ڏهاڙا، انت سڀ جو ماڻ آ،
ڏس پڪي اڏري شفق ۾، نيٺ اوندهم ڏي ڪهن ٿا.

ويجهڙائي موت پنهنجي جي نه ٿا جيسين ڏسن،
جا چڱائي آهي اُن کان، آدمي ڪيڏو ٿهن ٿا!

موت سڀ جو چوٽڪارو، انت ۾ آهي اياز،
لوپ لالچ ۾ اچي انسان سڀ ڪيڏو ڳهن ٿا!

تون ئي تون آن، تون ئي تون آن.
ئيٹ منهنجي لاءِ مون آن.

تو جيان ڪيچي نه ڪوئي،
تون پنهنون آن، تون پنهنون آن.

آنءُ جن جي پند ۾ هان،
سي سِلاخون سڄ جون آن.

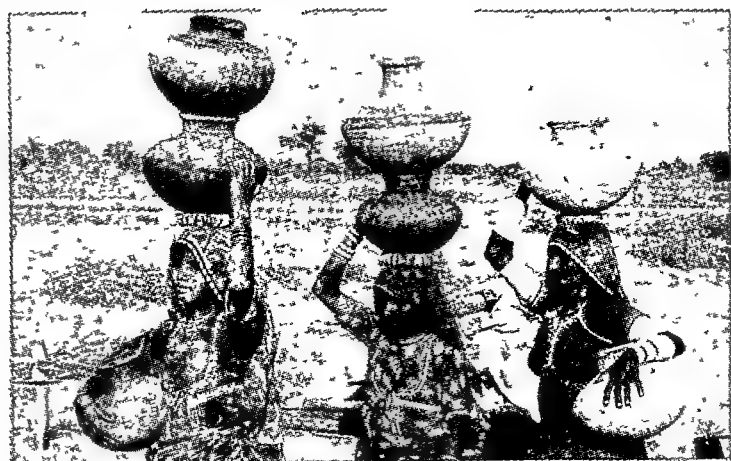
آنءُ لا محدود تو ۾،
تون حياتيءَ جون حدون آن.

ٿو اچين طوفان وانگر،
ريت تي ڪيڏيون رڙيون آن!

سُر مٽي راتيون به آهين،
تون ستارا تون ڪٿيون آن.

جئن ڏٺو توکي اياز،
چاندنيون ئي چانديون آن.

★★

ترائیل

خدا جي راهه ۾ ڪيڏي خوشي سمايل آ،
قدم قدم تي لڳي ٿو گلن جو ڏير آهي.
لڳي ٿو هير ڪا خوشبو پري ڊگهي وڻ آ
خدا جي راهه ۾ ائين روشني وڇايل آ.

لڳي ٿو چنڊ جو قنديل چڻ جهلايل آ،
وڃي ٿو ٿيز اهو روشنيءَ ۾ ڪير آهي.
ترائيءَ لاءِ هرڻ آهه چڻ اڃايل آ،
خدا جي راهه ۾ ڪيڏي خوشي سمايل آ!

اگر تون سون ٿيڻ چاهين آنءِ پارس هان،
ڪڏهن ته چاه سان تون آءِ منهنجي چائنڻ تي.
سدائين چاندنن ۾ ٿو ٿنهنجي راه ڏسان،
ڪڏهن ته ايندينءِ هوا ۾ هلي تون خوشبوءِ جان.

مان توسان پاڻ وراهڻ لئ منظر آهيان،
متان تون پنڌ ڪري پو هلي وڃين پٺ تي!
مان پنهنجي ذات چڻائڻ نه چاهيان ٿو توکان،
اگر تون سون ٿيڻ چاهين آنءِ پارس هان.

ڪنن ۾ آڱريون وجهندي ته وڃ ٿري ويندي!
گهڻا گنجي ٿي ٻڻا ٻوڙ نيٺ وسڻي آ!
پنهون تلاش ڪندي سسئي مري ويندي؟
ڏسي درياھ جا دڙا، عاشقي ڌري ويندي؟

هزار بتار ٻڏي پل وڙي وري ويندي،
پرڻءَ جي پار ڏي ان جي سدائين ڏسڻي آ،
رڪي ڪٿي ٿي؟ پئي ڇاهه ۾ چري ويندي،
ڪنن ۾ آڱريون وجهندي ته وڃ ٿري ويندي؟

صدين کان پوءِ اگر سمجھندين ته ڇا ٿيندو؟
هڏن کي ڪابه تسلي ملي ملي نه ملي.
لکي ٿو هٿ، لکن کان ڪڏهن جدا ٿيندو؟
فضائون ڪيئي صبا جيئن روح جهاڳيندو؟

چوان مان ڪيئن، ڪڏهن منهنجو خاتمو ايندو؟
گهڻائون جيسين اچن ٿيون پيو ٿو مور ٿلي.
خبر نه آهي ته آگريه ڪٿي نيندو؟
صدين کان پوءِ اگر سمجھندين ته ڇا ٿيندو؟

خبر نه آه ته ڇا موت اڏ- ٻڙي آهي؟
خبر نه آهي ته جملو ڪٿي ڪٿي ٿو پيو!
خبر نه آهي ته ڪنهن پنڊ جي ڪڙي آهي،
انهيءَ سان پریت سندم هيئن چو جڙي آهي.

ڪڏهن نه چئن سان بيئي سندم ڪڙي آهي،
خبر نه آهي ڪٿي سلسلو ٿئي ٿو پيو!
خبر نه آهي ته ڪيڏانهن هوءَ مڙي آهي!
خبر نه آهي ته ڇا موت اڏ- ٻڙي آهي؟

علي الصباح اچي مئفروش ٿو در تي،
قنائِي نند ڏئي ناؤ ونوش جو هو ڪو.
گهٽيءَ گهري ٿو پُڪاري اڍاس گهر گهر تي،
اڃا ته نند ڀر هر ڪوئي آه چڻ پرتي.

وڃي پڳو آهي ڪنهن جڳ چڱانتر تي،
اچي ٿو تنهنجو فجر وقت بهوش جو هو ڪو.
اڃا ته ڪنهن جي به دل سُڪي ناهي سِباغِ تي
علي الصباح اچي مئفروش ٿو در تي.

تي اچي سرد هوا، چنڊ ڏيائيءَ وانگر،
 لات ڦيرائي پيو چار طرف لائن ۾.
 تو پريان ايئن لڳي گهور گهڻائين وانگر،
 ڏهر ۾ ڏيئڙا تمڪن تا پيا پاڻن ۾.
 مينهڙا اهڙا وٺا سامه پيو ساڻن ۾.

تي چڙا چنگ ويو آهي تريچن گهر گهر.
 مينهن جي لاءِ دعائون هيون گهر- گهڻائين ۾،
 هي کليل تاڪ ته ڏس دستِ دعا آ ڏر در،
 چٽ ڪيڙي نه لڳي پيئي ٿي واريءَ ور ور.
 پيڙهي هيل نه ڪا گهرج سنڌ گهڻائين ۾!

آزاد نظم

آنء ڪاليداس ڪان اڳ ڪو پرائهون پار آهيان
 مان آمارو جيئن ڪوئي سونهن جو سنسار آهيان
 انب ۾ جهولو جهلي ٿو. آنء ساڳو پيار آهيان
 بوند برسي ٿي پئي انگيون ڀڄي ٿيون آڇ ڪن،
 هت جن ڏي ٿا وڌن
 تون پڇين ٿي ڪير آهيان؟
 مان صدين جو سلسلو هان،
 گهاٽ آهيان، گهير آهيان،
 وهڪرو هان
 آنء غالب جو تغزل ٿي هُراڻ ٿو هانوَ ۾
 ٻيهر هُراڻ ٿو هانوَ ۾
 ڪيڏو ڪُراڻ ٿو هانوَ ۾
 آنء تير نيم ڪش ڪئن آهيان
 تنهن ڪشش ڪئن آهيان
 جنهن چڪي ٿڱور کي هڳليءَ مٿان
 گيت سرجيا ها نوان،
 گيت جي برسات جان چمپا ڪليون جنهن تي ڪٽ
 باڪ جو يونٺا مڙن
 گيت جي اڌ رات جا
 جن ۾ ستارا موتين ڪئن ٿا ٿڙن
 گيت جيڪي ماڪ آهن
 گيت اهڙي خاڪ آهن

جو صديون ڪيئي لتاڙي ٻول ٻيهر ٿا وڃن
 هٿ آهيئي ڪئن نه چرخو ٿا ڪٽن!
 آنءُ ميران آهيان تڻ تڻ ڪري آڪاس ۾
 ٿو اڏامان آس ۾
 آنءُ نانڪ جئن سڄو سنگيت آهيان
 زندگيءَ جي جيت آهيان.
 مان پٽائي ٿي وري تنبور ساڳي ۾ وڃان ٿو
 نڀڙ کان اڳ جئن پڇان ٿو
 ڪيترو اوچو ڪڇان ٿو!
 چنڊ تي پيزار منهن جا ٿا ڦرن
 ٻيا به ڪيئي يار منهنجا ٿا ڦرن
 جي ڪئن افلاڪ کي ٿا پاڻ ۾
 گيت جي اقبال جي بانگ درا جي ڄاڻ ۾
 گونجن پيا
 گيت جي اوجهاڻ ۾
 ڄڻ مڇين وانگر اچن ٿا ۽ نچن ٿا،
 آنءُ تنهنجي پاڻ ۾
 اڄ آهيئي گيت آهيان
 ڄڻ سڀئي گيت آهيان!

مون ته پڙهيو هو بيڪس کي
”ساجن سائين سير ڪرڻ آيو ٿي انسان،

آنءِ ته هان حيران،

ساجن سائين واڳهه به آهي

۽ چيتي جي رومڙ وانگر

ساميءَ کي ڏهڪائي ٿو.

يڏونگ ڪري ٿو لومڙ وانگر

بگهڙ ٿي يلغار ڪري ٿو.

واڳو بڻجي وات پٽي پو

هو هر ڪنهن تي وار ڪري ٿو،

۽ هر ڪنهن کي ڳڙڪائي ٿو

هر ڪنهن ساسيءَ کي کائي ٿو.

ساجن سائين وڃ به آهي

جيڪا ڪڙ ڪڙ سان ڪڙڪي ٿي

ڪيڏيءَ تڙ تڙ سان تڙڪي ٿي!

لامر آساهيءَ تي لڙڪي ٿي،

سارا آڪيرا ڊاهي ٿي؟

اڀ تڄوڙيءَ مان ڪنوئين جئن

کوئن سڪن جان ڪڙڪي ٿي!

جئن ڪائي ڪوراڙ ڪري ٿي
 ۽ پو هر ڪنهن تي ڪاهي ٿي!
 ساجن سائينءَ
 رنگ هزارين
 ڪڪرن ۾ مردنگ هزارين
 سنگ هزارين
 ساٿ هزارين،
 ڇا اپنائين، ڇا ڪي وارين!
 ٿورَ انهيءَ جي ڪهڙي ٿارين!
 اوندھ ۾ اسرارَ ٺهارين!
 ۽ هن اوچي بڙ جي هيٺان جي تون گهارين
 جنهنڪي سڀ آڪاس چَوَن ٿا،
 تارن وانگر ڏيئا ٻارين،
 رات آنڌاريءَ کي تون جيڪو وقت آڃارين،
 ساجن سائينءَ تي ويچارين
 ”ايڪ انيڪ“، قبولي ڪنهن صوفيءَ جي سنگت گذارين،
 اڃا ته مون هي سمجهو ناهي،
 هر ڪنهن رنگ ۾ ڇاهي.
 هن سان پيار ڪري سگهندين تون؟
 ۽ پنهنجو سنسار ڪري سگهندي تون؟
 سارو مايا چار ڪري سگهندين تون؟
 وڃَ سَرائِي پائي هر ڪنهن کي ڏسندين تون!

نانه اڃا مون،
 وحدت واري واٽَ سڃاتي،
 جاتَ سڃاتي،
 ڪنڌَ تہ پنهنجي ٻاٽَ سڃاتي
 اُڀُ ڏسي جا اُن ۾ پيئي،
 وڃُ جتي آئي ۽ ويئي،
 سا ڌرتيءَ ۾ ڦاڙ ڪري ويئي
 چيتي جئن چنگهاڙ ڪري ويئي
 ڏاڙهي نوڇي
 صوفي سوڇي
 ويٺو لوڇي!
 سارا سانگ سياست جا
 نهرا نانگ سياست جا
 ڪيئي ڪانگ سياست جا
 ڍونڍ مٿان جي ڍيري آهن،
 ويري آهن هر ماڻهوءَ جا
 اُن ۾ هُن جو لاش ڏسن ٿا،
 ڌرتيءَ ۾ آڪاش ڏسن ٿا.
 گجھن ۽ هاتارن وانگر،
 اوندھ جي کانگهارن وانگر
 ڌرتيءَ جي اوتارن تي چڻ
 ڏيئڻ وانگر هو ٽمن ٿا،

لالچ جي سؤليئن وانگر هو لمڪن ٿا،
 پنهنجو پيءُ ڀري هو ٻئي ڏي اک کڻي نه نهارن ٿا،
 ائين دنيا جي گاري ۾ هو گهارن ٿا
 گپ چڪ ۾ چورن وانگر هو پلجن ٿا،
 پو جهلجن ٿا
 قيدين وانگر
 ساري گهر جي پيدين وانگر،
 پنهنجا ڳجهه اوڳاڇن ٿا،
 هي ماڻهو جي داڦن ٿا
 گگ به آهن سنگهه به آهن
 ڇا ڇا ناهن!
 سي سڀ ساجن جا پاڇاوان،
 رنگ شفق جون لڻ لڻءِ لاوان
 تن سان ٿيڻا ناهن!
 هي ماڻهو ڇا ماڻهو آهن؟

زندگي جي ڪهاڙ خاني مان
ڪيترائي ڀڳل تئل ماڻهو
وقت منهنجو اچي وڃائن ٿا
هو اچن ٿا انهيءَ زماني مان
جو نه بهار آ ڪڏهن اچڻو،
جو ٿڌي ساهه سان لنوائن ٿا،
پويهه آهن انهيءَ فساني مان
تي ويو اختتام آ جنهنجو
هو نئين سر اهو ٻڌائين ٿا،
ٿو لڳي تن جي تاني باني مان
ڪوبه ڏاڳو نئون نه آ تن ۾،
پنهنجي ماضيءَ جو کيس پائن ٿا-
پوءِ هو ساڳو ڳيچ ڳائڻ ٿا
جو اسان ڪالهم گڏجي ڳاتو هو!

هيءَ به ڪوئي شاعر آهي؟
اجگر آهي
پنهنجي منهن مان
شعلا شعلا لفظ پيو هو باقي،
هونءَ ته ڪوئي افسر آهي
پر پو داقي
بي تي هو تنقيد ڪري ٿو،
جي ٻئي جي ٿاڻيد ٻڌي ٿو
بولڙيون ٿو ڪيڏيون ٻولي!
هن جي ٽولي
چار حواري وينا آهن،
جڻ ته ٻهارن وانگر تنهن لاءِ
تا ادبي ميدان صفا ڪن!
سڀ ڪجهه هن لاءِ ٿا ٻيٺا ڪن
هن جي چئن ڪتابن تان س
دَرَ چنڊن ٿا
پوءِ وڌن ٿا
سڻيون ڳالهيون،
پاڻ ته آهيون آڻيون ڳالهيون
پاڻ نه پيئون ۽ نه پيئاريون!

پوءِ به اهو سوچون ٿا
سند آساهي مئي ته ناهي،
پوءِ آلا جي
ڪيڏانهن آ، ڪنهن جي؟ ڇا جي؟
جيڪو هن کي نپوڙي ٿو!
ڌرتيءَ جو فرزند نه ڄاڻان
ڪنهن جي ليکي ۾ لوڙي ٿو؟

تون آءِ تہ اڏامون ڌرتيءَ تان
 ماڻهو ڄڻ موراڪيون آهن
 جي هت ويٺيون چار اٿن ٿيون
 پنهنجي ئي ڦسائڻ لاءِ
 ڪوريٽري کي ڪئن سمجهايان
 موت اڳيان هو مڪيون آهن
 جي ڪنهن ميٽري رکيون آهن
 ڄڻ هن جي ڳڙ ڪاٺ لاءِ
 هيءَ دنيا جا دوکو آهي
 ڇاڇا ٿي سا تو مان چاهي
 تنهنجي عمر ڪسي ٿي توکان
 رانديڪن جي پائڻ لاءِ.
 آڇ تہ اڏامون سامهون لامون
 ناهن دور ڪٿين جون ڪامون
 پيون لڏن جي هندرون جان
 توکي ئي لوڏائڻ لاءِ-
 تون آءِ تہ اڏامون ڌرتيءَ تان .....

ڌرتيءَ جي ڏانهن وانگر
 ڄڻ مٽي ڪاٺي ڇپي وئي،
 لهرس سورج کي اچي وئي
 يا ته سُهڻيءَ ٻانهن وانگر
 جا آبي تي ۽ ٻڏي وئي
 پوئتان سيسار کي ڌوڪو ڏئي.
 اٿن ڪڏهن آست آئي
 ڄڻ ته پوري ڇٽ آئي
 ۽ سڀون تن ۾ ڇڻائي وئي هلي،
 ڪا ٻڏي ۽ پاڪار جا ٻي پار کي
 پنهنجن ميارن سان گهائي وئي هلي
 جيتريون ٻانهون هٿين ان کي وري پائي نه سگهندين
 ست جيڪا زندگيءَ لاءِ ست آهي،
 موت جنهن کي مٽ سمجهي ٿو حويليءَ ۾ نئي
 سانت گهري ۽ آڪيلي ۾ نئي
 تون پلي ڳولا ڪري ڏس!
 ست جا گم ٿي وئي، ٻيهر نه ايندي
 پاڻ گهر آئي هئي هاڻي ته ساري تر نه ايندي
 آجيان اُنجي ڪئي يڪدم نه تو
 ست جنهن سان گڏ، سڏ
 اوچتو گم ٿي ويو
 ڪئن چوان چالاءِ آيو، پوءِ ڇو گم ٿي ويو.
 رهنما سان قافلو گم ٿي ويو،
 نظم هو پورو، ويو گم ٿي ويو!

بیت

ڪجهه به نه "سڀ ڪجهه" ڳالهه ته آهي هڪڙي،
ڪنهن به نه ڄاتو ڳجهه، "نانه" هئي ڪئن "انه" ۾!

ڏڪارن جا ڏک تون، وراهين وندين،
ماڻهن کي مندين، اوشل پنهنجي پيار سان.

ميان تون تقدير جو، قائل نه آهين؟
تڏهن ٿو چاهين، پار وڃان اوڙاهه مان.

هي سونهاريءَ سڀڻ، پوڙهو پنڊيءَ جي مٿان.
ڄاڻي سگهندو ڪيئن، پنهنجي پوئين گرهه کي!

تڙ جا شڪاري! پل ڪندين تارين لڪو،
موت وڌو ماري، سڀ کي ڳولهي ٿو لهي.

سوچي پيو، "سِرَهو ڏيندو ڦاڙهي کي،
پيو چنگهه چڪي، هي جيڪو پنهنجوڙ ۾".

ڪاڻي ڪاڻي پٽ، ڪاريهر تي پير ڄڻ،
سوچي سوچي سٺ، آڻج پنهنجي وات تي.

تون جا اڪائي، ڪيئن، وئين تون ورججي؟
تنهنجي مدائي، آهه چڱائي انت ۾.

ساميءَ ويڃائي، چيو ساري سچ ڪي،
”گونگو ٻڙ کائي، مشڪي ڪشڪي ڪينڪي.“

وڻ ۾ توجئن سامه آ، مٿان وڻ ڌارين!
شال آها وارين، هڻچ جا تو هوانو ۾.

هڻچ توڪي هينءَڙا، ماري يا ڪاري،
ڪيئي ڪناري، واڳون تولءِ وات ۾.

پٽ نه پهرايو، گل گلابيءَ پائڙي،
هي جي سامبايو، ڪيڏا ڏسندو ڏاکڙا!

تو جا گهڙائي هئي، لاڏل لءِ ٻانهين،
ئوڻ هڏي ڊانهين، آهي ان تي ڌوڙ ۾.

ماڻهو سڀ پئسي پٺيان، انڌا ۽ ٻوڙا،
گهوڙا ڙي گهوڙا، سڀ ڪجهه هٿ رهجي ويو!

پيسو وڌي ڪڏ، ماڻهوءَ کي پوري ڇڏي،
توڙي ڪياسڏ، ڪنهن ورنايو ڪينڪي.

هي جي ڪارا ڪانئرا، ترن پاڻيءَ ۾،
پرن پاڻيءَ ۾، تن تي تارن ڏيئڙا.

عبادت نه عيب، آهيان ڪنهن جي روبرو،
غير نه آهي غيب، تو مان توکي ٿو ڏسي.

چو ٿو ستائين، پڙڪ نه مون باقي ڪڏهن،
آهي سدائين، آلا ٿو ٿا زندگي!

ڇا آهي انسان؟ هيءُ مٽيءَ جو گهرڙو؟
ڊرڙو، پر ڊرڙو، ٽڪر ٽاڪي ٿو وجهي.

ڇپر جو چيهون ڪري، ڏونگر جو ڌاري؟
ماري جيئاري، ڳجهي هون جي ڳالهڙي.

آنءُ حياتيءَ ڏانهن، موٽي آيو آهيان،
جيئن ڪوئي ڳانهن، نديءَ تي ٺوڙي اچي.

ماڻهوءَ ڳل گلاب ڄڻ، ٽڙندا ڏسان آنءُ،
مڙندا ڏسان آنءُ، اوشل ڦٽ فراق جا.

ماڻهوءَ من مرجھائيو، ڪونه ڪڙيا رابيل،
آهي ساڳي هيل، ٻاجھ نه تنهنجي ٻوجهه ۾!

جي تون پنهنجي پاڻ سان، گهڙي گذارين،
جي تون پنهنجي پاڻ ۾، ٿورو ٺهارين،
شايد تون ٻارين، اُن ۾ امر جوت. ڪي!

ميان! ڪهڙو ڀروسو، آهي جيئن تي؟
پوڻو آوڻ تي، آخر ڪم ڪوراڙ سان!

ميان! ڪر نه گهمند، جيئن ٿورا ڏينهن ٿا،
نانهن سداڳين چند، اڳتي ڪاريون راتڙيون.

سڀ ڪنهن لاءِ تقدير جو، آه اڏيل پنجوڙ،
ڪنهن به نه پنهنجي جو توڙ، ڏٺو پنهنجي ڏنڌ ۾.

اڄ، سيائي، ڪالهه، ڏاڪا تنهنجيءَ عمر جا،
ڪو به گڙي ٿو مالهم، نيٺ وڃي ٿو بيهجي.

بيماريءَ جو بسترو، ڇا ڇا اچي يادا!
ڪويل جي فرياد، پن پن ۾ گونجي جئين.

ڇا جي لاءِ پيو ڏڪين، پٺيءَ کي پٺتي،
نيٺ ته آتو ڪي، مٽيءَ منجهه سماءُ ٿو.

ڇيڙ نه سٽو سڀ، پاسي کان وڃ پٺاري.
ائين لاهه نه ڊپ، جو توکي ڪڪ ڪڪي وجهي!

جيسين پهچون ماڳ تي، هانءُ نه هيڪاندو،
کھڙو مانجهاندو، پنڌ پري آ پانڌيا!

تون جو چاهين پوڄ، تون منهنجي پچر ڇڏا!
وڃ وڃ خچر ڇڏ، مون سان منهنجو مامرو.

تون ڇا ٿو پوڄين پيو، مون ته نه سوچيو آ،
ورڃي لوچيو آ، توڇو منهنجيءَ لوچ ڪي؟

ڪئين ڄڻجي ڪنهن ڪَپَ ڪي، پائيندڙ پائي،
اڳتي الائي، ڇا ٿيڻو آ ديس ۾.

ميان بڏي اس ٿي، ماڻهوءَ ڪي ڪائي،
پپر آلائي، ڪئن ڪڇجي ويا ديس مان!

هي جو نيلو وڻ، لڏن پيا واءُ ۾،
ڌرتي ڪڍي ڪر، ڏسي ٿي آڪاس ڪي.

تنهنجي منهنجي وڃ ۾، هونءَ ته آ زنجير،
ها پر هي ڪشمير، اُن جو تون ڇا ٿو ڪرين؟

جهڙي مٽي زارَ تي، اهڙي لين تي،
هاڻي تون تن ڪي، ڪهڙي ريت جدا ڪند جن؟

پاڻي ٺاهڻ ۾، مٿان ڪڪر ڪور،
مون ۾ ڪيڏا مور، تازن پيا اوڙ ڪون.

ڇا تون ڪم ڪنول، سارين پيو سنڌ جا،
اڦا پرڏيهي ڀل، ڪيڏا تولئ اوپرا.

سار نه ڏوڏيون لوڙهه، گئل، گولر ديس ۾،
ايڏي ساهه نه سوڙهه، جيڏي آ پرڏيهه ۾.

آهي هيءَ آهت، ڪنهنجي آڏيءَ رات جو،
ڪولي پيئي ڳٽ، جيئن جي جنجال جا.

ڪن نه ڏي تن ڏي، ڪڏهن ٻڌ نه تون ٻچڪار،
تو وٽ سڀ ريڍار، بگهڙن کان ٻچڙا هيا.

سڄاول ۾ راتڙيون، تارن سان ٻوڪيون،
چٽيون چاندوڪيون، اڃا ناهن آپ ۾.

آڌري ڪڏهن ڪانگڙا، نيو نياپو،
منهنجو جياپو، آهي ڪيڏيءَ جاڙ ۾.

مومل ڪالهه مري وئي، ڪاڪ رڙن ٿا ڪنگ،
نه سي نينهن نِسنگ، سارا پاڻا پينگ ٿيا.

هُوَ جو انبن بُور، کالهم ڏٺو وديا پٽيءَ،
آهيان مورنم دور، آنءِ انهيءَ واس کان.

جئين چند چٽاءَ، ميت مٿي ۾ منڌ کي،
پوئين پر آلاءَ، جرکي اٿيس جيءَ مان.

تون جو ماڙيءَ مَر، لاهي وئين ميندرا،
توسان ساروتر، جرکي پيو سڄ جان.

لاکَ رڱڻ لئم لوئيون، ڪيئي مون آنديون،
متان ٿيو مانديون، پارا ڏسي پوه جا.

ڪيڏا منهنجي پنڌ ۾، ماڻهو من-ميرا،
ويري هر ويرا، وسيهر ڄڻ واٽ تي.

کوسي ڪڪرائين هئي، منهنجي ساري واٽ،
جبلن منجهنا جاٽ، ڪيڏي ڪاريءَ آس ۾.

وڃ ۾ جڏهن ويڙهيون، بندليون مٿ ٻرن،
ڪيڏي تانگهه ترن، ڪڏهن اينديون لوڙ ڪون.

تن کي وهائي ڏيون، لهرون کات لپاٽ؟
ڪنڌيءَ مٿ ڪپاٽ، آهن ڪيڏا ويسرا،

اڃا اُڃ نه ٿي لهي، سارو ڪپايان،
يا ڪجهه بنڄايان، موڪي تنهنجي مٿ مان!

تري تائين آنءُ، جيسين پي پورو ڪيو،
موڪي، منهنجو ٿانءُ، چالءُ پريءُ اوچتو؟

هن جون ٻانهون ٿا ڏسن، مَرڪي سڀ مڻهيان،
بيهي وڃ بزار، چوڙيون جا پائي پئي.

چرڪي بيٺا اوچتو، لوڪ ويا ٿي ٿس،
جهومي ڳچيءَ هَس، جرڪايو جئن جوت ڪي.

ڪنهن جي وٺ مان تو، ڇڳا ايڏا شفتالو،
سارا مڙسالو، توسان ريسارا ٿيا.

سانجهيءَ پاڇاوان پيا، جڏهن جوڙي ٿي،
پنهنجي گهوڙي تي، ٻيلهم ويا ٿي ٻار سان.

سمجهو تن ڪي ٻارڙن، باڪ پنيءَ ڪينهو،
ڌرتي تي ڏينو، بڙ مان رات چٽيا هيا.

سرتي تو سينگار ۾، ڪيئي ٻانهيون بُڪ،
هٿ چميندي ڏڪ، ڄڻ پيالي مان سون جي.

اڪيون پوئڻ اڻوڻو، ڇا ڇا سوچڻ سان،
ڄڻ واڻيندي وان، مڙجيءَ ننڊ اچي وئي.

منهن ته مٿي ڪر سانوري، سنهيءَ سيند ڪنوار،
آنءِ ڏسان هيڪار، تو ۾ چمي چنڊ ڪي!

متان مان وسري وڃان، توکان آس وڃي،
مان جنهن پنيءَ پير، آندا تنهنجي ويجهڙو.

ڏس وهندي درياھ تي، سرتا سانوڻ مينهن،
اهڙا جوپن ڏينهن، پهر ايندءَ ڪينڪي!

هاڻ ته چانئي ٿي رهين، روز گهٽا گهنگور،
جئن پو زورآن زور، جر ٿر سڀ ٻڙي ڇڏي!

ٿڌي هير درياھ تي، سڪر واري پل،
اڪيون چون: ”ڇل“، ساري جوپن ڏينهنڙا!

آسرو وير آڻي، اڳ ۾ اڀران سڄ کان،
جيڏي مون ۾ ٿي، جوت نه ايڏي جڳ ۾!

ڪوٽا منجهم رهي، تون ڪئن مرنديءَ ڪا مٿي؟
منهنجي لاءِ ڪهي، ورنديءَ آڏجڳاد ۾!

مون کي ٻولَ ٻهون، ڏٺي تون ڪن ٿيندين سَانتا!
تون جا مون ايڪانت، پياري هيڏي پيهه ۾!

اڄ چڻ جبلَ روڻَ مان، هـيـوا اچي ٿي،
ڪاٺي سِٽ وري، سـرجـي آهي ساھ ۾.

ڪانءِ اڏامي واءِ ۾، پيو وراڪا ڏي.
ڪنهن کي ايئن سڏي، پيو ايڏي سَانت ۾.

پيڇ پنيءَ چَڪارَ، ڪيڏو ڪاڙهي ۾ وٺي!
وري ڪٿي آر، اگم سان اوري پئي.

توتي ڦٽ ٻڙي، پنڌ پُٺو، موٽي وٺڻ!
ڇاجي لاءِ ڇڙي، ڪا هيءُ ٿي ڪوهيار لئم؟

نيٺ تـم مِٽي آهـو، چاهي هيءُ سرير!
توبن دل کي ڏير، چاندوڪيءَ ۾ چيٺ جي.

تون جا مٽيءَ مورتِي، تو ۾ ڦوڪي ساه،
ڪيئن ڪويتا ٺاه، ڪندي تنهنجي ماس سان؟

مَتان پائيو هڪ، ڪَوتـا ڪيئي صديون!
سَرتين ايڏي سِڪ، سونپي منهنجي ساه کي.

هي جي پَٽر پيلڙا، گل ڦلين وانگر،
هيَرن جڻن هُڙڪڙ، تن تي تڙڪو سَچ جو.

سورج مڪيءَ ڪيٽ ۾، سينهونءَ تي بهڙو،
هڪ هٿ سان وهڙو، ڪئن ٿو ڪاهي واهڻي!

هي جيڪو آڪاس آ، توتي ڇٽ جيان،
سانجهيءَ ڇٽ جيان، ان تي ڪجهه مَن پيا وڻو؟

پٿر ۾ جڻن ٿي ڏٺو، مائيڪل اينجلي،
مان به ڏسان توکي، ايعين ڳولي ٻاجهه سان.

اڃا اڃا اوت، سچ پيالِي ۾ پرين!
جيئڻ تنهنجي جوت، اوند ۾ اُڀري اچي.

ڪاري رات گناهه جڻن، ڀاري لڳي ٿي،
من کي ٺڳي ٿي، ڄڻ تاريلى راتڙي..

پاڻيءَ پاڻيون ولهه ۾، مٿان جن پارو،
وانڊيون وسڪارو، اُتر اوتون ٿو ڪري.

ڪنڀر ڌار ڪري، پيلا آويءَ مان ڪڍي،
ٻيهر جڻن نه مري، ڪوئي ترندي تار ۾.

دلا دليون، مٽ، ڪوڙا، پاٽيون، ويلٺيون،
ڪنڀر ڏيئي سٽ، آويءَ مان ڪيندو ويو.

ڪجهه ڇنڊن کان پوءِ ٿيو، هي جو وڃ ڌڪاءُ،
هرڻ ڪڏيون ۽ واڌ، آپ ڏيائون ڪيٽريون.

هي جا لس لڙاٽ، آهي مٿان آپ ۾،
انهيءَ شايد واٽ روڪي تنهنجي ڪامڻي!

سج ڇڙهي بيٺو ڏسي، جوئر ڍوڍي ڪي،
من ۾ هي سوچي، باقي سنگ گهڻو پري.

مٿرن پئي لوڙهه، گاهه ڪن ٿيون نينگريون،
ناهي ايڏي سوڙهه، ٻني ٽپ پاسو وٺي.

واڙيءَ لڳو وائرو، گل ڪريلي ڇاڻيا،
پيلو نانهه ٻرو، شفق جي لالاڻ ۾.

هي جي سٺا گيت ۾، ۽ تن جي ساوڪ،
ڪيڏي من پاوڪ، آهي ڌرتي باڪ جو.

هي جو ڪڪڙو ڏاند، آ ڪاري ڪڪر هيٺ،
ڪنهن ته مصور نيٺ، چٽيو اهڙي چٽ ڪي.

تون نه هجين جي شاعري، پل نه جيئان مان،
هئن نه پيئان مان، ور ور وٽي وه جي!

کونا ليا ڪو لوڪ ۾، پاتو مون موٽي،
توسان وڃوئي، مور نه وٽي شاعري.

مادو لال حسين، اٿي آور الله سان،
اهي تنهنجي دين، رڳو آسر ويل لئ.

کير جئين سنيان، تئن تو ياد الله جي،
ڇا تو ڪڏهن پاڻ، هن کي ساري پوڏنو.

جڳ سان ناتو ٿوڙ، ناتو جوڙ الله سان،
اڄ ته مهاران موڙ، ڏاڇي پنهنجي ڏيه مان.

سڀني ۾ الله جو، هڪ ئي آواز،
آهه اهوئي راز، هن پوري آفاق جو.

تون ئي منهنجي ساه ۾، تون ئي آن ويساه،
تون جو آهه الله، مون کي مون کان ويجهڙو.

تون ئي آهين رات جا، ڪروڙين قنديل،
تون ئي ابابيل، تون ئي بکين باک ۾.

چو نه اڳي مون اڄ جيان، تنهنجا ڳڻ ڳاتا،
ڪيڏا مڌ ماتا، توسان سانوڻ مينهڙا.

اڳتي کان اڳتي هئڻ، پهچي جت نه خيال،
تنهنجي مام محال، ويجهي کان ويجهو هئڻ.

توڙي گنهگار، آهيان تنهنجو اي خدا!
تنهنجو پار اڀار، آه سدا مون سوچيو.

ڦوڪَ ڏئي ڏيئي جيان، وسائين سنسار،
تون ئي اُپائڻهار، جڻ مرن تو وس ڀر.

راهون ڪيئي رب ڏي، تون ئي آن شهرام،
تون ئي اي الله! آهين سڀ جو آسرو.

تون جو ڪيئي نانو آن، وئي تنهنجو نانءُ،
هريو منهنجو هانءُ، جهر جهر جهر ٿي وانگيان.

مون مان تو ٻاهر، ڌڪي آ دنيا طلبي،
هي ذڪرِ قلبي، تنهنجو منهنجيءَ ماڻ ڀر.

تون ئي اَلرَّحْمَانِ آن، تون ئي اَنَّهُم رَحِيمُ،
تسوين آنءُ يتيم، هن اونهي اسرار ڀر

فاني آفاني، هر شيء هن سنسار جي،
ڪيڏي ناداني، جي من ان سان واڳجي!

هر ڪنهن مٿان موت جا، آهن لامارا،
ڪئن چئجي پيارا، ڪهڙيءَ جهٽ جهڻي وڃي!

دوڪو آ دنيا سڄي، جنهن لئ تون دلگير،
دل ڪي اچي ڏير، وٺي نٿا ڏي الله جو.

الله! سڀ انسان، آهن تنهنجو ڀرتو،
هڪٻئي جو نادان، ڇالئم خون پين پيا؟

رومي او رومي! توکي ڪيئي سال ٿيا،
اڄ به ڇو جهومي، توکي داد ڏين پيا!

رڳو ان ڪان مڱ تون، رزق تـم رازق وٽ،
جيڪو توکي گهٽ، ڪٿو ڏيندو ڪينڪي.

انءُ نـم ٻڌي رب جي، لائـي بـي آواز،
مون تي هن جو راز، ڪليو ڏاڍيءَ دير سان.

جزا سـزا ۾ هجي، جي هن ڪي ايمان،
جبرائيل انسان، ڪنهن تي ڪري ڪينڪم

تسبيحون ٿيون رات جو، هٿن کي تازن،
چڻ ڳوڙها ڳاڙن، پڙهندڙ پرڏيهي ڏسي.

مون جئن کاله ڏٺو، ڪعبي مٿان چنڊ،
چڻ هي سارو منڊ، جرڪي اٿيو جيءَ ۾.

هو روشن فائوس، هو رقص درويشان،
قونيم! تو ۾ مان، پنهنجو پاڻ وڃاڻيو.

تون ئي آ وه ۾ وجهين، تون ئي آهه اجر،
تون ئي چوين، ”ٿر، آنءَ ترارو آهيان.“

سمجھي تنهنجي مام کي، ڳيچ جڏهن ڳاير،
جڏهن ٻاڏاير، شه رڳ کان ويجهو هئين.

ڄاتا تو اسرار جي، ربوبيت جا،
چالءِ تو خدشا، خود کي آواهو ڏسي،

ڪالهه مؤذن بانگ، تارا سڀ ٿيئي وئي،
ڪيڏي نانهه اڃانگ، ماڻهوءَ جي آواز کي.

ٻيو ڪو هو مون جاءِ تي، مسجد هيس مان نه،
قاريءَ خوش الحان، ڇا کي ورجايو پئي!

تون ئي سڀ جي ساهه ۾، سڀ ۾ تون ئي تون،
سانجهي، سمنڊ، سڀون، ڪيئي ولر واءِ ۾.

پٽائيءَ ڪيڏو اڳي، توکي چيو هو!
ائين ڇڏي ڇو، سڀوا تو سمنڊ جي؟

تون تو سمجهين جيڪڏهن، پٽ ڌڻي آ پاءِ،
واڍوڙن وٽاءِ، رهڻي اڇجانءِ راتوڙي.

اڪيون ڏور ڏسي، پيون آفق وراهين،
اٿي نه آهين، جتي اوهان ڇڏيون.

تون نه ڪاٿيارو ميان، مان ئي ڪاٿيارو،
جي مان سوڀارو، لڪ نه ٿنهنجي لونءِ ڪي.

وڃين تو پرديس، هينئر مون هيڻو ڪري،
پائي گيڙو ويس، لڙڪائيندو ڪنڍلا.

اٿي اور الله سان، جيئڻ ڪوڏ ٻُرن،
جن ۾ سمنڊ سرن، سڙا ڪري سڌڙا.

اٿي اور الله سان، جيئڻ آسَر جَنڊ،
پينهين سارو مند، ڏڏر ڌاري آپ جا.

اٽي اور الله سان، مٽيءَ رک ماڻهو،
ڪڪر جئن ڪاڻو، ڪري اوچي اپ جو.

اٽي اور الله سان، ٿمر ٿمر ڏيئا ڏس،
ڪيئن نه ڪڍي سس، اوندھ سان اورن پيا!

اٽي اور الله سان، اٽي صبر سڪ،
سو ماڻهو مورڪ، جيڪو ڏک ڏسي ڌري.

اٽي اور الله سان، هو جو گھرو سمنڊ،
جنهن مان سارو منڊ، توکي گھروي ٿو ڏسي.

اٽي اور الله سان، اڌريا ابايل،
جن سان ساريءَ نيل، اوريو ٿي آڪاس جي.

اٽي اور الله سان، جنهن جي خوشبو سان،
اڄ پنپرڪي کان، جڳ ويو آ واسجي.

اٽي اور الله سان، ساجھر توڙي سنجھ،
جيڪو ڏسي ڏنجهم، ڏور ڪريئي ڏکڙا.

اٽي اور الله سان، ڳوڙھا پيري پانڊ،
جيڪو توسان راند، ڪينهونءَ جئن ڪيڏي پيو.

اٿي اور الله سڀـان، اٿي آڌيءَ رات،
ڏيئا ڏيئا ذات، ٻري هن جي ٻوجهه سان.

اٿي اور الله سان، مٿان ڪرين ننبڊ،
هاڻ ته گڙي گهڊ، توکي دور سڏن پيا.

اٿي اور الله سان، ڏيئي ٻري مهل،
جي تو ڪائي ڪهل، آهي پنهنجي پاڻ تي.

اٿي اور الله سان، سورج مڪيءَ سَنگ،
جنهن جي پيلي رنگ، اوريو سج اُپار سان.

اٿي اور الله سان، نڪتي آهي باڪ،
اڪيون، ڳاڙهي ڍاڪ، جاڳي جنهن لاءِ تو ڪيون.

اٿي اور الله سان، آڀـرا ڇڏ آڀـو،
جوڀن، ٻڍاپو، انت انهيءَ مان ٿو اچي.

اٿي اور الله سان، ۽ ڏس سرچڻهار،
ڪئن ٿو اڪيچار، ٻـڙ جـهنجـهي ڦـلڙيون!

اٿي اور الله سان، ڪنڊين ڪامون ڏس،
جن ڏي آڀـو سـس، ڪري چرن چيلڙا.

اٿي اور الله سان، ڳٽڪن ٿا ڳيرا،
سارا آڪيرا، گونجهن پيا گونج سان.

اٿي اور الله سان، جيڪو بي پرواهه،
جنهن لاءِ گدا شاهه، ڳالهه مڙيو ئي هڪڙي.

اٿي اور الله سان، جيڪو تون ۽ مون،
اندر ۾ اوتون، جنهن جون سڀ جي آڇ ۾.

اٿي اور الله سان، جنهن جي واٽ وڙائڻي،
جنهن ۾ ننڍ پوائڻي، ڪڏهن ٿئي ڪينڪي.

اٿي اور الله سان، جنهن اهو ڪيو ڪيئن،
ڇايون ڄمونءِ جيئن، مايون گل گلاب جا!

اٿي اور الله سان، جڳ سڄو جوئو،
نڪر جو نئو، آهي مائهو جندڙي.

اٿي اور الله سان، جيڪو آهي غيب
ناهي جنهن ۾ عيب، جهاتي ڪنهن جي جيءَ جي

اٿي اور الله سان، ڪنڻ پاڇهارا ٻڪ،
لهسي لوهه نه لڪ، ايڏيءَ ٻيهر ڇانو ۾.

اٽي اور الله سان، هي سڀ جوڀين ڦوهه،
آهن ڪوڙا ٽوهه، توڙي ڏاڙهون ڏک سان.

اٽي اور الله سان، سنگي سائي گهر،
پٽائيءَ وانگر، ڪيئي رمتا راهه ۾.

اٽي اور الله سان، ڪڏهن ڪم سواءِ،
هوجو تنهنجي لاءِ، مگر اٽي ماک جا.

اٽي اور الله سان، مري موٽيو آهه،
تون جنهن جوٽيو آهه، پهر هن سنسار سان.

اٽي اور الله سان، جنهن جو انت نه ڄاڻ،
جيڪو پنهنجو پاڻ، خوشين جون ڪاريون ڏئي.

اٽي اور الله سان، چرياءِ ڇڏ چرچن،
متان هو سرچن، سرلا ٻڌي سڏڙا.

اٽي اور الله سان، واري سڀ ويچار،
ميان تنهنجي پار، هو آ ترهو تار ۾.

اٽي اور الله سان، ڇڏي ڏاڍ ڏمڪر،
جيئن پکين پر، سر تي اچن سانت ۾.

اٿي اور الله سان، ايڏا ڪنڀي نه ڪوهه،
ماريندا ڪنهن موھ، توکي تنهنجا ڏاکڙا.

اٿسي اور الله سان، ڏيائسي ٻاري،
چنڊ جڏهن ساري، هُن کي اُڀري آپ ۾.

اٿي اور الله سان، سٺي سانجهيءَ ٻانگ،
جيسين ساجهر سانگ، ٻانگو ٻيهارو ڪري.

اٿي اور الله سان، جڏهن موت اچي،
مصروفيت کي، تنهنجي ڇهي ڪينڪي.

اٿي اور الله سان، جنهن جي چڱائي،
تو ۾ اجائي، مايوسي مٽي ڇڏي.

اٿي اور الله سان، پرهم نارنگي،
ڪاٺي سارنگي، وڃي پيئي ساهه ۾.

اٿي اور الله سان، سورج مڪيءَ سانجهه،
جهوري پئي جهانجهه، جنهنجي هن سنسار کي.

اٿي اور الله سان، ٻاڙا ٻول نه چو،
توکي ڪوئي پوءِ، هُن سان ناهي پورڙا.

اٽٽي اور الله ســان، ڏسي جوين ڳار،
وقت جيان لوهار، ناهي ڪوئي لوءِ ۾.

اٽٽي اور الله ســان، ٻڏي ويا تارا،
هليون لامارا، ڏين تيون آڪاس ۾.

اٽٽي اور الله ســان، اچي ٿي آندي،
پرھ جا پاندي، ڪٿي ساهه نه پيرڙا.

اٽٽي اور الله ســان، اٽٽي اسر وير،
ڪيڏا ان ۾ دير آهن گل گلاب جا.

اٽٽي اور الله ســان، جيڪي چوڻي لک،
اٽ انهيءَ معان سِڪ، پڙهي پڙهندين ڪيترو؟

اٽٽي اور الله ســان، پڪي پو جاڳن،
جئن تنهنجي راڳن، رخنون پوي ڪينڪي.

اٽٽي اور الله ســان، جيڪو بيپرواهه،
تو ۾ ٻلهي شاهه، اُپري آيو اوچتو.

اٽٽي اور الله ســان، پنهنجا ٻول چڻي،
پننيءَ پاڻ ڀڻي، تو آهي جو اورڻو.

اٿي اور الله سان، مڪڙيءَ کان منهن وٺ،
پر ان کان سنهن وٺ، ڪنهنڪي چوندي ڪينڪي.

اٿي اور الله سان، ڊر تي نه ويساهه،
ڪيڏو ڪيو پاهه، آتو پنهنجي پاڻ ڪي!

اٿي اور الله سان، اٿي آڏيءَ اور،
ان جو سڳو سور، مايوسي من مان ڪڍي.

اٿي اور الله سان، ٻڌي آسـر اذان،
جيڪا ڪڙڪڙ کان، وانگر وئي آپ ۾.

اٿي اور الله سان، اهڙو ڪو ساٿي،
چاڃي دنيا ٿي، تنهنجي باري ويسري.

اٿي اور الله سان، جيڪو گهرو ڪوهه،
جنهنجو اڃا توهه، ڪنهن به لڳايو ڪينڪي.

اٿي اور الله سان، جنهن خلقي رابيل،
جن ڏوڙي ڪا ڊيل، تنهن خوشبو واءِ ۾.

اٿي اور الله سان، ڪڍي سارا ڪوٽ،
ان جي توڪي موٽ، ڪُھ ڄاڻا ڪهڙي ملي.

اٽي اور الله سان، سچائيءَ جو سوچ،
ميان مور نه لوچ، ڪوڙي ڪائي ڪڇ ڪي.

اٽي اور الله سان، ٻيائيءَ ڪي ٻوڙ،
تڏهن پنهنجي توڙ، پهچي ويندين پاڻ ئي.

اٽي اور الله سان، جيءَين گؤنچ ڦٽن،
تنهنجا ڏينهن ڪٽن، سانوڻ جي ساواڻ جان.

اٽي اور الله سان، جيڪا رب رضا،
قدم دورِ قضا، جيڪو روڪائي ڇڏي.

اٽي اور الله سان، نمي ڪمي ڏس،
هي جو ماڻهو ۽ سس، ڏاڍو آڌمرائتو.

اٽي اور الله سان، صبر پلئ وٺ،
هي جو هيڏو هٺ، سارو مٽيءَ مامرو.

اٽي اور الله سان، ڇڏي وٺج واپار،
تنهنجي ڪشتي بار، ايڏو ڪٽندي ڪينڪي.

اٽي اور الله سان، ڌرتيءَ چمي ڏي،
جيڪا سج لٿي، ايندي تنهنجي بڪا ڀر.

اٿي اور الله سان، ڳچيءَ ڪر ٻارا،
ماڻهو ويچارا، ڀڄي پوندين ڪڪ ۾.

اٿي اور الله سان، پڪين کان اڳ ۾،
تون تن جي دڳ ۾، ٻولي پنهنجون ٻولڙيون.

اٿي اور الله سان، ڪونجن ڪيو ڪُلاءَ،
سارو رومَ رَلاءَ، جاڳي اٿي وڃي ۾.

اٿي اور الله سان، صدا ڪري ڏس،
گدا ڪري ڏس، اٺهيءَ جي اڳنڌ ۾.

اٿي اور الله سان، ٻي ڪنهن ڏانهن نه ڏس،
سندس ئي ساهس، هر ڪنهن لاءِ جهان ۾.

اٿي اور الله سان، رُسامو ڇڏ،
چاچو مامو ڇڏ، موت نه ڄاڻي مائٽيون.

اٿي اور الله سان، ريتي هرڪا روءِ،
اٺهيءَ جي خوشبوءِ، واسي ويهه خيال ۾.

اٿي اور الله سان، ڏنڌا ڌاڙيون ڇڏ،
اٺ آڪيرو آڏ، جتي جايون عرش جون.

اٽي اور الله سان، اٽي رمتا روح،
اٽي جيئڻ ڪوھ، گڙن پوئين پھر ۾.

اٽي اور الله سان، جيسين آھم پساھ،
سڀ ڪجھم آھم الله، ٻيا سڀ پاڇاوان اٽي.

اٽسي اور الله سان، ماڻھو سڀ پٽون،
انهن اوري تون، متان وڃي ڏنگجي.

اٽي اور الله سان، جيئڻ مور نڇن،
بنا پوڙ اڇن، تو وٽ سانوڻ مينھڙا.

اٽي اور الله سان، ڪوس ڪري يا ڪيس،
متان پنھنجو سيم، پيرن کان پري ڪرين.

اٽي اور الله سان، جيڪو ڏيڻھار،
ڏات سندو ڏاتار جيڪو سانوڻ مينھن جئن.

اٽي اور الله سان، وٽي ڏيندو تو،
تو اڌ ۾ ڳاتو، آھي پنھنجي گيت ڪي.

اٽي اور الله سان، ڪنڀي ۽ وانگر ڪڙ،
ڪڙي ائين مڙ، سڀ ڪجھم سانڍي پاڻ ۾.

آٽي اور الله سان، ٻيا سڀ لاتِ مناتِ،
رڳو هن جي ذاتِ، تڪر تيرا نه ٿئي.

آٽي اور الله سان، ٻيا سڀ لاتِ جبل،
چاهي جي ته جبل، جهوري وجهي جهٽ ۾.

آٽي اور الله سان، ٻوليءَ ٻول نه ڳول،
منهنجا ڍول، نه ڳول، ٻاجهارو سڀ ڪجهه ٻڌي.

آٽي اور الله سان، آٽي تند تنوارِ،
پوئين، پهر پڪارِ، تربر وجهي ٿرڻلو.

آٽي اور الله سان، گهڙيءَ گهڙيءَ ڪي گهورِ،
ڪارونجهر جي ڪورِ، جيئن نچن مورڻيون.

آٽي اور الله سان، تون تنهائيءَ ۾،
لائي چائيءَ ۾، جيڪو تنهنجو واهرو.

آٽي اور الله سان، اُن جهڙي ڪنهن سونهن،
ورهين لاءِ ورونهن، اُن سان پل جي سات جي.

آٽي اور الله سان، ڪوئي اوراڻو،
ڀليءَ جو پاڻو، متان تو ملي وڃي.

اٽي اور الله سان، اڃا وٽي آه،
تو ڇو ڳڻي آه، جڳ جي جوئي ڳالهڙي.

اٽي اور الله سان، اٺهي ۾ ويساه،
توڙي ٿي پاه، ڍو نه ڪري ڍونڍ سان.

اٽي اور الله سان، اوڇو نه ڳالهءِ،
هيئن سين هٽاءِ، ڪنهن جي آن دربار ۾.

اٽي اور الله سان، جنهنجو منجهم آسمجه،
جنهنجو سارو ڏنجهم، آهي پرڪ پڇاڻ لاءِ.

اٽي اور الله سان، جنهن جا ڌمر ڏاڍ،
جيئن وادي وايءَ، جيڪو گهڙي ڪاٺ مان.

اٽي اور الله سان، جيئن ٻاٽي ٻر،
آيا ڪينجهر تر، اڏري اسر وير جو.

اٽي اور الله سان، جيئن ڏيئي لات،
ٺاهي پنهنجي واٽ، اوري ٿي اونداھ سان.

اٽي اور الله سان، جڳ منهنجا جان جي،
فاني آفاني، اڏري ويندو اوچتو

اٽي اور الله سان، آهين ٻم تي پل،
ڪنهن کي ڪهڙي ڪل، جوئي جيون جوڙ جي.

اٽي اور الله سان، ڪنهن آڏولاوا،
شڪر ڪر ڇاوا، جو هن تنوڪي چونڊيو.

اٽي اور الله سان، توبه تائب ٿي،
۽ پوءِ غائب ٿي، هن ڌرتيءَ تان غيب ۾.

اٽي اور الله سان دنيا عقب ٻي ڇڏ،
هٿين خالي لڏ، هاڻ پيريءَ بازار مان.

اٽي اور الله سان، سرهي تي ساواڻ،
اٽي پيري مان، هن جي وڻ هيٺان وهي.

اٽي اور الله سان، هو جو گهاتو بڙ،
توڙي سندس وڙ، توتي تڙڪو نه ڪري.

اٽي اور الله سان، اٽي گل گناه،
انهن سان الله، توکي آهي واسيو.

اٽي اور الله سان، جي تون گنهگار،
هن جهڙو ڪو يار، ناهي ڪنهن کي ويجهڙو.

اٿي اور الله سان، چند جيئئين چمڪي،
انهيءَ سرهه تي، جيڪو رسي چوٽ تي.

اٿي اور الله سان، ناهم ڳجهارت جو،
ڪهڙي پارت تو، اُن اڳيان اوڏو ڪندي.

اٿي اور الله سان، اٺ نم گهارو وجهه،
تيسين ڌارو وجهه، جيسين چند هلي پيو.

اٿي اور الله سان، ڏسني ڪنديءَ وٺ،
وٺو آسانو، اجهو نڪتيون ڦلڙيون.

اٿي اور الله سان، ڏسي ڪنديءَ گل،
رنگ هلاچا هل، ڪيڏا آهن سانت ۾.

اٿي اور الله سان، ڏسي آسَر چند،
چڻ هي سارو مند، تهجد منجهه ٿري پيو.

اٿي اور الله سان، ڏسي جهڙ گهاٽا،
مٺ سوين مٽا، سرڪ انهيءَ جي ساهه ۾.

اٿي اور الله سان، آئي آسَر اڌان،
چوڌاري انسان، آهن گهريءَ ننڊ ۾.

اٿي اور الله سان، ٻيو فسق فـجـور،
سينو ڪوھ طور، آھي هن جي نانو سان.

اٿي اور الله سان، ميان ڇڏ ماڻو،
جنهن داڻو داڻو، لکيو آھ لـلـات ۾.

اٿي اور الله سان، موت نه تنهنجي مات،
جنهن جي هر هڪ گھات، ڄاڻي تنهنجي شاعري.

اٿي اور الله سان، جنهن جا ڪيئي نانو،
تنهنجي آويءَ ٿانو، جن جو پتو ڪينڪي.

اٿي اور الله سان، جيڪو رڳو نيت،
جنهن ۾ ڪا به ڪريت، ناهي جوڻي جڳ جي.

اٿي اور الله سان، ڏس هي اترڙو،
آ ڪيڏو ڪرڙو، پوياريءَ جي پهر ۾.

اٿي اور الله سان، ڪوٽا مايا مڀ،
ڪيڏي تن ۾ ڌڀ، آھي اڳري ڪوڙ جي.

اٿي اور الله سان، ان جئن ڪو ڌاتار،
جيئن ڪو ڪتار، سئون ڪٿي ننڊ ۾.

نوٲ بوک جا ٲکرا

- ايوب خان سان ٽَڪَر، قيدي ڀُتو، ساهيوال،
ايئن اچي ٿو ياد، ٿيو هو سڀ ڪجهه ڄڻ پَر سال.

- اڄ تائين مون ياد اچي ٿو ڇو نازائڻ شيام؟
ڪن جي لاءِ سٺو سين ڪيڏو، آخر ڇا انجام؟.

- ڪلھ ابڙي جي سنگ ڪٿي هئي گهوڙا ٻاريءَ راتِ
ڇاڇا ياد اچي ٿو هاڻي، ڪهڙي ڪهڙي باتِ.

- اڄ تائين آ يادِ آسان جا رات گذاري راويءَ ۾،
چنڊ پيو پاڻيءَ ۾ لرزي، عشق هيو ڄڻ آويءَ ۾.

- تون جو مون کي ٿو رنجائين، مون ڄڻ دڪ سهندين؟
مون ڄڻ دڪ ڏسي تون پيارا پلَ نه هڪ رهندين.

- ساٿ نه هلڻا آهن توسان ٽنهنجا ڪوڙ ڪروڙ،
آنءُ ڏسان ٿو ڪيئن ڪلي ٿي توتي تنهنجي لوڙا

- هن دنيا ۾ تو پنهنجي من ماني ته ڪئي، پر آخر؟
نيٺ ته ڪرڻو آهين، تو جولاني ته ڪئي، پر آخر؟

- دنيا مڪر فريب سوا ٻيو ڇاهي دنيا ساري مطلب جي آ،
جنهن ۾ ڪوئي مطلب ناهي ان جي ذات اڪيلي آ.

● ڀُتو:- قائد عوام شهيد ذوالفقار علي ڀُتو.

● ابڙو:- جمال ابڙو.

● راوي:- لاهور ۾ ندي.

اندر ۾ هو بگهڙ بچڙو، ٻاهر ماڻهوءَ منهن،
مون کي لڳندو رهندو کيسين وَرَ وَرَ ماڻهوءَ منهن؟ 1

ويرَ وڌي وئي آهي هاڻي بيٺو غوطا ڪاءِ!
● کير چوي ٿو توکي ايڏا ڪيڪٽ چونڊي آءُ.

لوءِ! لتاڙ پلي تون، مون کي ٻول نه تون ٻاڙو،
تنهنجي لاءِ سدائين مون ۾، پيو تنواري تاڙو.

هن کي ماريو، هن کي ماريو، ماريو، ماريو، ماريو!
سڀ جو موت ڏسان ويٺو مان، چالءُ پيا ٿاريو؟

الله ڪنان ٿو ڪونه ڊجين، ٿو هيٺي تي هٿيار ڪئين،
معلوم نه آ ائين ماڻهوءَ جي، ٿو چاڄي لاءِ ڌڪار ڪئين!

ڪٿا پونڪي پونڪي توتي، چُپ ڪندا پاڻهي،
تن کي اڄ لنواءِ ميان، ۽ چُپ ڪري لڪ ويهي!

ڪاٺياڻيءَ مان ڳوڙهو نڪتو، پنڇي واريءَ تي،
ڪهل جيان ڪو جذبو ناهي، ڄاڻ نه ماريءَ کي.

الله انهيءَ ۾ خوش آ جي، پر گهور لهين بيمارن جي،
چوهر ڪنهن کي ايڏائين ٿو تون، ڳالهه نه ڪر تڪرارن جي.

تو پاڻ ته بدلايو ناهي ٿو دنيا بدلائڻ چاهين؟
تون دنيا ڇا سمجهي سگهندين، تو پاڻ نه ڄاتو آ چاهين؟

● ●

انسان ته ظالم جاهل آ، پر اشرف ڪوڪو آهي،
ماڻهوءَ ٻاهر ته نه ڏس ٻاهر ته رڳو ڏوڪو آهي.

● ●

تون چاهين ٿو ڌنار ٿيان، تو ڀر ته بگهڙ جو واسو آ،
هيءَ تنهنجي تقرير رڳو، هڪ ڏوڪيباز دلاسو آ.

● ●

آ بوند نه برسي ماڻهوءَ تي، هوءَ ڪوڙا ڪارونپار هيا،
سي مات ڏئي ويا ماڻهوءَ کي، جي جڳ جي جڳ ڪار هيا.

● ●

ڪا ته ڪئي اڳ تنهنجي، هوندي جنهن لاءِ اي قابيل،
باک ڦٽيءَ کان پوءِ اڇانڪ، ڇرو هنيو هابيل؟

● ●

سڀ کي پنهنجا ٻار ٻچا ها، جڳ جي ٻار ٻچن کان پيارا،
ڪوڙا ٿي پل ڇو نه هجن، پر پوءِ به سچن کان پيارا.

● ●

● جنگهه پيو منڊ ڪائي ڦاڙهو، ڪيڏو آ لاچار؟
● ڪامورو ڪنهن گڏڻي تان، ٿو ڪيڏي هيٺ شڪار.

● ●

ميان ڇپن ۾ مرڪ چڱي آ، نانهم اها ڏند ٿيڙ چڱي
ڳالهه نه آ جا ڪائي ايڏا، تنهنجي منهن ۾ ٿيڙ چڱي.

● ●

● گڏڻو: - ڪانهن جي وچ ۾ شڪار ڪرڻ لاءِ ويهڻ جي جاءِ.

طوطي خاني ۾ نقبارو، ڪيئن وڃائين ٿو؟
هي ماڻهو ڪي ماڻهو آهن؟ وقت وڃائين ٿو!

منهنجي لاءِ علاج اڃا، تون ئي آن شافي،
”اياڪ نعبد“ آنءُ پڙهان جي، منهنجي لاءِ ڪافي.

تون جو چاهين چاه، مگر ڇا رب پيو چاهي،
ان جو هن تاجي پيئي ۾، ڪجهه به پتوناهي.

جي به ڪهيا سي ڪونه رهيا، جي پڇ ته مثال هزار،
منهنجو جو رکوالو آهي، جو تنهنجا سڀ اسرار.

رب ڪنان تون ڏاڍو آن، ڪيڏو نه ڀل آهين!
تو مايا ۾ موهم صدين لاءِ، پر ڪو ڀل آهين!

تنهائيءَ ۾ تنهنجي ويجهو، ڪيڏو آه خدا!
دل درياهم جيان اونهي آ ناهي چنڊ جدا.

نيٺ ته ماڻهون مات ٿئي ٿو، نيٺ ته ماڻهوءَ مات،
هي سنسار سدا ته نه رهندو، رهندي رب جي ذات.

آءُ اڃايل، رڃ رلايل، باجهارا ڀر پڪا!
منهنجي ڇپ ازل کان آتي، ڪوئي پاڻيءَ ڍڪا!

ڪٿائين، هن دنيا- ڌوڪي مان،
حير ڏٺو ڪين، جيءَ جهروڪي مان.

پر ڪنڌ نوائِي ڀروئي، مَاجدلين ڦٽڪي،
هي آهه چهي وئي، ڪيڏا رت ڦڙا ڪٽ ڪي!

هرڪائي ڪئي آڏو ايندي، آ ڪابه ڪئي وٺڻ نه وئي!
آ قدرت کان وسري نه وئي، تو دل ۾ جيڪا ڳالهه چئي.

ڪنهن آرڙ جيان ٿي شام اچي، ۽ عمر کي چڻ ڳڙ ڪائي ٿي!
تو پنهنجي لاءِ خدا ڳوليان، چڻ هيءَ تنهائي ڪائي ٿي!

هان، ڏس هي فرعون ٻڏي ٿو، ترس نه ڪوئي نيلا
پري پئي آزاد سفر سان، موسيٰ جي زنبيل!

سچ به مردو ٿي ويندو آ، اهڙا ڪيئي دليل،
ڇا ان لاءِ به ضروري آهي، صور اسرافيل؟

ڪالهه بلال اڏان ڏني، جنهن وقت مديني ۾،
ڪيڏو نور بکيو ٿي هن مان، سچ هيو چڻ سيني ۾!

تون جو رستو ڳولين ٿو، آ راهنما توسان،
پيو ساڻ ضروري نه آهي، جي آهه خدا توسان.

ٽنهنجي رحم وڪرم سان ٽنهنجو، قهر نه ڄاڻان ڪئن ٿو نه
علم عقل ان راهه مٿان، دن رات پيو ڄڻ ويندي سهڪي

●●

هوءَ عشا جي بانگ ٽپي وئي، مسجد جا مینار،
منهنجو روح ڪري ويئي، ڄڻ هن ڌرتيءَ کان ڌارا

●●

ڌرتي هي دنيا آ ڌرتي، هن دنيا کي تياڳا!
”انت بحر جي خبر نه ڪائي،“ جهاڳ سمندر جهاڳا!

●●

هرڪوئي ڪيڏانهن وڃي ٿو، ڇو نه پڇان ڪيڏانهن؟
پنهنجو پنڌ به ساڳو آهي، وڃڻو آ ٿيڏانهن.

●●

ماڻهوءَ مان اڀوجھو آهي، ڳٽيل سٺ سنسار،
جنهن لاءِ هر ڪاتيار چوي ٿو، ”ڄاڻي ڄاڻڻهار.“

●●

ڇا نه هڏي تي هوڏ لڳي، پئي آهي دنيا ۾،
ان جا چوپيندڙ ڇا ڄاڻن، ملي ٿو جو عقبلي ۾!

●●

ڌن دولت تي ايڏي آڪڙ، ماڻهو ڏينهن به ٿي!
تو نه تجوڙي رهندي، ويندين پنهنجا ڏينهن ڪٿي.

●●

ڇو نه اياڻا ٿو ويڃائين، انت اهوئي آهي،
سڀ ڪجهه هٿڙي رهجي ويندو، کڻڻو ڪجهه به ناهي.

●●

ڄڻ ته مٽيءَ جي ماتي سامهون، بيٺو سوچي سنت ڪبير،
”هيءُ جڏهن ماڻهو هوندو هو، اُن جو گر نه پير!“

اڳ ڄڻ ساڳي دنيا آهي، ڏک به ساڳو سَک به ساڳو،
جنهن سان ڏک ڌتاري ڪوئي، آ ماڻهوءَ جو مک به ساڳو.

ڪير به اِن کان وانجهي ناهي، ساڙو جڳُ خلل آهي،
سو پلُ آهي سجايو تنهنجو، جو ساغر سان پل آهي.

پيرِ مغان جي دير ڏئي سي، تو ڄڻ ڪوئي ڪونه هُيو،
جنهن ۾ تو ڄڻ ڍانڍَ ٻَرَن، ڪُن چئجي ٻيو ڪو چو نه هيو!

دل ۾ سير ڪرين تون جيڪر، ڪوبه چمن اهڙو ناهي،
تون دنيا جا باغ گهمي ڏس، سَرو سمن اهڙو ناهي.

آه ڳجهارت ماڻهوءَ جو من، جنهن جي پيڇي ناهي،
ڪير چوي ڇا آه ڪهاڻي، انت حقيقت چاهي!

● تو وٽ ڪنجهر، مون وٽ ڪانجهي، پوءِ به تون مٽي،
آءُ انهيءَ جي، در تي جنهن وٽ، چانڊوڪي چٽي.

”هَنسَ ڇڏي هي مانسرو وِر، ويڻو ٿي ڪيڏانهن“
”ڪوبه پڪي هت رهڻو ناهي، ٻيا به ويا جيڏانهن“

● ڪنجهر:- مٿو مال.

ڪوبه سڀاڻي ساڻ نه ڏيندو، اڄ جو ساڻ سهائو آهي،
جو توکي ٻيو ڏينهن پَسائي، اهڙو ڪوئي ڪاڻو آهي؟

● ●

ڪونه ڏٺو ٿي ڪان، انهيءَ مان جو منهنجو آواز؟
تون ته رڙهڻ لاءِ پيدا ٿيو آن، ڪيئن ڪندين پرواز؟

● ●

آنءُ ڪهاڻيءَ منڍ نه ڄاڻان، ڪيئن چوان ڪٿ ڪٿي؟
ڪيئن چوان هي تڻڊ اڃانڪ، ويندي ٿي ڪٿ ٿئي؟

● ●

هي دنيا آهه سراءِ هتي، تون چار ڏهاڙا رهڻو آن!
ڌرڻو ماري ويهه نه پيارا، نيٺ هتان تون ڪهڻو آن!

● ●

تون نه اگر رهندين او پيارا، دنيا پوءِ به هلندي رهندي،
بسنت رت ۾ سونهن سرنهن جي، ڦولندي ڦلندي رهندي.

● ●

تنهنجو ڪنهن کي اونو رهندو، هر ڪوئي ڪم ڪار آسهندو،
شايد ڪوئي لڙڪ به لاڙي، تو وٽ چار گهڙيون ڪي رهندو.

● ●

نيرڳيون نيراڻ ۾ اڏري، وڃن پيون ڪيڏانهن؟
ڄاڻين ٿو هر ماڻهوءَ جو آ، پنڌ پري تيڏانهن.

● ●

جيون-بين مڌرتا ساڳي، ڪانه ٿئي هڪ تار،
ڪيڏا نه هن دنيا ۾، جيون لوڏا آيا يارا

● ●

تون جو سوچ ڪنان اوچو آن، توتي سوچان ڇا؟
پرواز ڪنان تون ڀرتي آهين، آنءُ اڏامان ڇا؟

ڪجهه به نه رهڻو آهي، هر شيءِ انت فنا آهي،
سڀ ڪجهه لوڙهي ويندو بس، درياهَ بقا آهي.

ٻارنهن ماسيءَ وانگر سڀ ڪجهه، سارون ئي سارون،
ڪيڏا ماڻهو پار ويا جي، تن جون ڪيئي پڪارون.

۱. انت ڪال تائين ڌرتيءَ تي، مون وانگر ڪيئي،
جن کي ڌرتيءَ ڪيو روانو، ڪيئي ڏک ڏيئي.

هن ڌرتيءَ تي ڪوبه نه رهندو، دارا يا اسڪندر،
ڪيئي قصر ويا ٿي مٽي، رهندو ماڻهوءَ اندر.

ماڳ اڃا ڪجهه دور لڳي ٿو، مٿان پٽين ساهي!
گهوڙا وڪ ڍري ڪر هاڻي، هيٺان آ ڪاهي.

ساري رات اڏائين ڪر ها، ڪاڪ ڪنڌيءَ کان دور،
ايئن لڳي ٿو توکي مومل، ملڻي ناهي مور.

هونءَ ته جهرمر ۾ جي ڏسجي، جاني آهه جهان،
پو به هلڻ هارا! هلڻو آ، فاني آهه جهان.

ت ڪال:- جڳ جو خاتمو

هيءَ گهڙي جا پياڇوڪڙ آ، وري نه تو ملندي،
دور جھروڪا ڪولي توتي، هيءَ پئي ڪلندي.

هيءَ گهڙي گهمسان هٽائي، دور رکين ته چڱو،
آهي جا اڪانت اندر ۾، سا ساندين ته چڱو.

پورائيءَ ۾ پيال ڪيا تو، ڏاهپ سارا ڏني!
اندر ٻاهر تون ئي آهين، ڪوهيان ٿو مان ڪني!

ڪوبه نه ٿيو آهي دنيا ۾، موت ڪنان جو آجو،
ڏس هڪ ٻي اڃ باڪ ٿئي، فڪر آڻي ڇا جو؟

ڪيئي ايندا ڪيئي ويندا، هي مهمان سراءِ،
هن جي ڪنهن سامان سڙي سان، پنهنجي دل نه لڳاءِ!

اڄ سڀني جو انت اهوئي، سارتر ڪاموءَ جئن!
موت سن ڪي رڙڪائي ٿو، ساڳي واڳوءَ جئن.

چوڪنڊيءَ چوڌار ڏٺو ٿي، چنڊ جڏهن ٿيڙو،
چار سرون ان ۾ ڪاشيءَ جون، هاري هون وڏيرو.

وڃي فنا ڪي ويجهو ڪوئي، ڇهي بقا ويڃائي،
ڪاش! انهيءَ ڪي پائي ماڻهو، سچ سمورو پائي!

دل ڪعبو آ، اُن ۾ لات منات هزارين، ڏيکاري ڏين ٿا،
ڦري ڦري سي ڦيرا وڙ وڙ، دل جي چوڌاري ڏين ٿا.

موت ڏسي ٿو ڪوريئڙي جان، ماڻهوءَ چُرپر ڪي،
هونءَ تہ ڪيئي ٽهڪ ڏئي ٿو، هن جي هُر ڪر تي.

اڪيون اڌل جون ٻرن مشعالان، نيٺ وسامي وينديون،
جوت اِها اوندھ ۾ هو، ڪيڏانهن ڪٿي وينديون.

موت مٽائيندو هر بئسڙ ڪي، لاڙ وڃين ٿي چو؟
ڪيئي ايندا ويندا، هڪ لاڏل تي لاڏ ڪرين ٿي چو؟

شهد ڪنان ماڻهوءَ لئ مَنو، جيون جو ٿوئو،
ماڻهوءَ پيار آجايو آهي، جڳ سارو جوئو!

ڪوڙڪين سڀني تان ٽپي ويو، ڪير هيو ڦاڙهو؟
شام شفق توڙي ڏنڌلائي، رنگ هيو ڳاڙهو.

ڏاڍو وس ڪيائون ڦاٽي، ڪونہ ڊهيءَ آڙي،
ڪئين آلا جي اڏري ويئي، موت گهڻو تاري؟

باهو! هي جڳ راتاهو آ، ڪئن نہ ڦري ٿو هو،
موھ ويو سڀ مان ماڻهوءَ جو، جئن تو آڪيو هو.

ڪنڊڙيءَ وارا ڪير هيا، جن تنبوري تڻ تڻ،
ٿي آڪاس نچايو سارو ۽ ڌرتيءَ کي پڻ.

● ●

رات ڏٺو شهباز قلندر، آيو هو در تي،
باک ڦٽيءَ جو ڪيف عجب ڪو، ڇايو هو در تي.

● ●

رومي دسترخوان مٿان، جو ويٺو هو مون سان،
تنهن فرمايو، ”موت گرهم جئن آهي ڄڻ تو مان.“

● ●

عشق الله سان سچل لاتو، سڀ تنبورا سٽي!
هڪڙو ئي آواز ته آهي، جنهن سان ٻيا ڪئن مٽي.

● ●

ٻلهي شاهه اچي گهر منهنجي، روز هڻي ٿو سَنَ،
جيڪا من تان مونجهه هٽائي، جيڪا ڇڏي ڏي ڇڻ.

● ●

تون تبريز ڇڏي ڇو مون ڏي، آيو آهين شمس؟
ٻيهر هيٺ گهرايون سج کي؟ ڇا ٿو چاهين شمس؟

● ●

حافظ! تنهنجي رندي مون کي، راس نه آئي ڇو؟
آه ڏک تيري ۾، مٿس ڇا لاءِ بچائي تو؟

● ●

ننڍ ته مون کي ڪانه اچي ٿي، آهي آڌي رات،
ڪيڏا ماڻهو ياد آچن ٿا، موت ڪيا جي مات

● ●

گرهه گرهم تي مهر پرينء جي، پهر پهر تي مهر
ڳوڙهو وڃ ته هن جا آهن، قهر به ڪهڙا قهر

هي جو قلندر لال پيو ٿو، سيوهڻ منجهه سڄي
هن جا پيروڪار بڻايا، ڪهڙي ڳجهه ڳجهي

تنهنجي رڻوبيتءِ وحدت ڪئن، جهلائي ڪوئي
خوشبو هر رابيل ۾ ساڳي، آه سڀئي توئي

حسن ڏسي يا عشق ڏسي، ڇا موت مڙيو آهي ڪنهن کان،
جهول پري ٿو، بڪاري جيون جنهن، تنهن کان.

ڪنهن به ڀلائي پال ڪئي تو، پنهنجي لاءِ چڱائي آ،
ٻڌ اي مائيءَ لال چڱائي هر ڪنهن لاءِ سڄائي آ!

ڇو عمر وڃائي تو ايڏي آ، هاڻي سج پهاڙن ۾!
ڇالاءِ جواني ڪاڻي تو، پنهنجن اونداهن لاڙن ۾؟

مون پانيو درويش، فقط هي دل ڦٽ نه آ درويشي!
پنهنجو ڪوبه حساب رکيو ٿي، پاڻ اڳيان ڪا پيشي؟

هونءَ ته تو وٽ آه عدالت، منهنجا گهاٽو ته ڏس،
بات بات ڄڻ تير ٿئي ٿي، خلق سڀا وٽ ڏس

هي آھ حياتي ماڪ جيان، جي پتي تان ٽپڪي ته وئي،
تون ان تي بانور ڪر نه ميان، جي توري اک جهپڪي ته وئي.

●●

هي ڌرتي آھ ازل جي بکي، آھ گرمه جئن جان ميان،
تون ويندو رهندين هت چنڊي، چالاھ اھي سامان ميان؟

●●

هي ٿورو وقت سراءِ آھي، بس رات گذاري نڪري وڃ!
جو وقت اھي هت جاءِ آھي، بس رات گذاري نڪري وڃ.

●●

جا ويل وئي سا لھر جيان، بيمار نه موتي اچڻي آ،
آ ڪارو ڪارنپار پريان، هي دنيا اچڻي ويڻي آ.

●●

ڪجهه وقت حياتيءَ تي ايڏو، چالاھ تڏهين ٿو اي باھو!
تو ڪٿ پپر جي چانو وڌي، چالاھ وساريو الا ھو؟

●●

اي بلھا تون الله ٿئين، ان کان ته اڳي انسان هجين،
ٿو دور ٻڌو ڪائير وڃي، بهتر آ ان جو بار ونڊين.

●●

تون انھم ڪرائي دار جيان، ڪجهه وقت انڌيريءَ گھٽيءَ ۾
آ ٻاڪ ڦٽي ۽ عمر ڪٽي، اُت هل ته هلون ٻيءَ گھٽيءَ ۾.

●●

اُت پوئين گھٽيءَ کان پوي، مڪتب نه ڇڏين تو دنيا جو!
ٿي ڏاڍي دير وئي آھي، ڪو الڪو توکي عقبلي جو؟

●●

چالاء پيو تون ائن چُهَتين، اي يار جياپي- پل پل سان؟
اک بوٽ ته ڪيڏو چئن آهي، بس جان چئي هر مَرجهل کان!

● ●

هي دنيا آرين- بس سڀرو، پوءِ ڪٿي آڪيرو؟
ڪئن چئجي تون اڏري مون وٽ، ٻيهر ڏيندين ڦيرو؟

● ●

اتني پرهم ٿي آهي، هاڻي اٿي نه! هٿ منهن ڌو؟
ٻيو هڪ ڏينهن خدا آچيو آ، ڪهڙو گيت چيو؟

● ●

جيڪي به ويا هن پار اُتان، سي موٽيا ناهن،
هن پار پُڄائن ڪنڌيءَ تي، ڇا ڪي پيڙا آهن؟

● ●

جنهن وقت پتن ڪو پور ڪيو، چُڄانءَ ته مان ڪونه آهيان،
درياهه پڇي جنهن وقت پتو، چُڄانءَ ته مان چونه آهيان!

● ●

هر موت اڃانڪ جهٽڪو آ، ڄڻ گهوگهي ڏيئي ماري ٿو
هر ڪوئي ان کي ٿاري ٿو، پر ڪيسين ڪوئي ٿاري ٿو؟

● ●

هر چيز ڪسي ٿو ماڻهوءَ کان، ٿو موت اچي ڌاڙيل جيان،
حيران نه ٿي ايندو آهي، هُو اڳ ۾ طئي ٿيل ويل جيان.

● ●

اٺ هاڻ هلون او وٽجارا، سڀ وٽج وڪامي ويو آهي،
اڄ سيءُ وڏي ويو آهي، هر ڏانڊ وسامي ويو آهي.

● ●

اٺ ته اڏامون اي پنيچي! تو ڪيڏي لات ڪئي آهي
رابيل ڦٽا آهن ڪيئي، بس! توري رات پئي آهي.

● ●

توڪي به ته مرڻو آهه ميان! هي رنگ رليون ڪيسين تائين؟
گهر گهاٽ آهي ڪيسين تائين، هي ڳوٺ ڳليون ڪيسين تائين؟

● ●

هن گهر جا در جئن ٿو ڪولين، ٿا تاڪ انهيءَ جا بند ٿين،
ڪو ڳالھوءَ ناهي ڳيرن جو، ٿا واک انهن جا بند ٿين.

● ●

اي ڪونج وڳر، تون ڪنهن ته نگر، هي پنڪ پساري ويڻو آن،
هي تل تلاءَ ڇڏي سارا، جهر جهنگ وساري ويڻو آن،

● ●

هر ڪنهن ڪيٽو ڏيڻو آهي، ڪرڻي پرڻي آهه،
آهه ندي ۾ تڪ، اڪيلي پار اڪرڻي آهه.

● ●

● تو ڪوئي گرجيف ٻڌو، آ پئرس واسي هو؟
هن دنيا جي انڌياري ۾، پورن ماسي هو.

● ●

ڪئن چئجي تون روياءِ هئينءَ، يا سچ پچ ماڻهوءَ روپ هئينءَ!
پران ۾ شڪ آهه نه مون کي، تون ڪوئي روپ آنوپ هئينءَ.

● ●

ڇا هي دل ۾ چاهه اٿي، تون مسجد جو مينار ٿئين،
جنهن وقت گهٽا گهنگهور، اچي، تون ان ۾ ڪارونپار ٿئين.

● ●

● گرجيف:- ڪرستان اسرار پسند (صوفي) جنهن انقلاب روس کان اڳ روس
ڇڏيو ۽ جنهنجو مشهور روسي فلسفي اوس پنسڪيءَ تي ڪافي اثر هو.

پل ڏس منهنجي رهڻي ڪهڻي، پوءِ فريدا ساڪي ٿي؟
ڏسي پرائي چوپڙي، منهنجو ڪڏهن نه آهي هرڪيو جيءُ.

ڇا مان ڪنوئي ڪيڙو آهيان؟ پنهنجي من ورتي ۾،
هڪڙي ڪاري رات وڌايان، برف پوش ڌرتيءَ ۾.

ڇاهين ته جهروڪو بند رکين، ڇاهين ته اهو ڪولين،
تون ئي ان پرواز ڀرن جو، مون ۾ ٿو ٻولين.

ڪو ڪيئن ويو ڪو ڪيئن ويو، تون ڪنهنجو پيڇو ڇاهين ٿو؟
ايڏانهن ته سڀ جي منزل آ، جيڏانهن پيو تون ڪاهين ٿو.

تنهنجا ٿورا ايڏا جيڏا، باڪ ڦٽيءَ جو ماکَ ڦڙا،
ڪرني ۽ رابيل مٿان جي. اڏري ويا افلاڪَ ڦڙا.

تنهنجا ڪئن احسان وساريان، توڻي زنده رکيو آ.
موت ته مون سان چڱو راهي تي، ڪيئي پيرا پڪيو آ.

ڪيڏانهن ائين پرواز ڪري، هي عمر اڏامي پيئي.
ڪيڏي جڳ ڪي جوت ڏئي، هي وٽ وسامي پيئي؟

ڪاريون ڪنڊيون، بگيون، مينهن رنگ، رنگ دنيا،
ڇانئين شام، شفق جون رڱون، تنگ تنگ دنيا.

ان کان کيسين ٻڌو آهي، نيٺ پڄاڻي اچي آ،
پوءِ اڃانڪ- اچي آ، يا ڄاڻي وائي اچي آ.

●●

ڌرتي ٿي ڳڙڪائي سڀ کي، پيءُ نه ان جو ڀرڻو آ،
جي سڀ ڪنهن کي مرڻو آ، پوءِ ان کان ڪهڙو ڏرڻو آ.

●●

عمر ائين جئن لهر نديءَ جي، مور نه ترسي، آئي ويئي،
ڪي چوندا ته آڃاڻي ويئي، ڪي چوندا ته سڃاڻي ويئي.

●●

موت وڏو پيراڍو آهي، کيسين ان کان پيرو ڏڪجي!
ڪير چوي ٿو ڪاريهر جي، ڪر ڪٿي ته نه ان کان ڏڪجي؟

●●

تنهنجو موت به اچڻو آهي، ڪانگ تڙ جئن بينو ان،
باقي ٿوري دير آئيئي، سج لڙي جئن بينو ان.

●●

ڪير سياڻي جو سوچي ٿو، هاڻي ڏس ڇا ٿيڻو آهي،
جيڪي آه ڪٿي جو ڪيتو، سو هاڻي ئي ڏيڻو آهي.

●●

ڪاڻي ازل جي خاموشي آ جيڪا سڀ سمائي ٿي،
وارا وير وڃائن ٿا جي، تن ڇاڻيءَ سان لائي ٿي.

●●

موت سوا ٻي ڪابه حقيقت، هن دنيا ۾ ناهي
ڇا ڪوئي چنگيز ڏسين ٿو، ڪوئي هلاڪو آهي؟

●●

ڪهڙو سڪو هن دنيا ۾، آه جو ڪوٽو نانه؟
موت اڳيان ڪهڙو ماڻهو آ، جيڪو چوٽو نانه؟

● ●

انت مٽيءَ ۾ ڪيڙا آهين، ڇاتي پاڻ پڌائين ٿو
ڪيڏو دڪ ۽ پيڙا آهين، ڪيئن کلي ڳالهائين ٿو.

● ●

اٿن ته نه آهي ڪنهنجي سِر تي، پنهجا پير هٿان ٿو،
جڏهن به ڌرتيءَ تان گذران ٿو، سوچي پير ڪٿان ٿو.

● ●

موت پيو مند ڪائي توکي، پيڙا ڏانهن وڌائي.
مٽيءَ ۾ ليٽائي توکي، توتي گل وجهائي.

● ●

ڪوئي ان ۾ خاص نه آهي، هر ڪوئي بس عامي آ،
چار ڏهاڙا آهي دنيا، سمجهين ٿو ته دوامي آ.

● ●

ڪيڏانهن پئي تقدير چڪي، سو ڪئن چئجي سوڪئن چئجي!
ڇا لئه ٿو سوچڻهار لکي، سوڪئن چئجي سو ڪئن چئجي!

● ●

هر ڪو ابدي خاموشي ۾، ڪوئي اڳي ڪوئي پوءِ
سوچي پيئي ماڻهوءَ هيٺان، ڄڻ پيرن جي لوءِ!

● ●

پويان لفظ چيائين هي، سڀ ڪجهه ڪوڙ آئي،
هيٺان مٿان هر ماڻهو جي، ڌرتيءَ ڌوڙ آڻي.

● ●

پاڻيءَ لاش وهائڻ تنهنجو، ڪڪرن سان ڪفنائڻ،
پر ڇا ڪو فرق پوي جي، ڌرتيءَ ۾ دفنائڻ؟

روح اهو نيرو پئجي آ، جيڪو ٿو آڪاس وڃي،
هن کي رائن نيراڻ چڪي ٿي، جو هو ڪنهنجي ڪانه مڃي.

ڪيڏا ماڻهو آهن جڳ ۾، پانت پانت جا ماڻهو؟
جيڪي سڀئي ٿيڻا آهن، انت سانت جا ماڻهو!

صدين جا سانباهه ڇالءِ، دم جو ٺاهه پتو،
هي ڪم ڪڏهن ٿو پورو ٿئي، ڪو ڪم جو ٺاهه پتو.

حسرت موهائي ڄڻ ويٺو، جيل ۾ چڪي پينهن،
مستقبل نه ڏسي ٿو، جو پيو چڪيءَ وانگر رينهن.

جوڀن جاڙ ڪئي تو مون سان، سج ٻڏي ٿو پاڻيءَ ۾،
● هو جو آپ اسڙ هو آڄ، ڪيڏو نه لڏي ٿو پاڻيءَ ۾.

ٿي ڪيئن ٿئي هر ڳالهه، اهو تو ڄاتو آ!
ڇا لاءِ ٿئي ٿو؟ ان جو ڪوئي انت نه ڀاتو آ!

دنيا وارا تو به ڏٺو آ، سج لٿي جي ويراڪي؟
ڇا تون ڄاڻين ٿو آجهندي ۾، جندڙي ڳولي ٿي ڇاڪي؟

ڪيڏانهن وڃي ٿي، وٽجارا هي، واٽَ ڪٿي تون ڄاڻين ٿو،
ڇالاءِ ڪلي ٿو گل ۽ روئي، ماٽَ ڪٿي تون ڄاڻين ٿو.

ڪنهن وقت هوا جي جهوٽي تي، ڪيڏانهن پري آڌري ويندين،
نيٺ ته تنهنجو انت اچي، خاموش اُمالڪ ٿي ويندين.

ڇو هر ڪنهن توکي ڏک ڏنا، ڪا نند نه آ تو نيئن ۾،
معلوم نه آهي ايئن ڇو، ڪا سڪ نه آهي سيئن ۾.

ڪنهن وقت ڪڪن جي لائيءَ کي، طوفان اُڏائي وڃڻو آ،
هي موت به ڄڻ ڪنهن گرڙ جيان، انسان اُڏائي وڃڻو آ.

هي پئسو پئسو ٿيڻو آ، تون ڳنڍ نه ڏي ائن پئسي کي،
الله ته تنهنجي ساٿ آهي، تون ليک نه اٿسي وئسي کي.

دڳ مٿان پلجي پئڻ، تون ڳائيندو هل،
جُهمر هن جهان منجهان، تون پائيندو هل.

هي جيئن ڪهڙو جيئن آ، ڇا لاءِ پيو اينگهيان مان؟
هي جيئن ڏک جو ساگر آ، ڪئن ان مان مڪتي پايان مان؟

آ ڪنهن به لڏوان جو نه، ترو، هي کوه ته ڏاڍو گهرو آ،
۽ ڏينهن لٿي هي پاڻيارو، گهر پهچڻ لاءِ اُپهرو آ.

آ پاڻي اونهي ڪوھ منجهان، پونيسر ۾ يا آھڙ ۾،
تخليق ائين ٿي ڪانه ٿئي، هي سُر به سَتل آ ڪنھن سڌ ۾.

بيھر ڪنھن سان پيار، ڪري سگھندين تون؟
پنھنجو مايا چار، ڪري سگھندين تون؟

ڪوڙي ڪَچَ جيان هي ڏاھا، هي ڇا ڄاڻن ڊيس،
هي ته ائين سمجھن ٿا، ڪافي آهي اجرڪ ويس.

ڪوئي نه رهيو هن ڌرتيءَ تي، دارا نه سڪندر باقي آ.
ڇا اهڙو ڪوئي آ جنهن وٽ، موت نه ٿيو اوطاقي آ؟

سند ڪيو جڻ توأ مون سان، ڪوئي ڪونه ڪري،
ساري عمر ڏنا مون موتي، توکي ٻُڪ پري.

باک ٿئي يا ڪارو جهنڊو، صبح آڇي لاٿو،
ڪيسين رات رهي ٿي فاتح، ڪنھن جو ان ڪاٿو

آءُ، سَري سان نينهن نپايون، آءُ، سَري بن ڪئين سَري
ڪير ڪشالا کاتي ايڏا، ٿڪجي پئبو پند ڪري

سند ڪري ها قدر ته ڇو، هي ڏک روڻان ها مان؟
دل جا داغ اکين آئين سان، هئن ڌوڻان ها مان؟

ویرا واهم وري وسڻو آ، اي پوڏيسر پون،
ٿوري دير تہ پوندي ليکن، هانء نہ هارج تون!

●●

آڪبر! ٽنهنجو سنگ ولادت، عمرڪوٽ ڀرسان،
آنء پيو تاريخ تي سوچان ڪيڏي حيرت مان!

●●

ڪيئن وڃن وارن جا پيرا، ڊاهين ٿو نادان،
اڀهي شخص تہ ها جن تولم، منزل ڪئي آسان.

●●

اکين اڳيان چو هي هر هر ٿو، منهنجي ڏيک اچي،
دونهون دونهون ديس انهيءَ ۾، ڪاليءَ ناچ نچي.

●●

ڌرتي ڌوڻو، اُڀ به ڌوڻو، هر شيءِ جنهن تي رت سا ڌوڻو،
آمن چڱي شي آهي يارو، ديس سڄو لت پت آ ڌوڻو!

●●

● دولهہ دريا خان جو نالو، توکي ڪنهن نہ ٻڌايو،
آنء ٻڌايان ها پر مون کي، نالو راس نہ آيو.

●●

مٽيا بُرج اڃا جي سارن، ڦٽيسر باغ اڃا جي سارن،
تن تي ڪابه ميار نہ آهي، ڇو نہ ڀلا هو توکي وارن؟

●●

سنڌي آ سو رنگ، انهيءَ کي سئربين جئن ڏس،
آهہ تقدس پنهنجي ٻوليءَ، آها دين جئن ڏس!

●●

● نوٽ:- دولهہ دريا خان جو نالو مبارڪ خان هو.

هتِ به هريان ۽ خالصتان پيو ٺاهين،
مورڙئي جو ديس آئي هي، مانگر! تون چاهين؟

هي جهيڙا جهڻا صديءَ جا، ٿي ويندا کاغذ رديءَ جا،
سڀ پوندا تنهنجي ڳٽ ڳچيءَ، جيڪي به تصور بديءَ جا.

هي ڪوڙا نعري باز آئي، جي ڪڻڪن ٿا سي قاز آئي،
پل تن جا چنبا تيز هجن، تون سمجه نه اٿن ڪي باز آئي!

هي ڪهڙي ڳجهه اڏامي ٿي، جنهن سنڌ سموري تازي آ؟
هڪ پاسي دودو دفنايل، ٻي پاسي روپا ماڙي آ!

چوڌار سمندر گرجي ٿو، ۽ سامهون ڪيڏيون چوليون آهن،
پر هي ايڏيون آسان نه آهن، جيب اندر جي گوليون آهن.

”سارو ديس ته پنهنجو آهي، منهنجا پنهنجا ڪهڙا؟“
اٿن چوڻدا ها هن دنيا کي، سڀ استالن جهڙا.

هي پٿر جو ڌڙ مليو آ، جنهن جو ڪنڌ اڏامي ويو آهي،
ان تي ڪنڌ رکي سگهندين تون، هي ماڻهوءَ جئن مرڻو ٺاهي؟

شهر ته شور و شر آهي، تون پنهنجي گهر ۾ ويٺو ره!
ٻاهر پل بندوق هلي، بي خوفو ڌڙ ۾ ويٺو ره!

سياست سان جو وڇڙي ٿو، پنهنجو ٻيڙو ٻوڙي ٿو،
سُونهن، سڄائيءَ جو ويري ٿي، ڪيئي صديون لوڙي ٿو.

هن ڌرتيءَ جي ڌوڙ ڪٿي وڃ، ڏاڍو ان کي ياد ڪندين!
عرش الا جي ڪهڙي وسڻي، سوچ ته آگر ڏيئي ڏندين!

ڪيسين اي تاريخ! ڏئي تون، ڌوڪا ماريندينءَ،
ڪيسين سچ کي سيڙهيءَ ڇاڙهي، ٿيڪ ڪڍي ويندينءَ.

جيسين تو ۾ سچ نه آهي، جڳ بدلائي سگهندين؟
هرڪوئي آدرش اڏورو، تون ڇا پائي سگهندين؟

اوچ اهوئي ماڻهو آهي، جيڪو بخشڻهار،
دشمن لاءِ به جنهن کي من ۾، آهي ڪو ويچار.

ڇا تون ايئن پيو سوچين، وڃ خلق زهر کي پائي،
مون کي تون ان ريت ٺڳيندين، دل جا داغ لڪائي.

تنهنجو منهن رابيل جيان، هو آڌ ڪڙيل رابيل،
ڪئن چئجي ڪنهن هير، نڪاريو آهي ان کي هيل!

ٽوٽل جڻيءَ ۾ منڌ هيا، ڄڻ ڊيل هئي ڪائي،
ڪنڀ ڪنڊيري پٽ تي، جيڪا سانجهيءَ جو آئي!

ڪيڏن ڪنڊن منجهه شگفتہ نڪتو هڪ گلاب،
ايئن لڳي ٿو ڇڻ هو آهي، ڪنهن خوشبوءِ جو خواب؟

● ●

ڪويل ڪوڪ الاجي ڪهڙيون، سارون آئي پيئي؟
ڏس، هي ڪنهن آغوش ولاڙيو، آهه وهائي پيئي؟

● ●

هرئي تنهنجي هوڏاڃائي، رڻ ۾ رڃ سوا ٻيو ڇاهي؟
● آءُ، ته ڪا واٽهڙي ڳوليون، جيڪا آڃ اسانجي لاهي.

● ●

ڪير پئي ٿي جهانجهر لاهي، چانديءَ جهڙا پير ڏسي؟
هن چانديءَ ۾ هن چانديءَ ۾، فرق پئي ٿي ڪير ڏسي؟

● ●

ماڻهن جا افسانا ڪيئي، تنهنجي باري ۾،
ڇڻ ته ٺهاريو مون، ڪينجهر تي ڪڪيءَ ڪاري ۾!

● ●

ڪئن چئجي ڪنهن وقت، اچي ٿي پنهنجي وڃڻ ويلا،
ڪئن چئجي ٻيهار نه ٿيندا، تنهنجا منهنجا ميلا!

● ●

● تتر گهيءَ جي هيٺان ڪاڏي، ڊيل پئي ڊوڙي؟
ڪارونجهر تان مور ڏسي ٿو، تنهن کي منهن موڙي.

● ●

● هرئي هيٺان ڪير ٽپي ٿي، هرڻ-اڪي لوڙهو؟
هوءَ ائين ڪيڏانهن وڃي ٿي، پيءُ ڇڏي پوڙهو؟

● ●

● واٽهڙي، وارياسي ۾ مينهن جي پاڻيءَ جي ننڍي نهر.
● تتر گهيءَ - ڊيڪ ڊيڪ ڦهليل بادل.
● هرڻو - هرڻ جهڙو نڪت.

ڳنڍيون منجهه ڳنڍير نه آهن، مارو؟ ڪهڙا مارو؟
ڏس ته ڳهيليون ڳالهليون ڪن ٿا، بيهي ڇا ڇا مارو!

● ●

هي نائي جنن ايندا ويندا، تون واري ڇڏ مينهن!
جن جي ڪابه سڃاڻ نه آهي، ڪهڙو تن جو نيهن؟

● ●

اَبَ ڏسين ٿو؟ ايئن لڳي ٿو، ڇڻ ته وٺو آهي؟
رات ٿڌيري آهي اڄ ڇڻ، سارَ ڪَٺو آهي!

● ●

هو سانجهيءَ جو سج لٿو آ، پاڻيءَ تي آلا!
ڪيڏي پياري آهه مهاڻي، ماري جا پَلا!

● ●

ڪير چوي ٿو سمنڊ لتاڙي، پلو مري ٿو پوه،
ايڏو پَٺَ ڪري سنڌوءَ ۾، آيو ڪهڙي موهم!

● ●

هوءَ مهاڻي نينگر، منهن تي، باڪ ڦٽيءَ جي آڇ،
● منهنجي من کي ڇڻ ڦاسائي، ڀن، ڪليي رڇ.

● ●

● ڪالهه پئي اوجهاڻ ڇڪيائون، پَلا ڦٽڪيا ٿي،
اَڄَ جواني ڇڪ ڪري ٿي، ايئن پل پل ڪي.

سج لٿي ڪيڏو نه وڻي پيو، ڪالهه پياري واه!
وقت ته سڀ جو ويري آهي، هاڻ ڪٿي سو چاهه؟

● ●

● ڀن، ڪُليروءَ- رڇڻ جا قسم.

● اوجهاڻ:- چار جو قسم.

● نائو:- سنڀا بادل جي هليا وڃڻ ۽ مينهن نه وسائڻ.

چوري، آءِ ڏٺا جو توتي، قنڌاري گذرا،
من منهنجو تاريخ لتاڙي، ڪاٿي پهتو آءِ

●●

يارُ ڪيٽم ٺاهو ڪو چوري، اوچو ٽنهنجو نڪ،
وار انهيءَ جا گهنڊيءَ وارا، عشق پيچ آجرڪ.

●●

اوپاري ڪان لهواري جو، آئي ٿي پيڙي،
ڪنهن جي لاءِ تڪي پيئي، هوءِ نينگر گهر پيڙي؟

●●

بڙ جيڏيءَ تنهائيءَ ۾، هڪ گونج ڦٽو آهي،
تون آئي آن ڇڻ منهنجو ڪو، ڦٽ ڇڻو آهي.

●●

ڪجري رات جي باڪ ڦٽيءَ جو، تون ڪر آڌر پاءِ!
آءِ انهيءَ ڏي آءِ مسافر، آءِ انهيءَ ڏي آءِ!

●●

ورم- وهانءُ ڪري تو گوري، پنهنجو انت نه ٿي ڄاتو،
اڳتي ماڻهوءَ کي ڇا ٿيندو، ڪنهن به نه آ پاتو.

●●

تون ترس ذرا يڪدم ته نه وڃ، ڏس نيڻ پيا ٽپڪن!
تيسين ساعت سات گذاريون، جيسين سي جهپڪن.

●●

● چوري هيءُ چلوري اُس ۾، تو وانگر چمڪي ٿي.
ترمر اُس ته ڏس ڪينجهر تي، سون جيان جهمڪي ٿي.

●●

● چلوري:- مڇيءَ جو قسم جا ڪينجهر مان مرندي آهي.

تو نه ڏٺي ماجر جي چوري، ڪاري ڏوريءَ جئن،
ڪئن نه ڏٺا ٿي ٺينگ ٿيا تنهن، ڪالهه چلوريءَ جئن!

● ●

ڳاڙهي چيٽ منجهان جن چولا، گريبيءَ جون سٿئون،
سج انهن کان ڇڻ ته اڏاريون، ورتيون هٿ گجريون!

● ●

ڪامن! اٺن ڪينجهر تي، چانديءَ ويڙهه نه اچ پائي!
سج وٽن مان نڪري تولم، واجهه وجهي واجهائي.

● ●

آئي هن جي سار جڏهن، رستي تي ڪو جوڙو ٿي ويو،
ارڙ جيان آمنهجي من ڪي، هن جو پيار وڪوڙي ويو.

● ●

● هيءَ ستارن هيٺان آهي، ڪير مڪو پائي،
دل ته چوي ٿي جيڪر مون سان، ويهي هوءَ ڳالهائي.

● ●

اڳل پاڇل ڪانگڻيون، ٿي ٻيڙي لوڏا ڪائي،
ڪير پئي اڄ وڻجهه هلائي، لهرن تي لهرائي؟

● ●

چوٽيءَ ۾ ڪنهن وقت، لڳائيندينءَ پلا گلاب؟
ڪونهي ساري قلوڙيءَ ۾، ههڙو سدا گلاب!

● ●

آئون پري جو آندو تولم، نينگر ڦٽن ٻڪ،
ڪاش! پرين ها ان مان ڏو ٿي، تازيءَ خوشبوءِ ڏڪ!

● ●

● مڪو: چانديءَ جي پنيءَ جو ڀرت.

ڳاڙهي گل گلاب جيان آ، هي نٿي جي نار،
آه اڳت تي هن جي نالو، ڪير آهو ڪوهيار.

●●

● توڙ هيءَ ڪٿان آئي آ، ڦل-پتيءَ خوشبوءِ،
آنءِ ته ٻي ناريءَ مهڙي، ناهه ڏٺي هن رو.

●●

تون جو ويڙهي اچڻي آهين، تڪيان پيو مان پير،
هو جو چنڊ ڪجور مٿان آ، اها لڳي ٿي ڪير؟

●●

هو جو هيءَ جي مهڪ جيان، مون ڀرسان گذري وئي،
آنءِ ته ڳولي پاڻ وڃايو، مون کي سڌ نه پيسِي.

●●

● بانئن مان اڄ ڪالھ اچي ٿي، ڪيڏي سرد هوا،
بيهم سري ڪجهه نينگرڙي، جو مند ڦري وئي آ.

●●

عشق اچي ٿو پهريون پيرو، من ۾ سو طوفان ڪڍي،
ڇڻ ته ازل کان ڪا واقف آهي، اهڙا ڪي امڪان ڪڍي.

●●

عشق اڪيون ڏورانهان ڏيئا، جيئن اڀن اندر،
پيار اچي ٿو من ۾ ائين ڄڻ، پير ڌرين مندر.

●●

عشق اچڻ سان ڪوڙليون، سو ڪوڪن ٿيون دل ۾،
کنوڻ کجي چمڪاڻ ڪري ٿي، ڪنهنجي ڪل ڪل ۾

●●

● ڦل-پتيءَ- نازبو.
● باننا/ بانٺ- لائڊيءَ ۾ سنهيون ڪالون جي لڙهي سان ٻڌل هونديون آهن، جن مان هوا ايندي آهي.

عشق سوا هي ڌرتي پاري، ۽ ساري ويران لهي،
پهريون عشق ائين جئن رڻ ۾، واريءَ جو طوفان لهي.

ڪونه هلي ٿي ڳيرو ڪنهنجي، عشق اڳيان هي هستي مستي،
ڪيڏا ٿيڙ ڏياري پيئي، وک وک توکي واٽ آستي.

عشق گلابي گل پرينءَ جا، ڪئن ٿو ساڻ حجاب ڏسي!
ڪيئي گيت ٻڌي ٿو تن ۾، ڪيئي رنگ-رباب ڏسي.

عشق خماريل اڪڙيون اٿن، جئن ساغر ۾ مٽي چٽڪي ٿي،
روءُ پرين جي چنڊ پرهم جو، جنهن کي ڏک ڏنڌڪي جي.

حيرت آهي جي ٽهلين ٿي، چو نه ڦٽي رابيل پون ٿا،
چو نه پڪيڙا ڦيرا ڏيئي، توتي ڪيئي گيت چون ٿا!

منهنجا نين رڱن ٿا تولم، ايئن منهن انڌيري ۾،
ڪيئي سال وساري جئن، ڪو باز وري آڪيري ۾.

تون ڪاغذ تي لپتي پئي آن، توکي امر بڻايو آ،
پاڻ ڪٿي تون آهين مون کي، تنهنجي سار ستايو آ!

جنهن وقت ڇهر تي لپتي تون ٿو، دور پيو آڪاس ڏسين،
تنهن وقت پرينءَ جو پاسي ۾ ٿو، سواس ٻڌين ۽ سواس ڏسين.

صحرائن ۾ توکي کيسين، آنءَ پيو ڳوليان،
چنڊ! کٽي آهين مان، کيسين وانهڙيون ٿوليان؟

چونءَ ڏسين ٿو تون هي منهنجا، تولءُ ڏولاوا؟
آنءَ رڳو تولا رلان، هر جيءَ کي اڃا جاوا!

ڪنهنجا ڪنهنجا چپ چمپاسين، ڪنهنجا ڪنهنجا هٿ،
ماضيءَ ۾ تہ مٽائي ڇڏيا، هاڻي سارا ست!

ريشم جهڙيون رانون تنهنجون، هٿ اڃا ٿا سارن،
منهنجي لاءِ سدا اوندھ ۾، ۾ ۾ تہ ڏيائيون ٻارن.

ٿو سورج پنهنجا تير چڻي، ۾ رات ٿئي آئيني جئن،
ڏس ڏينهن اڃالو آندو آ، هن جڳ ۾ منهنجي سيني جئن.

رات ٿئي ٿي ديب هزارين، ڏينهن ٿئي هڪ ديب،
پيٽ کجي سيني کان بهتر، جوت ڏئي هڪ ديب.

ٿو کيئن کٽي کاتيار اٿت هي، هر شاعر کان نياري آ!
انگ انهيءَ جا گربيءَ جئن، ۾ سوسيءَ وانگر پياري آ!

اٿ هاڻ تہ ڪافي ننڊ ڪئي، آهي تو سورج اُڀريو آ!
اٿ پيرن کي ٿي ماڪ سڏي، ڏس گاهه تہ ڪهڙو اُڀريو آ!

ڇا توڄا تو کيڏا سِرها کُنيرَ آويءَ ۾؟
تو تہ کيو ٿي جو کجهہ توکي، آيو ٿي جيءَ ۾!

● ●

ڇالاءِ ڪرين جاکوڙ، اجائي لوڙ کويٽا کوڙ آئي،
گهڙو فرق پوي جي توکي، ٻيو کجهہ ڪونہ ڪروڙ آئي؟

● ●

اُجري اَنَ جيان هي مون ۾، بيتَ پيو جو ناھي،
ڪير ائين مون مَن ۾ ساندھ، ڳاھ پيو ٿو ڳاھي؟

● ●

هن ڌرتيءَ جي ڌوڙ نرالي، مارو سڀ مَدَ ماتا،
اَنءُ مڪمل گيت ڪيان جي، ڪالھ اڌورا ڳاتا.

● ●

اي غالب! هي دنيا ساري، رانديڪي وانگر،
ماڻهو ٻارَ، متان هي ڊاھن، مون کي مَنَ ھرُ ڪَر.

● ●

شھر شھر جي لاءِ اماڻيان، پنهنجا اَنءُ سلام،
اَھم جتي آزادي، بندش، ناھي مٿِ ڪلام.

● ●

ڪالھ پئي ڪنھن نڙ تي، ڳاتو ڪوهياري، راڻو،
سجُ لڳو ٿي سنجھا ويٺي، ڪيڏو ويڳاڻو!

● ●

اوءِ ميان! اڄ ياد آچي ٿو، تنهنجو سُر معذور،
اوءِ ميان! ٿي عمر اڏامي، اَنءُ نہ سوچيو مَور.

● ●

اوڙ ميان! جو ڪالهه وڃايو، دنبورو سڙندو،
ڪنهن ڄاتو ٿي من ۾، ساري عمر پيو ٻڙندو!

● ●

● ڪنهن لاءِ هي ڪنگور ڪپي، تون نڙ کي ٿو ٺاهين؟
ڪنهن سان عشق ٿيو آ تنهنجو، ڪنهن کي ٿو چاهين؟

● ●

مائي ڪاءِ ميان، آهائي، سج چڙهيو ڪانو،
موراڪيون تون ويٺو مارين، اڃ چو نيرانو؟

● ●

ساري رات گذاري آهي، چيڙين ۽ يڪتاري تي،
جيسين پنهنجو راڳ پڳو آ، دور وهائو تاري تي.

● ●

تنهنجو سِر آڪاش ۾ آهي، اوچي ٻڙ وانگر،
پير سندن ڌرتيءَ ۾ پيهي، ويا جڙ وانگر.

● ●

پاڙين ۾ جهمڪيون، هن کي نرڙ مٿان ويندو،
ڇا اهڙي ڪا لوڏ ڏٺي، ٻيءَ ڪنهنجي آهي تو؟

● ●

فيشا غورث کان اڃ تائين، سونجهيءَ وارا ڪيئي،
هن دنيا ۾ آيا جن کي، واءِ اڏاري ويئي!

● ●

ڪيئي سال ٿيا جو آئون، ٻُڙان نه پيڄل چيئن،
راڳ ته ڏيندو آه حياتي، ڪنڌ ڪپيندو ڪيئن!

● ●

● نڙ ڪنگور جي ڪاٺيءَ مان ٺهندو آهي.
● ڀل، اٽڙ کان پوءِ ڇا زمين درياھ ۾ ظاهر ٿي بيهي، تنهن کي ڀل چوندو آھن.

● ڪاري ڇاڻ پريان هو ڇٽا، دور ڏٺو ڀل تي
ماڻهو ڪيئن بڻائي سگهندو، اهڙي منظر کي.

سارو ڏينهن ائين، ڇپ چاپ پيو گذري،
بين ائين آهي، بن آلاپ پيو گذري.

رات لڙي آ، ڪير پيو ٿو، ڳائي هي معذور،
منهنجي من کي دور نٿي جو، دور نهايت دور؟

وري وري ٿو جلي پوي هي، ٻجهي ٻجهي ڏيئو،
لات ڏسي ٿي ذات، اڳي کان اوچيءَ جو ليئو.

بيٺي جو هر ڪوئي آهي، اٺ- بيٺي جو ڪونه،
اڄ شاعر کي ڪوبه نه ليکي، پوءِ فردوسي چون!

آءُ گلن تي ماڪ پئي آ، اٿي ڪتابي ڪيڙا!
تنهنجو جيون ٿي ويو آهي، پڙهندي پڙهندي پيڙا.

ڪجهه به ڪتابن ۾ ته نه آهي، اوءِ ڪتابي ڪيڙا!
جيئن پنهنجي ئي ڪمري ۾، آهي ڪيڙي پيڙا.

ٻار اچي ويا آهن گهرڙو، نانه گلن جو ٻارو آهي،
ڪيئن نه پکين جئن ڇهه ڇهه ڪن ٿا، ڪٿ هو سانت- منارو آهي.

● ڀل، آڙ کان پوءِ جا زمين درياھ ۾ ظاهر ٿي بيٺي، تنهن کي ڀل چوندا آهن.

تيل ٿليل، ٿلن جا سَھرا، مينڊيءَ رتڙا هٿ،
سڀ سڀني ۾ اٿن آيا ها، جيئن تنهنجي نٿ.

آءُ ته صديون آهيان ڀل ۾، ڇو پرکين ٿو تون؟
مورڪ ليکڪ! مون تي فتويٰ، ڪيئن ڏئين ٿو تون!

سج کي ڪيئن نه ڦاسائي ٿو، ڪونجن جو زنجير،
سانجهي ڇائي اپ سڄي ۾، چلڪي ٿو ڇڻ نير.

تنهنجي هائيءَ جئن موهي، ٿو ڪيسو ٿل جو وڻ،
رنگا رنگ نظارا جنهن جا، جڏهن وسي سائون.

ڪالهه پئي ڪيڏا نه ڏٺا مون، فلم سُميتا پاڻل جا،
ڪئن چئجي ڇا دل تي گذريو، حال نه پڇ دل جا!

ڪاش ته مون تي چمڪي ڪوئي، تخت ستارو پيريءَ ۾،
غالب تو جئن ڪونه ٿيان مان، شال هڇارو پيريءَ ۾.

لالڻ! لڪ لهين تون، منهنجو پاندُ ته آهي خالي،
چنڊ لڳي ٿو مون کي چارڻ، تنهنجي لاءِ سوالي.

تون جهول پٽائيءَ وانگر جهل، ۾ ٻول ٻلهي جا ٻول سدا،
جي چاهين هيڏي ڳجهه منجهان، ڪو پيئي تنهنجي جهول سدا.

هي شاعر دنيا ساريء جا، پل لاءِ پرندا ٿي سارا،
تن وٽ آهن ٻول به ٿي، تولا ٿلن جا سو ڪارا.

هن ڦلواڙيءَ ۾ ڦول نه ڇڏا، وڃ وجهندو تن کي ڪاريءَ ۾،
تو هونءَ ته سارا ڦول ڇڻا، بس باقي ٿورا ٿاريءَ ۾.

ٿي ننڊ ڦٽي ۽ گيت آڄن، ڪيڏي نه انوکي ڪوٽا آ،
بي ڪنهن ته لکيو پر ڪئن چئجي، هي هٿ اکر ڇڻ ٿنهنجا ها!

ٿي ننڊ ڏنا لامارا توتي، گيت بچائيم ڪئن ان کان،
ڪيڏا نه پريندو وئين پڃرا، هي پک بچائيم ڪئن ان کان؟

ٻيهر تون بيدار ٿيو آن، ننڊ منجهان اٿ لڪا
جيڪو ڏانءُ ڏئي تنهن اڳتان، تون نهڻائي سڪا

اهڙو ڏينهن به ايندو جو تون، نيٺ ڇڏيندين ڏيهي،
جيڪا به وٺي ڪنهن آه رٿي، تون چڻ ڪري لک ويهي!

درياه مٿان ٿو سڄ ٻري، ٿي سندن ٻوڙان ٻوڙ وڃي،
ڏسجي ٿو ان جو پنڌ پڄي، ويو آه اجهو ٿي توڙ وڃي!

اي ڪارونجهرا اي ڪارونجهرا تولا ڪهڻو مون ڳاتو آ!
ڪئن چئجي ڪهڙي طرف مڙين، ڪنهن ان جو انت نه پاتو آ!

اي ٿر! ڪيڏا سال ٿيا، تولا۽ دعا مان گهرندو هان،
مان ماروئڙن جا ڏک ڏسي، ڪيڏو نه انهن لاءِ ڪرندو هان.

● ●

● مان تنهنجي لاءِ پيو ڳوليان، نذرل نه نجسڪي آهيان مان،
هي جڳا منهنجي لاءِ نه آهي، ڪا دنيا ئي ٻي آهيان مان!

● ●

لحظي منجهه لهي ويا ڏکڙا، پهتس تنهنجي در
ڪنهن چيو ”گيت چيا ٿي ڪافي، هاڻي ماڻ به ڪرا“

● ●

سر سَوَٽِيءَ ستار وساري، راڳيءَ تان ٻڌي،
اڻ ٿيڻيءَ کي حيرت آئي، ٿيڻيءَ جا امڪان ڏسي.

● ●

ميران! توڃن درد نه تنهنجو، اڄڪلهه ڄاڻي ڪوئي،
ساري عمر اڪيلو پوڳيو، آمون ڏک سڀوئي.

● ●

ميران! مون کي يڪتارو ڏي، هاڻ ٿڪي آهين.
آنءِ به ساڳي ليءَ چاهيان ٿو، جا تون ٿي چاهين.

● ●

شعر ته ناهي تنهنجو پيارا، مور پرن تي اڏري ٿو،
ڪنهن وقت ترايون تار ڏسي، ڪنهن وقت ترن تي اڏري ٿو.

● ●

اوءِ آمارو! تنهنجي سندري، آنءِ اڏائي آ،
ڪوتاهه منجهه سڳند آهيءَ جي، هيل سمائي آ.

● ●

-
- نذرل:- قاضي نذراالاسلام جو زندگيءَ جا پويان ويهارو سال پاڳل ٿي پيو هو.
● نجسڪي:- روسي رقاص، جنهن کي لنڊن ۾ ديوانگيءَ جا دؤرا پوندا ها.

منهنجي من ۾ ازخود پهچي، ڪيڏا گيت ٺهن ٿا،
مانسروور تي سج اُڀري، جيئن هنس لهن ٿا.

هي وڻج سجايو آ تنهنجو، پر ڪئن چئجي! او ڪئن چئجي!
رهندو هي گيت سدا تنهنجو، پر ڪئن چئجي ڪئن چئجي!

ڪوٽا پيڙا کي سڀني ۾، ڪئن پيئي بدلائي،
ڪوئي پيد نه پائي اُن جو، ڪوئي پيد نه پائي.

سر تي بهڙن کي ٺاهيندو، پنهورين ٽولو،
ڀٽ انهن جو پاڻ پَسايو، جيئن لڳو جهولو.

اَنب پڇن جئن تاريءَ تي، تئن هن جو هو چولو،
ڪيڏو تيز لڳو ٿي من ۾، جوين جو جهولو.

ڪئن ٿي تيز وڪون هن پاتيون، سج سنهري واريءَ تي!
اڏري جيئن پڪيڙو ڪوئي، تاريءَ کان ٻي تاريءَ تي!

ويجهو ڏس ته وينا ڪيئي، بگهه هيا ٻيٽاريءَ تي،
ڏوران ڏس ته ايئن لڳا ٿي، جيئن ڪرڻا واريءَ تي!

اڃا ته ڪنهن جي دل به، نه سُرڪي آهي ساغر تي،
علي الصباح اچي ٿو ڪوئي، مئخوارو در تي.

● گڙنگ اندر ڌنار ڏٺوسي، مينهن پئيءَ تي ويندو،
گهر ڏي ٻارن ڏانهن تڪيندو، ڪمن جهول پريندو.

● گڙنگ منجهان جو گس وڃي ٿو، تنهن تي هو پوڙهو،
ڌيءَ ڏسي ٿو اوسيئي ٿي، ڏور اڃا لوڙهو.

● سانورڙي، چانهڪ مان هيءَ، سرتي گاهه پريءَ سان ڪير؟
چنڊ ڦڪو ٿي ويو آءُ ڀر، جهونجهڪڙي جي ويرا

● چنڊ چڪڻ ۾ آهه، لڙئي پائيءَ ۾،
سوجهڙو ڪجهه آهه، اڃا سومهياڻيءَ ۾.

● تانگهي پائيءَ ۾ هو پاڇا، مٿ ڪري ٿيون نڪرن،
پنوهايون سڀ اڃ ته پليءَ سان، پاند پري ٿيون نڪرن.

● جڏهن جھڪي ٿي هوءَ هاريائي، ڪيت منجهاران ساڳ پئي،
ن واءُ ٿڙن تي هن جي، چولي کي ٿو ڪئن نه ڪئي

● ٿو ٻار ڇهڙي جيئن ڳيو، ڪئن ڪانءُ ڏسي ٿو تاريءَ تان!
پر هن کي ڪيڏو چئن نه آ، ڪنهن لائي بڪ بڪاريءَ تان!

-
- گڙنگ: ڪڇي ۾ قتل درياھ جو آس، ٻوڏ جو پاڻي لهي ويندو آهي پر گڙنگ ۾ ٻسي
بيٺو هوندو آهي.
● نوٽ:- ميهار مينهن جي پئيءَ تي چڙهي گڙنگ جو پاڻي اُڪرندا آهن. ان وقت ڪر
پئي جهوليون پريندا آهن.
● سانورڙو، چانهڪ، ڇپر، پتر وغيره آهي گاهه آهن، جي ٻوڏ جي لهي وڃي ان پوءِ ڦٽندا
آهن.
● نوٽ:- چڪڻ ۾ ڪجهه لڙيو پاڻي ڏهن ۾ رهجي ويندو آهي.

جنهن وقت اُٻڙڪا ڏي ٿي رَس، جنهن وقت ٽٽيءَ ۾ چاش پڇي،
ڳڙ جيسين اُن مان تيار ٿئي، ڄڻ مُنهن ۾ ٿو ميناج اچي!

اُت جاڳ ميان او وڻجارا، اُت باقي پنڌ به ڪرڻو آ،
هي وڻج ورهائين تون جيسين، اڳ ۾ ته نه توکي مرڻو آ!

ڪاري ڊاڪ نه پَٽِ پڪيئڙا، ڪاري ڊاڪ نه پَٽِ!
جوپن جاڙ ڪري ٿو سڀ سان، ڇڏ، ڇڏ ميووهٽ!

صديون ٿيون ته ڪجورين تي آيا هر سال وهيا
ڪير چوي هو پيڙهيءَ پيڙهيءَ، تن ڏي ڪيئن ڪهايا؟

ويا اڏامي سارا هيڙها، سوچي ٿو شهتوت،
ڪالهه پئي کاڌائون ميوو، ڪهڙو آه ثبوت؟

آءُ وري اونهارو آيو، آءُ پڪيئڙا پنڌ ڪري!
ٿي آرهڙ جي اُس ٻري، ائين جيئڻ سڄو سون ٻري.

هر ڏينهن اُتي ٿو آنءُ چوان، هڻن ڏينهن نه ڪوئي آيو آ،
ٿو سڄ ٻري اڳ کان به گهڻو، ۽ اُن ۾ سون سوايو آ.

اُت سيءُ ويو، آ باڪ ٿئي، ڪنهن جاءِ بسنت ٽڙيو آهي،
هي اُن جا احسان ته ڏس، جو جهونو ڦٽ مڙيو آهي.

جنگِ جدل ۽ موت اچن ٿا، پوءِ حياتي بيٺي ناهي،
پوءِ به نر جي ڇانوڻي ٿي، پوءِ سرنهن ۾ خوشبو آهي.

●●

ڪيڏا پڻ چڻي ويا آهن، ڇا طوفان لڳو آهي؟
قدرت ننگي پاسي تي ڪٿي، اُن جو سبز وڳو آهي؟

●●

هي جي تارا آهن گويا، سونيءَ رات رتيون،
ربا وسائي سگهندو آهين، تون سي آڀ-بتيون.

●●

شام، ڇاڇرو، ٿورو ڀرتي، ڪيڏا ڪنڊيءَ وٺ!
واهيري جي وير ورن ٿا، گهر گهر ڍورن ڏن.

●●

ڇانهين ڪاءِ نه چورا، تنهنجا ريڳاڙا وهندا!
ڪونه وري تولاءِ نوان، ٻيا ويس وڳا ٺهندا.

●●

● ڀرڙ منجهان ٿي نڪري، ڏس هن گهايل آڙيءَ کي!
ڄڻ ته تماشو آهي، ڪاٺي ڪهل نه لاڙيءَ کي!

●●

سائجهم لٿي پاڻيءَ مان ٻاهر، آندي منڍي مينهن،
سج سڱن تي ڇائي آئي، ڄڻ ڪا ڪنڍي مينهن!

●●

ڪرڙ ڪڪوريا آهن، من تان مونجهه لهي ويئي،
ڪيڏو ڏور آهن جي، خوشبو آه ڪهي ويئي!

●●

● ڀرڙ، گاه جو هڪ قسر جو ڍنڍ ۾ اُڀرندو آهي.

جنهن وقت صنوبر جي وڻ تي، ٿي ڪانو ڪئي ڪان ڪان،
سج لٽي ڏي اٿن ساندھ، ڇالاءِ ٺھاريو مان؟

● ●

سج لٽو زيتون وڻن ۾، پيلي تي پيلو،
نيري ڇانھ اڏاڻي ڀرسان، آپ ھيو نيلو.

● ●

سانا ماري سمنڊ منجھان، ھو وڃي پئي ھيڙي،
سانجھي ٿي آ، اڃا نہ ٿي سا، آھي گھر پيڙي.

● ●

تنھائي، تنھائي ڪيڏي، تنھائي آھي،
ھاءِ جواني جاڙ ڪري وئي، پيري آئي آھي!

● ●

مسجد مندر ۾ مان توڙي، گرجا- گھر ۾ تنھا،
مون جنن توکي ڪوبہ نہ ملندو، نگر نگر ۾ تنھا.

● ●

آ عمر وئي گذري، ڪيڏي نہ ڪشاکش ۾!
ڇا ڇا نہ نظر آيو، فانوس جي گردش ۾!

● ●

اڃا تہ ڪيئي بادل وسندا، ٿيندا ميگھ ملار،
متان حياتيءَ مان گھيرائين، ڪڏھين ڏک نہ سار.

● ●

نر نہ اڃا ٿي آھي ڌرتي، جيڪا آزرخين،
تيز ڪيو وسڪارو بادل، تيز اڃا ڪجھ تيز!

● ●

آڃا پنڌ پريرو آهي، مٿان ٿڪجڻ تون!
ڇا تون دُور ڏسڻ ٿو ڪيئي، سائي رنگِ نمون؟

●●

اُت ٻاک پليري آئي آ، ۽ ڏينهن ٿيو آ راتِ جڏا،
ڪجهه سوچ ته اڃ ڇا ڪرڻو آ، هڪ ڏينهن ڏنو آ ٻيو به خدا.

●●

ڏينهن لهي ٿو، رات ٿئي ٿي، عمر پئي گذري،
پو به ته پهريءَ ويرا مون کان، ڪونه اڃا وسري!

●●

شمار لٿي ڪيڏا نه پڪيئڙا، آهن لامن تي!
سج لهي ٿو تن کي گهوري، ڪنڊيءَ ڪامن تي.

●●

هي اوچو آهه پهاڙ، ڏنو ڪنهن نانهن، انهيءَ جي ٻي پاسي،
معلوم نه آهي ڇڪ ڪهي، تولا ڪٿان ٻارنهن ماسي؟

●●

جنهن وقت ڪٿن پُونڪار اچي، تون سمجهه ته ڪور متو آهي،
هي ڪئن چئجي ڪنهن رمتي سان، اٺن ساڙ ڪٿن کي ڇو آهي؟

●●

هرڻي نه وري ڪا ورڻي آ، تون واتهڙي پل وهندي رهم،
ٿو وارياسي ۾ سج ٻڏي تون، دور ريت ۾ ڪهندي رهم.

●●

تيز هوا ۾ هوڙها، تن تي، ڪيڏيون روهاڪيون،
مڙس سهاري جڏي مهاڻيءَ، هت ۾ ويساڪيون.

●●

- ساندرو ڏٺي، نيٺ ته، ڪنڌيءَ تي، آهين تون پهتو
- هيون تنهنجيءَ اوليءَ، اولو ههڙو هاليسو!

- پاڻي هيل ته گهٽجي ويو آ، ساريال سارين،
- ڪاري ڇان ۾ ڳاڙها چانور، آڙد دال سارين.

- زوران زور اچي ٿي ڪامه، ٽڪرن ٿيون تاريون،
- ڄڻ آهن مجذوب، اٿن ٿيون، ڪئن نه نيمي ساريون.

- ٿا طوطا ول تي ٿيون ٿيون ڪن، ٿي جيسين هيٺان ڊاڪ ڀڄي،
- پوءِ اڏرن ٿا آڪيرن ڏي، ٿو ڏاڍو سانوڻ مينهن اچي.

- هو ڪانو منوبر جي وٺ تي، ڇو ڪان ڪان ڪن ٿا سانجهيءَ جو،
- مهمان ته ڪو اچڻو ناهي اچ، هن سانجهيءَ ميرانجهيءَ جو.

- باڪ ڦٽي آ، سج شڪاريءَ جئن ڪڏهي تي آيو آ،
- ڪرڻن جا پنجوڙ آڏي، هن سڀني کي ڦاسايو آ.

- هيءَ ٽپهري مڌ وانگر آ، ننڊ ته آڻي ٿي!
- آرهڙ ۾ آڪاس-بني، جا ڪرڻا ڇاڻي ٿي؟

- ساندرو ڏيڻ؛ درياھ پار ڪرڻ.

- اولي ۽ هاليسو؛ وڻجه جا قسم.

- آڙد دال؛ دال جو قسم

- نوٽ:- ڪڏهي جو شڪار گهڻو ڪري صبح جو ٿيندو آهي. ماڻهو ڪڇن ۾ بندوقون کڻي ڪنڊين تي کڏا ٺاهي ويهندا آهن ۽ پنجوڙ اڏيندا آهن. جيڪي جانور پنجور ۾ ڦاسندا آهن ته انهن کي پڪڙي وٺندا آهن.

آپ ۾ دور ڪنوڻ چمڪي ٿي، هي ڪيڙيءَ ۾ اوڏ،
سمند جيان ٿو مند لڳي، ۽ ماڻهو ڀرتي ڪوڏ.

● ●

● هاڻي خواب خيال جيان آ، پنجهٽ، سکر جيل،
اڳ جئن اون رهي ڪا ناھي، ڪهڙو پوتا ميل؟

● ●

اڄ پيريءَ ۾ ياد آچن ٿا، شاهي باغ، ٿرنج،
ڪيڙي عمر وٺي آ گذري، ڏينهن ٿيا مس پنجا

● ●

ڪالهه حسن ابدال مان ويندي، ڪاڏا آنءَ لڪاٽ،
هاڻي ڪيئن چوان سو سچ هو؟ جوئي ساري جات.

● ●

مون کي ياد اچي پيئي، اڄ نند ڪوٽ ۾ شام،
مومل سان گڏ سومل آئي، ڪيئن نه منهنجي دام؟

● ●

ڪالهه جواني ڪيئن، گذاري هئي بنوري ۾،
گڏهن ته ڪنهن سان من ريجهي، ويو پنهنجو موري ۾.

● ●

اڄ به مون کي ياد اچي ٿي، ٺٽي نگر جي رات،
چنڊ دريءَ مان ڪالهه ٻڏي تنهنجي منهنجي بات.

● ●

ڪالهه ڏنوسين مڙس، قلندر مگر پينءَ درگاه،
گليءَ لڳل ها ڪپڙا تنهن جا، آسمان تي آه.

● ●

ٻه سال اٺويهه سو پنجهٽ، جڏهن مصنف سکر جيل ۾ هو.

هلي سجاوڻ کان ڪلهه ٻيڙي، ساندارو ڏيئي،
اوڻ رباني! مون کي ڀٽي، ياد اچي پيئي.

●●

ڪهڙا ڪهڙا دؤر گذاريا، هو مٽ مٽا يارا
ڪيئن ڪهڙيءَ ۾ غائب ٿي ويا، هاڻي ڪهڙي پارا

●●

● اوڻ جواني! ياد اچي ٿي، اڃا هلايا رات،
ڪيڏا شعر پڙهيم مٽ مٽا، جيسين ٿي پريات.

●●

نانءُ وڃي ٿو وسري، جيڪر ياد ڪيان آئون،
ڪالهه ٻڌايون ڪنهن، سونهريءَ ڪينجهر جون لائون؟

●●

ڪالهه وڏيري کان آئي، مون ڏي ڪينجهر ڪوٽ،
ڏٺا انءُ ٽئين نوريءَ لاءِ، ٻيئي گندرن ڳوٺ.

●●

ڪالهه گندڻ سان گندري، وئي ٿي ڪينجهر جي ڀرتي،
ٿڪ ڪنان هو ڪنڌي، ويئي، پنڌ هيو ڀرتي.

●●

گهڙا چيلهه تي گندريون، نڪتيون، ويون ڪري ٽولو،
هرڪا ڪئن نه ڏکي ٿي، پنهنجي چنري ۾ چولو!

●●

ياد اڃان آهي ٽڪريءَ تي، شام ڇاڻا جِي،
ڳالهه وڃي ٿي وسري، ٻي ڪا ڳالهه هئي ڇا جِي؟

●●

● هلايا، ڪينجهر کان ڪجهه پنڌ تي ڳوٺ.

سَنَ ۾ رات، ڳنوارن ڳالهائون، سياست باري ۾،
ڪنهن به نه ٿي ڄاتو هو، آهي ڪهڙي چاري ۾.

●●

دور پهڙيءَ تي هو پوڙهو، پنجوءَ جهڙو ڪير؟
ٽيڪي لٽ هلي ٿو اڳتي، ڪلهه جئن مڙس مٿير.

●●

● ڪلڻو پٽ چراخو ماري، آيو ڏانگريون،
آنءُ چيو اي ڪلڻا آخر، ڪيسين ڪلندين تون؟

●●

آنءُ، ربائي ڪيئي بندر، شام سمندر تي،
دل اڄ ڪيڏو ياد ڪري ٿي، رشيد پٽيءَ کي!

●●

شيخ مجيب سان ڳالهائون، سيد، ڇا ڇا آيو ياد!
ڪيڏا ماڻهو آنءُ ڏٺا، جي وقت ڪيا برباد؟

●. ڪلڻو پٽ چراخو: هڪ ميربحر، جو مصنف سان ڳاري ڇاڻ کان ڪيئي بندر
ڏانهن ويندي پيڙي ۾ گڏ هو.
● ڏانگر، مڇي: جو قسمر.

نوٲ بوک جا ٲکرا

شاعري ابتدا آهي،
 نثر انتها آهي،
 بشرطیک نثر پٺيان شاعريءَ وارو جذبو
 کار فرما هجي!

آءُ ڪٿيون ڪٺمال ڪري پاءُ!
 هو چنڊ تنهنجي دستار ۾ هيرو آهي
 آسمان تنهنجو تخت طائوس آهي..
 شاعر! تون ڪنهن به شهنشاهه کان گهٽ نه آهين.

تون ننڊ ۾ ڪجهه چوين ٿو، مان جاڳي پوان ٿو
 ته جيئن اهو لکان،
 ڪجهه ياد اچي ٿو، ڪجهه وسري ٿو وڃي.

”جبريل ترنم چمڪا،“
 جوش مليح آباديءَ جو هڪ استعارو آهي.
 نقاد ان کي لفاظي ٿا سمجهن،
 مون کي ته اهو حقيقت ٿو لڳي.

تون مرگهيءَ ۾ ڦٽڪي رهيو آهين،
 ٽولاءِ هٿ جو بڄو بي اثر آهي.
 توکي پير جو بڄو ڏيڻ گهرجي.
 پادر سنگهائڻ کانسواءِ تنهنجي مرض ۾ افاقو نه ٿيندو!

تون جو سج کي بڄي ڏيڻ جو عادي آهين،
تون ته چاهين ٿو مان توکي گار نه
ته گهٽ ۾ گهٽ بڄو ضرور ڏيان!
ڇا تون ايتريءَ اهميت جو اهل آهين؟

●●

ڇا ذات به ذات آهي؟
ڇا شاعري فقط سيد ڪري سگهن ٿا؟

●●

اي وڏن وارن واري! ڪاش تنهنجا وار
منهنجيءَ ڄمار کان وڏا ٿين ۽
منهنجي پوئين دم تائين تنهنجا دامن وڃايل رهن!

●●

غزل جهڙي ترنم ريز چوڪري!
مان تنهنجو مطلع آهيان،
تون منهنجو مقطع آهين؟

●●

منهنجو توسان ايترو پيار آهي،
جو مان توکي ستارن جيتري نهنڊ به ڏيڻ نٿو چاهيان.

●●

منهنجون اکيون چشمي وانگر تنهنجو آئينو آهن،
تون جا انهن ۾ چنڊ جي پاڇي وانگر آهين!

●●

تون سهڻيءَ وانگر گهاٽ تان گهڙي رهي هئين،
مون توکي ٻوڙي مارڻ نه چاهيو
۽ توکي گهڙي سوڌو موٽائي ڇڏيو.

●●

هيءَ ساري ڪائنات مون کي
تنهنجي اکين وانگر گهوري رهي آهي.

●●

ڇا تون ڄاڻين ٿي ته تون منهنجي در تي
پنهنجون ٻه اکيون ڇڏي وئي آهين.

●●

تون گهڻائون ٿي نه اُڀر!
مان توکي ڪنهن غلط فهميءَ ۾ وڇڙائڻ نٿو چاهيان.

●●

”ڪٿي آهين؟“ ”ڪٿي آهين“ ”ڪٿي آهين؟“
ناريل تي ڪويل ڪوڪي رهي آهي-

●●

چنڊ پاڪر نه پائيندو آهي،
مٽي تي ڄمي ڏيندو آهي.

●●

مون کي ته ويڻو هو.
مان موت کي ڏکي، تنهنجي ملاقات لاءِ ترسي پس.
تون ڪيڏانهن هلي وئينءَ.

●●

عمر جي ٻيڙي گهاٽ تي اچي پهتي آهي.
هاڻي رات ٿي وئي آهي. تون باڪ کان پوءِ اڇجانءِ!
ٻي پور ۾ مان تولا پوري ٻيڙي رکندس!

●●

مسافر سان ياري رکڻ ٿي چاهين؟ ترس،
جيستائين هن جو سفر پورو نٿي!

●●

اي عورت! تون يسوع کي ڏسي رهي آهين!
يا بي بي مريم ٿي يا ميري ماجدلين ٿي!
هي ته مصلوب آهي،
هي تنهنجو مطلوب ڪيئن ٿي سگهي ٿو؟
●●

مهاڻا! تون نوريءَ جو سڱ ڇا وٺيندين؟
نوري ته تماچي تڙ ڏئيءَ جي آهي.
●●

تون ته پڻ - ڪڙي، پيهي تي بيهي ڪاٺياڻي هلائي،
پر هو چيهو پٽ تي ڦٽڪي رهيو آهي،
اهو به ته ڏس!
●●

نه فقط عشق انڌو آهي پر
منهنجي معاملي ۾ ته نپٽ انڌو نڪتو آهي.
●●

سو چوئون ڪائي،
مان ٻيهر تر تان گسي ٿو وڃان!
●●

”نصيب در تي بينو آهي“
چئيس ته ڪجهه وقت رکي اچي،
مان لکي رهيو آهيان.
●●

تقدير کي لتاڙي رهيو آهين!
”پلڻ ٿو ڪيائينس“.
●●

”يا رب! مون کي هر آفت کان امان ڏي،
خاص ڪري دولت ۽ اقتدار کان!“

●●

ايڏا انبارا توکي ته خالي هٿين ويڻو آهي!

●●

جي خدا تنهنجو ساٿي آهي،
ته توکي ٻي ڪهڙي ساٿيءَ جي ضرورت آهي؟

●●

بيت آيت سان پنجو آزمايو آهي.
ڏس، ڪجهه ڏوڏا ترڪي رهيا آهن!

●●

هر ماڻهوءَ کي پاءُ سمجه!
ساري سنسار سان رشتو پيدا ڪر.
ماڻهو ته ڇا هر وڻ جي ٿڌ کي پاڪر پاءُ
ان جون تاريخون ڳلي لاءِ، اهو به تنهنجو پاءُ آهي.

●●

مٽيءَ جي عزت ڪر!
مٽي ابدي ماءُ آهي، آخر انهيءَ جي گود توکي ڪم ايندي.

●●

پاڙي کان وَنءُ نه وڃ،
پاڙو ابو امڙ آهي. پاڙي کان پنڌ شروع ڪر،
سنسار جي توڙ تائين پُڄ!

●●

هڪ دشمن تنهنجو اندر ۾ به آهي،
ان سان ويڙهه جاري رک!
تنهنجا ٻيا دشمن ته خدا ماري ڇڏيندو،
ان کي فقط تون ماري ٿو سگهين!

آزمائي کي آزماء،
جيستائين هن جي منهن ۾ چاڻي پوي!

سڪ- شاونزم، شنتو شاونزم سان پيئي
سگهجي ٿي، چو ته جيئن شنتو مذهب
وارا چون ٿا ته اهو مذهب چيان ۾ پيدا
ٿيو آهي ۽ ٻڌ مت ٻاهران آئي آهي، ايئن
سڪ ڌرم وارا چون ٿا ته سڪ ڌرم ديس
پنجاب ۾ پيدا ٿيو آهي ۽ ٻيا ڌرم ٻاهران
آيا آهن.

مون هن کي چيو ته:
ڪوڙا، ههڙا تهڙا، ٻٽاڪي، آڪڙ باز ۽
خوش پڌڻا انسان ازل کان ٿيا آهن، جي
سڪڻو هٿ تان ٽرڙائيءَ ڪري پاڻ
۾ نه مائپندا آهن. اهي پهرين ٻي جي
منهنڌاري ۽ مڪپڻو ختم ڪندا آهن، پوءِ
پاڻ پنهنجي ستيا ناسيءَ جو ڪارڻ بڻبا آهن.
(صفحو ۲۵۵ ڀڳوان ٻڌ)

● تون مارا جي ٻنڌن ۾ نه آهين،
مارا تنهنجي ٻنڌن ۾ آهي.
تون جڏهن چاهين ته ان کي آزاد ڪري ٿو سگهين!

مان جو زندگيءَ ۾ سڀ کان جدا هوس،
موت ۾ ڪنهن کان جدا نه آهيان.

جنرل ضياء الحق مون کي مدو پورو ڪرڻ ڏنو،
ڇا موت ائين به نه ڪندو؟
موت ايترو بي مروت ڪٿي آهي.

● ●

غلط اسٽيشن تي پئي لٿين.
ڇڱو جو گاڏيءَ ۾ ويٺو رهين.
پرواهه نه آهي جي تنهنجو ڪوئي همسفر نه آهي.
تنهنجي منزل اڃا نه آئي آهي.

● ●

موت گارڊ وانگر ان کي جهنڊي ڏيکاريندو،
جيستائين ريل نه بيهي،
تيستائين ان مان نه لهجانءِ.

● ●

جيئن بلو ڪبوتر کي اوندھ ۾ تاڙي وٺندو آهي،
ائين موت کي تنهنجي ڳولا لاءِ،
بتيءَ جي ضرورت نه آهي.

● ●

تقدير جون اکيون اوندھ ۾ ڏسنديون آهن.
ان کي تارچ نه هوندي آهي.

● ●

مان ڏسان ٿو ته هن بندوق پري آهي ۽
هن جي اکين ۾ ڇٽي ڪٽي جي ديوانگي آهي.
هي ڪنهن تي بندوق آڻي ڪري رهيو آهي.
وڌيڪَ نظر نه ٿو اچي،
سڀ ڏنڌ ۾ ڇڻي ٿو وڃي
ڇا گرهوڙيءَ کان گرجيف تائين
ان تي ڪوئي روشني وجهي ٿو.

ڇا تو ۾ ٻوڏي ستوا جيتري به استرتا نه آهي؟
 روڳي سرير ڇا اهي چار لوڏا سهي نه ويندين
 ۽ نئون ٺرويو ٿي نه ٺڪرندين!
 متان موت کان ڊڄين! موت ته سنسو آهي.
 ڏس اسپتال جي دريءَ مان،
 هو چنڊ. توتي کلي رهيو آهي.

● ●

تنهنجو ترشول ٽيڙن تائين پهتو آهي.
 ساراگرو گوڏا کوڙي توکي ڏنڊوت ڪري رهيا آهن.

● ●

ڇا تون مهارشي رمنا سان اڃا نه مليو آهين؟
 منهنجي ڪويتا ٻيهر پڙهي ڏس!

● ●

”جان جو ٻيهي پاڻ ۾ ڪير روح رهاڻ،“
 ڀٽائيءَ جي عظيم ترين ست آهي.

● ●

مون علامه اقبال جي هيٺين شعر کان بهتر شعر
 سڄي زندگيءَ نه پڙهيو آهي؛
 ۽ مال و دولت دنيا به رستم و پيوند
 بتان و هم و ڪمان، لا اِلهَ اِلا الله.

● ●

لينن به استالن وانگر خوني هو.
 پنهي ۾ فرق اهو هو ته،
 استالن پنهنجا ڪيل خون لڪائيندو هو،
 ۽ لينن ظاهر ظاهر ڪندو هو.

● ●

ڪمال اتاترڪ جو فرمان هو ته: ”جنهن کي ڏاڙهي
ڏسو، اُن جي گردن ڏاڙهيءَ سوڌي ڪپي ڇڏيو.“
مون قسطنطنيه کان قونيه تائين سفر ۾ ڪنهن کي
ڏاڙهي نه ڏني.
اي رجنيش! چڱو جو تون ترڪيءَ ۾ پيدا نه ٿيو هئين!

●●

حيرت آهي ته هيل سنڌ ۾ ڪٿا هڏا به ڇپاڙي رهيا آهن
۽ هڪ ٻئي تي باهوڙي به رهيا آهن.

●●

ڪٿا ڪنهن تي ٿو پڙن ڪين؟
ڪو واٽهڙو به نظر نٿو اچي!
شايد اهو ٿو ڏيکارين ته اڃا تائين تون چوڪيدار آهين.

●●

مان ڪٿي کي پڙن ڪن ۽ گڏم کي هينگ ڪرڻ کان
ڪيئن ٿو روڪي سگهان!
اهو ته هنن جو جمهوري حق آهي.

●●

تضاد جي عدم موجودگي خط-الذماغيءَ جي نشاني آهي.

●●

اقتدار جي ڪوهيڙي ۾ دوست دشمن جي سڃاڻ ڏاڍي مشڪل آهي.

●●

هي اردوءَ ۽ هندي جو جهڳڙو هو،
ڪفر ۽ اسلام جو جهڳڙو هو،
يا پاڪستان هندستان جو جهڳڙو هو،
يا اهو تنهنجي دست ستر ڪيش جو معاملو هو
جنهن کي نمستي کان عار هئو.
تو کي اچي ته ڪجهه ڪونه ٿو،
وزير ڇو نه ٿو ٿئين؟

ارسطو ڪهڙي جيل ۾ ويو هو؟
هن انسانن کي ٻئي ڪنهن به
مفڪر کان وڌيڪ سياسي فڪر ڏنو هو؟

● ●

تنهنجي دانش ۾ وڙ ضرور آهي،
دانشور!

● ●

ميان! حسد کي پيليون اڪيون ٿينديون آهن.
اهو روح جو ڪامن ٿيندو آهي.

● ●

مون ٻڌو توکي ڪارو ڪامن ٿي پيو آهي.
ڇا تنهنجو روح تنهنجي چاهي مان بڪڻ ٿو چاهي؟

● ●

شل نه ٿرڙي ڪڪڙ جي ڪڙهه ڀڄي پئي.
آئي وئي کي پيو نونگا هڻندو.

● ●

مون کي ڪمان وانگر ايترو نه موڙ ته ٿئي نه پوان!

● ●

موت سان مذاق نه ڪندو ڪر!
موت تقدير جو حصو آهي.

● ●

زال جي لاءِ ”ٻانهن“ لفظ ڪيڏو نه پيارو آهي!
مان نٿو ڀانيان ته دنيا جي ڪنهن به ٻوليءَ ۾
اهڙو پيارو لفظ آهي!

● ●

ميان! پلاسٽڪ جي پٽيهيءَ ۾،
عقل هوڙ ٿيندي آهي ڇا؟

پښتو

صنحو	ست	غلط	صحيح
7	19	پكو	پكو پهم
9	5	نام	نام عمر
14	3	اقتدار	اقتدار
14	25	اقتدار	اقتدار
15	25	شاعر	شاعر
35	1	آهي	ناهي
38	7	آ	آهي
44	12	اوچتو	اوچو
49	8	سنجهي	سانجهي
51	11	سلامتي	غلامي
63	9	پيښي	پيښي
69	6	سامي	سامي
69	7	ډونگ	ډونگ
72	13	جون	جا
73	9	ټډاڼين	ټډاڼ
81	11	سرهو	سپړهو
81	12	پنهنجوږ	پنجنوږ
82	8	كانري	ډيکارې
82	6	هوانو	هان
83	10	هوڼ	هن
84	9	پنهن جي	پنهن جو
84	11	تو	تي
87	2	انهي	انهي جي
87	15	ډيون	ډيو
88	3	کيو	کيان
88	16	ډک	ډک
89	10	ټري	ټوري
91	1	پتر	پتر
92	7	ډوډي	ډيډي
93	3	کونا	کون
98	8	گهروي	گهوري
100	2	گونجهن	گونجن
100	10	ننو	نو نو

صفحہ	سنت	غلط	صحیح
106	2	ہر	جین
106	11	رسامو	ات رسامو
112	16	کتار	کاتار
119	10	آزاد	آہم زاد
124	8	قُنی	قُنی تی
126	14	آہم	آہی
127	8	پری تو	پری تو گہری
128	9	تدھین	تدین
129	11	گہو گہی	گہو گہو
131	16	رکون	ریکون
132	9	کانگ تر	کانگ تری
134	2	کو	کوئی
134	4	رائن	کا
134	12	اسٹر	اسٹر
134	17	اسٹر	اسٹر
138	1	ہریان	ہریانا
141	12	کلی	کلیری
144	2	اگت	اگت
144	4	ہہرتی	جہرتی
144	4	ڈٹنی	ڈٹنی
144	7	وئی	ویئی
147	12	مت	مت
150	11	تخت	بخت
154	12	ن	ڈکٹ
154	12	کٹی	کٹی
160	14	ہڈی	ہڈی تی
161	9	آئی	آئی، جو
161	12	کنڈی	کنڈیء

نوٹ:

مہربانی کری یلنامی ہر چاٹایل غلطین کی درست کری پڑھندا۔

• مان الساني برابر جي بلڪل خلاف نه آهيان
۽ استحصال جي خلاف جيتري نفرت مون کي آهي
اوتري ورلي ڪنهن اديب کي هوندي.
• معاشي انصاف هر ڪنهن جو حق آهي، اهو
تي هڪ فلاحِي مملڪت جو نصب العين آهي، الساني
اقدار، سچ، محبت، ديانت داريءَ، عزت نفسي،
دوستي وفا وغيره مستقل آهن. مستقل اقدار مون کي
پيارا آهن جي سياست جي نالي ۾ انقلاب آڻڻو هجي
ته اديب سڌو سياست ۾ اچي ۽ ادب ۽ آرٽ کي
عارضِي واقعن ۾ نه وڃرائي.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻُڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڀرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، پُرنڌڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پئانڊڙ وڌيڪ کان وڌيڪ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃين.

شيخ ايار علم، جاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪارَ سان
تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مدِ مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به چڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

.....

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ چُپن ٿا؛

.....

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به چڻ گوريلا آهن.....

.....

هي بيت اٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيتُ به بمَ جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چمَ جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پَن جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَن نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)